בית יעקב

ליטעראַרישע שריפט פאַר שול און היים

דינט די ענינים פון בית־יעקב שולן און ארגאַניזאַציעס בנות־אגודת־ישראל אין פוילן

רעדאַקטירט דורך א״ג פרידנזאָן

ב״ה, לאָדזש־קראָקע־וואַרשע.	תשרי תרצ״ד	נומער 108	עלפטער יאָרגאַנג

תוכן: א פאַרשטערטע שמחה — י״ל ארלעאַן. רבּב ישראל ופרשיו — י. פופקין. שוין ציים צו פאַרשטיין — הרב שמואל דוד לאַסקי. ג׳ות (ליד) — אליעזר שינדלער. די בית יעקב באַוועגונג אויף גיזונטע יסודות — יהודא לייב ארלעאַן. בנות אגודת ישראל אין ארץ ישראל — מ״ו ניעסטעמפּאווער. וואָס לערנט אונדז די תורה וועגן די בלאַנדזשיגישן און נסיוגות פון אונדזער צייט — א״ז פרידמאַן. פרויען צו דער פעדער — העשיל קלעפּפיש. ווען די יוגנט ווערט צייטיק — ד״ר משה אשער. כבוד אָב — ישראל עמיאט. ווי א שופר הייב אויף דיין קול (ישעי׳ נ״ח) — א. שינדלער. גיקליבענע פּערל — א. שנור. ביי א יום־כפור ליכטל — אלימלך שטייער. אין קלויסטער — ז. שאַכנאָוויטש. דאָס היטלער רעטיניש און רבי יעקב עמדין — פ״ז גליקסמאַן. דריי יאָר פּלאַן פון בנות אגודת ישראל. ביכער רשימה, ידיעות און מודעות.

די פאַרשטערטע שמחה*)

צו דער פּטירה פונים „חפץ חיים״ זצ״ל

„תדבק לשוני לחכי... אם לא אעלה את ירושלים
על ראש שמחתי״. (תהלים קל״ד)

דורכן מויל פון זיין הייליקסטן משורר האט דאָס יידישע פאָלק גישוואוירן צו דערמאָנען ביי דער שטאַרקסטער שמחה דעם חורבן פון ירושלים. דעם גלות־ייד קאן נישט באַקומען קיין שום פרייד, ווי לאַנג דאָס הייליקע ארט אין ירושלים איז פאַרשיט מיט די חורבות פון זיין הייליקן הויז. דאָס איז שוין אונדזער גורל זינט אונדזער געטלעכער בנין איז גיפאַלן דורך די מ רדערישע הענט פונים רוימישן פאָלק. אין דער גרעסטער פרייד מוז דער זכר פונים חורבן זיין ביטערן טראָפּן אריינגיסן. ירושלים מוז דערלאַנגט ווערן צום טיש פון יעדער יידישער שמחה.

א טייער און ווערטפול רעשטל איז אבער גיבליבן פונים מוראדיקן הורבן. דאָס בית מקדש איז טאַקע פאַרברענט, אבער די תורה איז גיראַטעוועט. „ואין לנו שיור רק התורה הזאת״. אין די פינצטערסטע צייטן האט דאָס דאָזיקע רעשטל אונדזער וועג באַלויכטן. אין די אומעטיקסטע מינוטן זענען מיר דורך דער תורה דערפרישט גיווארן. די תורה, וואָס האט באַקומען א לעבעדיק גישטאַלט אין די גאוני הדור, אין די הייליקע צדיקים, איז גיווארן אונדזער טרייסט און אונדזער האפינונג. זיי האבן אָפּגירוימט די חורבות, גירייניקט די וועגן און גיגרייט דאָס פאָלק צו זיין ווידער־גיבוירן. זיי זענען גיווארן די אָנזאָגער פון דער נאָענטער גאולה, די שטראַלן פונים אויפשיינינדיקן ליכט.

איז טאַקע דער היינטיקער אָוונט, ווען יידישע טעכטער האבן זוכה גיוועזן צו טראָגן שטיינער פאַרן יידישן הייליקטום, ווען יונגע מיידלעך האבן דערלעבט מסיים צו זיין חמשה חומשי תורה מיט א גאַנצן קאמפּלעקס יידיש וויסן און דערציאונג, נישט קיין סתם שמחה, מע דאַרף דערמאָנען דעם זכר לחורבן, נאר א זעלטענע פייערונג, וואו ס׳הערן זיך די קלאַנגען פון דער אָנקומינדיקער באַפרייאונג. מיטן דאָזיקן סיום דאַרף אויסגידרוקט ווערן די אומדערשיטערלעכע אמונה אין דער מעגלעכקייט צו זען בקרוב ירושלים אין איר אויפבויאונג דאָס יידישע פאָלק צוריק אין זיין לאַנד.

אבער אין אונדזער שמחת התורה, אינים פריידיקסטן מאמענט פון די גיטרייע יידישע טעכטער, אין דער הייליקסטער חדווה פון די בית־יעקב תלמידות, האבן מיר א צווייטן חורבן איבערגילעבט. דעם גרעסטן גאון פון אונדזער דור, דעם הייליקסטן צדיק, די ליכטיקסטע פערזענלעכקייט, דעם „חפץ חיים״ האט מען היינט צו קבורה גיפירט. „קשה מיתתן של צדיקים משריפת בית המקדש״. דעם טויט פון צדיקים איז שווערער איבערצוטראָגן, ווי די שריפה פונים בית מקדש. דער חפץ חיים, דער ליבער טאַטע פון אונדזער דור איז שוין נישטאָ!

וואָס איז ער פאַר אונדז גיוועזן? שווער אין דער איצטיקער מינוט, זייענדיק איינגיטונקט אין צער, אָפּצושאַצן זיין ווערט. מיר דערלויבט זיין אין דער גידרוקטער שטימונג צו שילדערן איינצלנע שטריכן פון דער קרישטאָל־ריינער נשמה, וואָס האט אונדז איבערגילאָזט, ווי עלנטע יתומים. איך גידענק נאך פון מיינע קינדער יאָרן, ווען כ׳האב נאר גילערנט די משנה פון אבות: „רבי מאיר אומר: כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה...״ האב איך זיך נישט גיקענט באַרואיקן, ביז איך האב זיך אָפּגישטעלט אויף דער פערזענלעכקייט פונים חפץ חיים. ווער האט דען נאך אזוי ווי ער זוכה גיוועזן צו אזא אהבת המקום און אהבת הבריות? ווער איז דען היינט אזוי גיקריינט גיווארן מיט אלע מעלות וואָס די משנה רעכנט אויס? ער איז גיוועזן די אמתע פאַרקערפּערונג פון רבי מאירס צוזאָג פאַרן לערנינדיקן תורה לשמה. ער איז גיוועזן דער תורה־סימבאָל פאַר אונדזער שול. אויף אים האבן מיר כסדר גיטייטלט פאַר די קינדער: „זעט ווי גיטריי השי״ת צאָלט אָפּ דעם, וואָס לערנט תורה לשמה!״

און גילערנט האט ער שוין איין מאָל תורה לשמה. צענדליקער יאָרן איז ער ארומגיפאָרן מוסרן יידן. נאך די דרשות האט ער זיך אוועקגישטעלט פאַרקויפן זיינע אייגינע חבורים אינים ווינקל פונים בית־מדרש. אויף דער פראַגע, ווער איז דער מחבר, האט ער נאר אָנגיוויזן, אז דער אינהאַלט פון זיינע פריערדיקע דרשות האט ער גינומען פון די דאָזיקע ספרים. אזוי האט מען יאָרן־לאַנג נישט

*) בשעת די תלמידות פונים קראָקעווער סעמינאַר האבן גיפייערט זייער טראַדיציאָנעלן סיום, איז אָנגיקומען די טרויעריקע ידיעה וועגן דער פּטירה פונים חפץ־חיים זצ״ל. דירעקטאָר י. ל. ארלעאַן האט צום סוף פון דער פייערונג מודיע גיוועזן דעם עולם די דערשיטערנדיקע בשורה און גיהאַלטן דערביי א ריירנדיקע רעדע איבער דער גרויסער פערזענלעכקייט. אויף אונדזער פאַרלאַנג האט דיר. א. צוגישיקט זיין רעדע מיט קליינע שינויים ספּעציעל פאַרן ב״י זשורנאַל.

די רעדאַקציע

הודפס מתוך הארכיון היהודי

גיוואוסט וועֶר עס איז דער מחבר פון די איצט באַרימטע ספרים „חפץ חיים" און אַנדערע.

מיר האבן יעצט גילייענט די לעצטע פסוקים פון דער תורה, ווי ס׳וועֶרט דערציילט, אַז ביז דער לעצטער מינוט פון זיין לעבן איז ביי משה רבינו נישט טונקל גיווארן דאָס אויג און נישט אַנטרינין גיווארן זיין פרישקייט. אויך אונדזער הייליקער צדיק איז ביז צו דער לעצטער צייט, טראָץ זיין פיניף און ניינציק־יעריקן עלטער נישט גיווארן רעזיגנירט און צוריקגישטאַנין פון דער אַרבּיט פאַר יידישקייט. ביי אים איז באמת מקוים גיווארן די משנה: „ונעשה כמעין שאינו פוסק וכנהר שמתגבר והולך". און ער — דער לומד תורה לשמה — וועֶרט ווי אַן אומדערשעפּלעכער קוואַל און ווי אַ טייך, וואָס וועֶרט כסדר שטאַרקער. דער פיניף און ניינציק־יעריקער זקן איז פאַר יידישקייט גיוועֶן שטענדיק פריש און שעפּעריש־לעבּידיק און מונטער.

צען יאָר וועֶרט איצט ווי איך בין גיוועֶן אויף דער ערשטער כנסי׳ הגדולה, אויף איינער פון די זיצונגין איז אַנטשטאַנין דער פּראָיעקט צו שיקן אַ דעלעגאַציע קיין אַמעריקע און אַרגענטינע אויף מחזק צו זיין תורה און יידישקייט. טרעפט וועֶר ס׳האט זיך דער ערשטער דעקלאַרירט צו דער שוועֶרער נסיעה? נישט קיין אַנדערער, ווי דער חפץ־חיים, וואָס האט שוין דעמלט גיציילט פיניף און אכציק יאָר.

דעם חפץ־חיים איז מיט פיניף יאָר צוריק, אַלט זייענדיק ניינציק יאָר, אויסגיקומין צו הערן אַ זייער שלעכטן גרוס פונים מצב אין ענינים פון כשרות און צניעות אין דער שטאָט ווילנע. דער אַלטשטשקער בלייבט נישט גלייכגילטיק, גיזעגנט זיך מיט די בני בית און פאָרט תיכף אַריין קיין ווילנע. אַנקומינדיק קיין ווילנע שיקט ער גלייך רופן דעם שמש, ער זאָל מודיע זיין אין שטאָט, אַז ער וועט אינים זעלביקן טאָג רעדן אין דער גרויסער שול, וואו די פרויען זאָלן זיך פאַרזאַמלין אין דער מענער־שול און די מענער אויוון, אין דער ווייבער־שול. צו דער באַשטימטער צייט האט ער זיך מיט זיין אומפאַרגלייכלעכער יוגנטלעכקייט אָוועקגישטעלט זיך ביים אָרון הקודש, אין דער מענער־שול, און גירעדט פאַר די פרויען וועגן כשרות און צניעות.

ערשט מיט דריי יאָר צוריק, אַלט זייענדיק שוין צוויי און ניינציק יאָר, האט דער ח"ח דערהערט, אַז עס רוקט אָן אַ גיפאַר איבער די חדרים און מלמדים. מיט אויסערגיוויינטלעכער זריזות פאָרט ער קיין וואַרשע, באַטייליקט זיך אין אַ ריזיגע שטורמישע אספות און קומט אָן צום מיניסטער אין דער שפּיץ פון דער רבנישער דעלעגאַציע. כאַראַקטעריסטיש איז דאָס, וואָס דער ח"ח האט שוין נישט גיקאָנט אַרויפגיין אויף די שטיגן און מ׳האט אים גימוזט טראָגן אויף אַ שטול.

שווער צו גיפינין אין אונדזער צייט נאָך אַזאַ מענטש, וואָס זאָל האבן אַזאַ טיף פאַרשטענדיניש פאַר די וויכטיקסטע פּראָבלעמין פון יידישקייט. ווי נאָר ס׳איז עפּיס אַריינגיקומין אַ שינוי אינים חינוך, אין כשרות, אין רבנות וכדומה האבן מיר גלייך גיהאַט צו לייענין פונים אַלטן מורה־דרך אַ פלאַם־פייערדיקן בריוו איבער דעם גישעענים. זיינע אַלע בריוו אין ענינים פון יידישקייט זענין אַ לעבּידיקע קאָפּיע פון די וויכטיקסטע שינויים אינים יידישן לעבן. אין זיי שפּיגלט זיך אָפּ צום בולטסטן דער שווערער גירעגל פונים יידישן כלל מיטן שטראָם פון דער צייט.

אַ באַזונדער פאַרשטענדיניש האט דער נפטר אַרויסגיוויזן פאַר דער הייליקער בית־יעקב־אידעע. בית־יעקב האט ביי אים פאַרנומין דאָס זעלביקע בכבודיקע אָרט צווישן אַלע חשובע תורה־מוסדות, ווי ישיבות וכדומה. זיינע בריוו און מיינונגין וועגן בית־יעקב האבן גיקלונגין מיט אַ באַזונדערער קראַפט. ער האט נישט, ווי אַנדערע גיגעבן בלויז לעבלעכע הסכמות. ער האט בית־יעקב נישט באַטראַכט פאַר אַ סתם פרומין וואונטש. לימוד און חינוך פאַר יידישע טעכטער איז פאַר אים גיוועֶן אַ חיוב מן התורה, אַ יסוד פאַר יידישקייט, צוליב וואָס מ׳איז זיך מחויב מוסר נפש צו זיין נישט ווייניקער, ווי פאַר אַנדערע עיקרי־תורה. ווי אַ פוסק, האט ער דעם חיוב פאַר „בית־יעקב" גישטעלט אונטער דער האַרבקייט פון דער הלכה.

ערשט היינטיקן ווינטער, אינים פיניף און ניינציקסטן יאָר פון זיין לעבן, האט דער יונגער זקן גימוזט לערנין אַ פרק מוסר מיט די יונגע יידן, פונים גאַליצישן שטעטל פּריסטיק. זיי, די דאזיקע יידן, האבן נאָך אַלע הריסות אין די יידישע שטובן, נאָך דער גאַנצער צעפאַלונג פונים יידישן פעס ונג, גאָר נישט גיהערט און גאָר נישט גיזעען. מיט זייער פאַנטאַזיע האבן זיי נאָך גישטעקט אינים יידישן לעבנס שטייגער פון פאַר הונדערט יאָר צוריק. נאָר דער פיניף און ניינציק יעריקער זקן האט גימוזט ערשט עפינין די אויגן פון אָט אַ די יונגע מענטשן און זיי ווייזן, וואָס עס טוט זיך אַרום זיי. מיט זיי האט ער באַזונדער גימוזט לערנין דעם פסק הלכה פון יידישער טעכטער־דערציאונג. זיי האט ער ערשט גימוזט געבן צו פאַרשטיין, אַז די היינטיקע בית־יעקב שול פירט דורך אינים לעבן דעם פשוטן דין פון חינוך הבנית.

כאַראַקטעריסטיש איז דערביי דער נוסח פונים טיטול, וואָס ער שרייבט צו די אַרטיקע ב"י עסקנים. ביי היינטיקער צייט, ווען כלל־טועריי איז אַ סיני גים־פון קאַריערע און אומערלעכקייט, האבן זיינע ווערטער אַ באַזונדער חשיבות. ווי גיצערטלטע קינדער, אַזוי גלעט ער און מוטיקט די ליבע עסקנים. יעדעס וואָרט איז אַ דערפרישונג און דערמוטיקונג פאַר אונדזערע איבערגיגעבענע שול־טוער אויף זייער שווערן און דאָרניקן וועג.

ווי ווייט ער איז גיוועֶן אויפריכטיק מיט זיינע טרייסט־ווערטער פאַר דעם עסקן אין יידישקייט, האט זיך יעדער־ער גיקאָנט איבערצייגן, בשעת דער נפטר האט אַזוי אייניגע אויפגינו ין פערזענלעך. ערשט מיט דריי יאָר צוריק האָב איך גיהאַט די זכי׳ זיך פאָרצושטעלן פאַר אים פאַר אַן עסקן פון בית יעקב. וועֶר קאָן יעצט שילדערן די האַרציקע ליבע, די זעלטינע צערטלעכקייט, וואָס דער גיטרייער מנהיג האט מיר דעמלט אַרויסגיוויזן. דריקנדיק מיר מיט ביידע הענט, האט ער מיר בכל כוחו גיוואונטשן הצלחה אין דער אַרבּיט פאַר בית יעקב. נישט גיוועֶן ביי אים קיין חשובערער מענטש, ווי אַן עסקן אין אַ דבר מצווה, וועֶר שמועסט נאָך אַן עסקן אין אַ חיזוק פון אַ תורה־מוסד.

באַזונדערס אינטערעסאַנט איז דאָס, וואָס דער גרייז־גראָער זקן האט מיט זיין פשוט פאָלקסטימלעך לשון באַוויזן צו פאָרמולירן און צוזאַמינפאַסן דאָס גאַנצע ב"י־פּראָגראַם אין פיר ווערטער: „תורה, יראת שמים, מדות און דרך־ארץ (פרנסה־באַרוף). די דאזיקע פיר פונקטן האט ער גישטעלט פאַר אַ פּראָגראַם פון דער בית־יעקב־שול. די אַלע פיר גיביטן מוזן אַריינגינומין ווערן אין דער פּעדאַגאָגישער אַרבּיט פון בית יעקב. דאָס דאַרף פאַר אונדז זיין אַ באַזע פאַקטיש אויסצושטעלן דערויף די יסודות פון דער פּעדאַגאָגישער אַרבּיט און דערציערישן ציל פון אונדזער טעכטער־שול.

מיר דאַרפן אָבער דאָך נישט פאַרצווייפלין ביי דער פּטירה פונים דאזיקן הייליקן צדיק און גייסטיקן ריז פון אונדזער דור. ביי משה רבינו ע"ה האבן מיר יעצט גילייענט: „ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה". עס האט קיינער ביז היינט נישט גיוואוסט, וואו עס גיפינט זיך זיין קבר. משה רבינו לעבּט פאַר אונדז, מיר ווייסן נישט, וואו זיין קבר גיפינט זיך. זאָל דער היינטיקער סיום, וואָס פירט אייך אַריין אינים לעבן, אויספירן און פאַרווירקלעכן דעם אידעאַל פונים נפטר, זיין פאַר אייך אַ סימן, אַז דער חפץ־חיים לעבּט און מיר וועלן נישט קאָנין אָנווייזן קיין איין ווינקל פונים יידישן לעבן, וואו דאָרטן זאָל חלילה זיין דער קבר פון זיין גייסט.

כ׳האָב מיט דריי יאָר צוריק גיהאַט די זכי׳ צו זיין ביי זיין טיש, ווי ער האט פאַר אַ צענטליק מענטשן גירעדט וועגן משיחן, וואָס זאָל איך אייך זאָגן? נאָכן דאזיקן שמועס האט מען באַשיימפּערלעך גיפילט, ווי משיח קומט אָן, ווי ער שטייט אונטער דער טיר (הנה זה עומד אחר כתלנו). מיר, אַלע נעבנ־שטייענדיקע זענין לגמרי באַהערשט גיווארן פון זיין שטאַרקן און אומדערשיטערלעכן גלייבן אין ביאת המשיח, אין דער מעגלעכקייט פון זיין באַלדיקן קומין. אַזאַ זעלטינעם כוח האט ער גיהאַט אין דער אמונה פון ביאת המשיח. און דעם דאזיקן כ׳ח האט ער גלייך אַריבערגיטראָגן מיט דער גאַנצער אמונה פשוטה אויף די אַרומיקע. ווי טראַגיש איז עס אָבער, אַז דער דאזיקער אייזערנער גלייבן איז נישט פאַרווירקלעכט גיווארן ביים לעבן פונים צדיק. מיט דער שטאַרקסטער זיכערקייט האט ער ממש יעדע מינוט גיוואַרט אויף אים; פיניף און ניינציק יאָר האט ער גיוואַרט אויף אים און מיט יעדן טאָג שטאַרקער גיווארן אין זיין אמונה. לאָמיר האפן, אַז אין זיין זכות, אינים זכות פון אונדזער פאַרווירקלעכן זיין אידעע, מקרב זיין יידישע קינדער צו השי"ת, וועלן מיר בקרוב זוכה זיין באמת אַנטקייגן צו גיין דעם גואל צדק, אויף וועמין די גרויסע נשמה פונים נפטר האט אַזוי־שטאַרק גיהאָפט. מיט אונדזערע מעשים לכבוד השם ותורתו קאָנין מיר עס ממש דערלעבן במהרה בימינו אמן.

י. ל. אָרלעאַן

ארכיון אסופות

הודפס מתוך הארכיון היהודי

רכב ישראל ופרשיו

עס ציטערט די פעדער אונטער דער האנט, די בלוטן אין די אדערן קאפן האסטיק, דווישיק, עס שווינדלט פאר די אויגן. איז דאס אמת, איז עס באמת גישעען!

דער חפץ חיים, דער חפץ חיים! ער איז גישטארבן!

ווער איז בכוח ארויסצושרייען דעם גרויזאמין דריקנדיקן ווייטיק, דעם מוראדיקן ווייגישריי, וואס רייסט זיך פונים האַרצן. ער, דער סבא־קדישא, דאס הארץ, די נשמה, דאס גיוויסן פון פאלק ישראל איז שוין אוועק פון אונדז!

ווי עלנט זענין מיר גיבליבן, עס האט זיך אויסגילאשן דאס גרויסע ליכט, דער לייכטנדער פאקל, דאס וואַרימדיקע פייער!

פאריתומט מיט גיבויגינע קעפ שטייען מיר ביים פרישן קבר פון אונדזער הייליקן רבי, פון גרויסן צדיק, פון עם גדול הדור. מיר שטייען און שרייען און קלאגן „אבינו, אבינו, רכב ישראל ופרשיו" !!!

* * *

דער גדול הדור איז ער גיווען, דער חפץ חיים זצ"ל. און נישט דער גרעסטער פון היינטיקן דור, נאר דער גרויסער אויך אין פארגאנגינע דורות.

אונדזער דור איז גישט דערוואקסן גיוועזן צו פארשטיין, צו דערשאצן אט דעם ריזיקן גיוואלטיקן גאונישן קאפ, אט דעם פלאם פייערדיק, ברויזנדן קוועליקן גייסט

מיר זענין צו וואכינדיק, צו קליינלעך, צו נישטיק, אום צו באגרייפן כאטש א מקצת מן המקצת, כאטש איין קליין ווינקעלע פון זיין ברייט פארצווייגטע הימל גרייכנדע אישיות.

א מענטש נישט פון יינדיער שניט, נישט פון אונדזער תקופה, ווי איינער פון די גדולים האט זיך אויסג רוקט, ער וואלט גיפאסט פארן דור פון די ראשונים. מיר האבן אים נישט פארשטאנין, מיר האבן אים משיג זיין נישט גיקענט. מיר האבן נאר גיזעען א שטיק קדושה פאר זיך, א הייליקייט וואס האט גישוועבט און גילויכטן איי אונדזער וועלט.

זיין גאנץ לעבן איז גיוועזן גיקייטלט פון איין גרויסן רינג, פון איין סיסטעמאטיש צונויפגיפלאכטינע קייט, וואס האט גיהייסן ק ד ו ש ה.

ער האט זיך א לעבן גיטובלט אין קדושה, א לעבן זיך בקדיש גיוועזן פאר עבודת ד' און א לעבן זיך גיאפפערט פאר ... ת ישראל.

אין משך פון זיינע קארגע הונדערט יאר לעבן, האט ער קיינמאל נישט גינומין פון זיי כאטש איין מינוט, כאטש איין רגעלע פאר זיך גופא, פאר זיין אייגינים נוצן. ער האט פאר זיך אליין ווי נישט קזיסטירט, ווי נישט גילעבט.

מיט זיין גאנצן הייליקן וועזן איז ער גיוועזן צונויפגיגלידערט, צונויפגיוואקסן מיטן כלל ישראל. זיינע ווייטיקן האט ער דורכגיבלוטיקט און זיינע פריידן פלעגן אים נחת־רוח פארשאפן. ער האט גיטראגן אויף זיינע פלייציס דעם יאך פון מיליאנין, די שווערקייט פון א גאנצער תקופה.

און דער חלום פון זיין לעבן איז גיווען, דער אייניציקער באגער, וואס האט אן אויפהער גיגליעט אין זיין גרויסער נשמה, צו ברענגין א גאולה פאר זיין פאלק, ניין, נישט נאר פאר זיין אומה, צו א דערלייזונג פאר דער גאנצער מענטשהייט — האט ער גישטרעבט.

זיין שטענדיקע טעמע איז גיווען משיח, גאולה. ער האט גיבענקט פשוט צו זעען דעם מענטש אין זיין שלימותדיקער פארפולקאמונג. און צו דעם צוועק האט ער צענדליקער ספרים געשריבן. האט זיך כסדר פאַרשטענדיקט מיט זיין פאלק דורך ספרים אין קול קוראס. אמאל פלעג ער זיך בעטן ווי א פריינד, ווי א טאטע צו קינדער, מע זאל תשובה טון. מע זאל זיך שטארקן אין אמונה, מע זאל דערזעען דעם ריכטיקן וועג וואס פירט צום גליק, צו דער גאולה פון מענטשן, און אפט מאל פלעג ער זיך בייזערן, ווי א צארנדיקער מוכיח שרייען וועקן, שטורמין.

ער האט גיוואלט כאטש מיט גיוואלט אויסלייזן דעם ייד פון זיינע גלות קייטן...

און א וועלט איז גיוועזן נתפעל פון אים. א וועלט איז גישטאנין ווי פאר א רעטעניש און באוואונדערט די איבערנאטירלעכע גישטאלט, דאס גרויסע ליכט וואס האט אראפגינידערט צו אונדזערע האריזאנטן.

זעלטן ווען א יידישער גדול איז גיוועזן אזוי פיל פארהייליקט, אזוי לעגענדאריש פארערט ווי דער חפץ חיים זצ"ל. עס איז נישטא קיין איין יידישער קבוץ אין דער גארער וועלט, וואו מע זאל דעם חפץ חיים נישט דערמאנין מיט א ציטער אויף די ליפן.

דאס פאלק האט זיך אינסטינקטיוו, מיט א טיפער הכנעה גיבויגן פאר זיין גרויסקייט. ער האט נישט באגריפן דעם שפיץ פון זיין הויכקייט. אבער ער האט גישפירט זיין הייליקייט, זיין ריינקייט און אמת.

און עפיס האט זיך טאקע שטענדיק גידאכט, אז דער חפץ חיים וועט זיך נישט שיידן מיט זייגע יידן, ווי וועט ער זיי איבערלאזן אליין אין אזא גידיכטער פינ טערניש, אין אזא זומפיקער בלאטע, וואס הערשט ארום אונדז. עס האט זיך גידאכט, אז דער טרעגער פון גאולה בשורות, וועט ענדלעך דערלעבן דער פארווירקלעכונג פון זיין שטרעבן.

אנדערש איז אבער גיוועזן דער ווילן פון דער השגחה. דאס גרויסע ליכט איז פון אונדז צוגינומין גיווארן. מיר שטייען עלנט, איינזאם, דערשלאגן פון צער ביים קבר פונים הייליקן מדריך און רבי און שרייען פארצווייפלט: אבינו! אבינו! רכב ישראל ופרשיו!

על מי עזבתנו?!

י. פופקין

ועד „בית יעקב" קינצק

הנני מאשרים בזה שהתלמידות

א) אסתר אברמוביץ	ד) מרים קירשנבוים
ב) ברכה טורקי	ה) פערל קירשנבוים
ג) חוה אלבערט	ו) פרומיט זאנד

גמרו שבע מחלקות „בית יעקב בעירנו.

בשם הועד

המורה — פ. שטייער

היו"ר — א. י. פייטלוביץ

המזכיר — ח. נ. אלבערט

בחודש תשרי, תרצ"ד.

א כתיבה וחתימה טובה און א גליקלעך גיבענטשט יאר ווינטשן מיר דער חשובער פרוי שענירער.

בלאשקי — בנות אגודת ישראל

חנה טרויבע

אונדזער ל. לערערן און פירערן פרל. חי' שרה גרינבערג ווינטשן מיר צום נייען יאר פיל גליק און א כתיבה וחתימה טובה.

טורעק — בנות אגודת ישראל

די הארציקסטע מזל־טוב וואונטשן אונדזער פריינדן פרל. הינדע לאה ראזענבערג (טורעק) צו איר חתונה מיט ה' דוד ווינטער. זאל איר עתיד

זיין א גליקלעכער און באצירט מיט בלומין פון אונדזער אידעאל.

בנות אגודת ישראל

טורעק — לערערן חי' שרה גרינבערג

שוועסטערן זאממער

צו דער פארלאבונג פון אונדזער אונערמידלעכער טרעגערן פון דער בנות־פאן און שטאלצע פיאנערן פון אונדזער אידעאל פרל.ביילא פירער (רימאנאוו) מיט ה' שלמה פירער (קראסנא) ווינטשן מיר פון טיפן הארצן מזל־טוב. אייער צוקונפט זאל זיין גיבענטשט מיט די רייכסטע ברכות פון ג—טלעכן אוצר.

ימאנאוו — בנות אגודת ישראל

מיינע פריינדנס די בנות חברות

ריווע שענבערג און **העניע פערלמוטער**

פון טשעבין

ווינטש איך א הארציקן מזל־טוב צו זייערע תנאים.

קאמינקע־סטרום. — חנה בערלינער

הארכיון היהודי

הודפס מתוך הארכיון היהודי

דריי־יאָר־פּלאַן פון בנות־אגודת־ישראל אין פוילן

די אַרבּיט פון דער בנות־צענטראַלע אין לאָדזש אויפן יאָר תרצ״ד

באַריכט פון בנות־גרופּעס פאַרן יאָר תרצ״ג — דעקלאַריר־אַקציע — רעגיסטראַציע־קאַרטיס — „וועג־ווייזער פאַר „בנות״ און „בתיה״— פּרעלעגענטן־קורס — אַרבּיט־קאָאָפּעראַטיוון און פאַרמיטל־ביוראָס — ארץ־ישראל־אַרבּיט — וואָיעוואודזטווע־קאָנפערענצן — לאַנד־צוזאַמענפאַר פון בנות־אַגודת־ישראל אין פוילן.

צום יאָר תרצ״ד נעמט אונטער די „בנות״־צענטראַלע אין לאָדזש א פּלאַנמעסיקע רע־אָרגאַניזיר־אַקציע און פאַרשטאַרקונג־אַרבּיט פון דער בנות־באַוועגונג. דאָס יאָר תרצ״ד זאָל זיין דאָס ערשטע יאָר פון א דריי־יאָר־פּלאַן אויסצובויען א פעסטע־דיסציפּלינירטע און אַקטיווע טעטיקע „בנות״־אָרגאַניזאַציע און צו דערהייבן דעם יידיש־קולטורעלן. און עקאָנאָמיש־סאָציאַלן מצב פון דער יידישער רעליגיעזער טאָכטער.

פאַר אַלץ דאַרף פון יעדן אָרט צוגעשיקט ווערן אין צ.ס. אַן־אויספירלעכער באַריכט פון דער טעטיקייט און די סיבות און מניעות פון נישט־טעטיקייט אויף וועלכן ס׳איז גיביט פון יעדער אָפּטיילונג. די וואָס וועלן אַזאַ באַריכט נישט צושיקן וועלן אין גאַנצן נישט מער פאַררעכנט אַלס אָפּטיילונג מיט וועלכער די צענטראַלע זאָל זיך רעכנען און בכלל מיט דער דאָזיקער אָפּ־טיילונג צו האָבן וועלכן ס׳איז ווייטערן קאָנ־טאַקט. דער לעצטער טערמין פון צושיקן דעם באַריכט איז א טאָג פאַר ערב סוכות.

פון די דאָזיקע באַריכטן וועט דער צ. ס. צו־נויפשטעלן אַן־אַלגעמיינעם באַריכט פאַר דער פּרעסע און אויך דעם זעלבן צושיקן צו אַלע פירנדע פּערזענלעכקייטן פון דער אגודה.

פון חול־המועד־סוכות אָן וועט אין יעדן אָרט פּראָקלאַמירט ווערן אַן־איבערדעקלאַרירונג פון אַלע חברות און. גלייכצייטיק וועלן די אָפּטיי־לונגען דאַרפן דעקלאַרירן נייע חברות פון די וואָס האָבן שוין ביענדיקט פולע 16 יאָר. דאָס גאַנצע מאַטעריאַל צו דער איבערדעקלאַרירונג ווי אויפרופן דעקלאַראַציעס א״א וועט באַלד צוגעשיקט יעדע אָפּטיילונג. די דעקלאַראַציע־קאַמפּאַניע באַגלייט פון א גרויסע פּראָפּאַגאַנדע פאַרן בנות־גידאַנק וועט דויערן ביז האַלב חשון און דאַן וועלן ווידער במשך א וואָך צייט פאַר־קומען אין יעדן אָרט גענעראַל־פאַרזאַמלונגען לויט ספּעציעלע אינסטרוקציעס פון צ ס.

נאָך די גענעראַל־פאַרזאַמלונגען וועט יעדע אָפּ־טיילונג דאַרפן צושיקן אַן־אויסגיפילטע רעגיס־טריר־קאַרטע (די דאָזיקע קאַרטע וועט דער צ.ס. צושיקן) אין צ. ס. די רעגיסטריר־קאַרטע וועט דינען דעם צ. ס. צו האָבן א גינויע עווידענץ פון דער באַוועגונג, וואָס דאָס וועט שפּעטער א סך נוצן די אָפּטיילונגען. דאַן וועט אַרויסגיין אונטער דער רעדאַקציע פון א. ג. פ ר י ד נ ־ ז א ן דאָס בוך „וועג־ווייזער פאַר בנות אגודת ישראל און בתיה־פאַרבאַנדן״, וואָס וועט גיבן אין אַלע מקצועות גענוי באַרטיקלדיקע אָנווייזן פאַר דער בנות־אַרבּיט. עס וועלן זיך גיפינען אינסטרוקציעס פאַר אָרגאַניזירונג, פאַר קולטור־אַרבּיט, סאָציאַל־עקאָנאָמישער און פילאַנטראָפּי־שער אַרבּיט, לימוד־פּראָגראַם, שיחות חברות ארץ־ישראל און קרן־הישוב, מקורות פון מאַטעריאַלן, רשימה פון בראָשורן, ביכער און פאַרשידענע שריפטן, וואָס קענען נוצן צו דער אַרבּיט. וועגן אַלע ענינים וואָס וועלן גיגעבן ווערן אין בוך אָנווייזן וועט די רעדאַקציע פונים בוך זיך פריער פאַרשטענדיקן מיט באַקאַנטע בית־יעקב־פירער און בנות־פירערנס.

ר״ח טבת וועט אין לאָדזש זיך אָנהייבן שוין באַשטימט, דער צוויי־וואָכיקער פּרעלעגענטן־קורס.

דער דאָזיקער קורס איז א גאַנץ נייער אויפטו לויט זיין מהות און פאַרגיזעץ פּראָגראַם. דער טערמין איז דאָס מאָל שוין א באַשטימטער און וועט אי״ה נישט מיין אָפּגילייגט ווערן (דאָס אויספירלעכע פּראָגראַם פון דעם אָריגינעלן פּרעלעגענטן־קורס וועלן מיר פאַרעפנטלעכן אין קומידיקן נומער בית־יעקב).

אין לאָדזש, וואַרשע און קראָקע וועט דער צ.ס. געבן די איניציאַטיוו צו שאַפן אַרבּיט־קאָאָפּע־ראַטיוון פאַר „בנות״. אַלס מוסטער ווערט שוין גישאַפן דער ערשטער קאָאָפּעראַטיוו אין לאָדזש אין דעם נייען גרויסן בנות־לאָקאַל. דער דאָזי־קער קאָאָפּעראַטיוו וועט זיין א שטאַרקער סאָ־ציאַלער פאַקטאָר צו העלפן די „בנות״־אַרבּי־טערנס, וועט דינען גלייכצייטיק אויסצולערנען פאַכן די יינגערע בנות־חברות. דערביי וועט אויך זיין טעטיק אַן־אַרבּיט־פאַרמיטל־ביוראָ, וואָס וועט זאָרגן צו פאַרשאַפן אַרבּיט די בנות־אַרבּיטערנס און אויך פּראָווינצער וועלן קענען האָבן שפּע־טער אַן־אָרט אינים קאָאָפּעראַטיוו. דער קאָאָפּע־ראַטיוו וועט אויך נוצן ביי דער עליה פון „בנות״ קיין ארץ־ישראל.

נאָך דעם, ווי דער קאָאָפּעראַטיוו אין לאָדזש וועט פירן זיין טעטיקייט, וועט לויט דעם מוס־טער גישאַפן ווערן אַזעלכע קאָאָפּעראַטיוון אין וואַרשע, קראָקע און אַנדערע גרעסערע שטעט.

פון חודש חשון אָן וועט ענדלעך דער צ.ס. צוזאַמען מיט דער קרן־הישוב־צענטראַלע אין וואַרשע אדורכ־פירן ווערן דאָס התחייבות פון די „בנות״ פאַרן קרה״י, דורך די ספּעציעלע הודש־קאַרטן. עס וועלן אויך גיפינען ווערן די וועגן צו דער לעזונג פון אַן־עליה פון „בנות״ קיין ארץ־ישראל.

פון חודש טבת אָן וועט יעדן חודש פאַרקומען אין די וואָיעוואודזטווע־שטעט א בנות־קאָנפערענץ פון אַלע שטעט וואָס גיהערן צו דער וואָיע־וואודזטווע. עס זענען פאַרזויסגיזעען קאָנפע־רענצן אין די שטעט: לאָדזש, קראָקע, וואַרשע, לובלין, לעמבערג, קעלץ און ווילנע. די דאָזיקע קאָנפערענצן וועלן נישט טראָגן קיין מאַסן־כאַ־ראַקטער. פון יעדן אָרט וועלן העכסטנס קענען קומען צו די קאָנפערענצן צוויי פערזאָן. די קאָנ־פערענצן וועלן טראָגן מער דעם כאַראַקטער אַלס באַלערנדער אינסטרוקטאָר־קורס ווי דעמאָנסטראַ־ציע. אין יעדער קאָנפערענץ וועלן זיך באַטיי־ליקן פירער און פירערנס פון ב״י און „בנות״ אויך רעד. פ ר י ד נ ז א ן, וועלכער וועט גלייכצייטיק במשך דער וואָך ווען די קאָנפע־רענצן וועלן פאַרקומען באַזוכן די סביבה פון דער דאָזיקער וואָיעוואודזטווע־שטאָט.

במשך די חדשים טבת—סיון, וועלן נישט דער־לאָזט ווערן מצד דער בנות־צענטראַלע קיין שום פגישות און קאָנפערענצן, כדי צו קענען קאָנ־צענטרירן די גאַנצע אויפמערקזאַמקייט אויף די וואָיעוואודזטווע־צוזאַמענפאָרן. נאָך די וואָיע־וואודזטווע־קאָנפערענצן וועט אין לאָדזש זיך צו־זאַמענקומען דער דריטער לאַנד־צוזאַמענפאָר פון בנות־אגודת־ישראל.

*

נאָך א באַזונדערע אַקטיווע טעטיקייט וועט אי״ה פירן דער פאַרלאַג „בית־יעקב״ אינים יאָר צ״ד. קודם וועט שטרענג פּסדר אַרויסגיין דער בית־יעקב־זשורנאַל יעדן חודש. דערביי וועט יעדעס פערטל יאָר אַרויסגיין איין פ א ר ג ר ע ס ע ר־ט ע ר נ ו מ ע ר אין א טאָפּלטע צאָל זייטן ווי געוויינלעך. אויך דער „קינדער־גאַרטן״ וועט אַרויסגיין פּסדר חודשלעך. עס וועט אַרויסגיין א סעריע מאָנאָגראַפיעס פון די צייטן פון עזרא הסופר אָן און ווייטער. א בוך מיטן נאָמען „די יידן אין שפּאַניע״. נאָך באַזונדער וועט אַרויס־גיין דאָס גרויסע לייען־בוך פאַר יוגנט „די יו־דישע וועלט״, א בוך „די יודישע פרוי״. גינויע פּרטים וועגן די אַלע שריפטן וועלן נאָך פאַר־עפנטלעכט ווערן.

שיקט תיכף אייער באַריכט פון „בנות״ פאַרן יאָר תרצ״ג

גרויסער שענירער־נומער פון בית־יעקב־זשורנאַל

צוליב טעכנישע סיבות איז אָפּגילייגט גיוואָרן דאָס אַרויסגיין פון שענירער־נומער פון בית־יעקב־זשורנאַל אויפן חודש כסלו. דער דאָזיקער חודש וואָס וועט גלייכצייטיג זיין דער גרויסער בנות־חודש, וועט ממילא זיין מסוגל פאַרן דער־שיינען פון אַזאַ נומער.

ביז הייַנט איז שוין אָנגיזאַמלט גיוואָרן א סך מאַטעריאַל פאַר דעם נומער. די חשובסטע אַר־טאָדאָקסישע שרייבער גיבן צושטייער פון זייערע בעסטע שאַפונגען פאַר דעם גרויסן נומער.

בעיקר וועט דער נומער זיין גיווידמיט דאָס לעבן און שאַפן פון דער יידישער פרוי אין עבר און הוה.

דער ליטעראַרישער טייל פון נומער וועט זיך אויך פאַרנעמען מיטן יידישן פרויען־לעבן און בעיקר פון דער יוגנט.

א טייל פונים נומער וועט זיין גיווידמיט זכרונות וועגן לעבן און מעשים פון פרוי שענירער גופא.

די גראַטולאַציעס פאַר פרוי שענירער צו איר 50־טן גיבוירן־טאָג וועלן אַלע ביגעבן ווערן אין שענירער־נומער.

לערערנס און פאַרערער פון פרוי שענירער דאַרפן זיך צואיילן מיט זייער צושטייער וואָס זיי ווילן צושיקן פאַרן שענירער־נומער.

אָנאָנסן פאַרן שענירער־נומער 109 ווערן נאָך אָנגינומען.

די אָנאָנסן וואָס גיפינען זיך שוין ביי אונדז וועלן זיין גידרוקט אינים שענירער־נומער.

א האַרציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער פּרע־זעסן **שרה ווייצמאַן** צו אירע תנאים מיט ה׳ **טוימאַן** (וואַרשע).

פּיעטרקאָוו **לערערין פּרל. פּערעס**
בנות־אַגודת־ישראל.

צו דער פאַרלאָבונג פון אונדזער חברה **שרה ווייצמאַן** מיט ה׳ **טוימאַן** (וואַרשע) ווינטשן ברכה והצלחה.

פּיעטרקאָוו שוועסטערן מילער, **שוועסטערן** בעלזיצקאַ, סענדאָווסקאַ זשאַרסקאַ.

צו דער פאַרלאָבונג פון אונדזער קוזין **אַבּרהם טוימאַן** (וואַרשע) מיט פּרל. **שרה ווייצמאַן** (פּיעטרקאָוו) ווינטשן מיר א האַרציקן מזל־טוב.

פּיעטרקאָוו שוועסטערן **פינקלער**

מזל־טוב

פיל ברכה און מזל־טוב ווינטשן מיר צו דער פאַרלאָבונג פון אונדזער חשובע און אַקטיווע פּרעזעסן פון דער פּרעסע־קאָמיסיע חברה פּרל. **דאָבאַ מאַנדשיין** (יאַוואָרזנע) מיט ה׳ **געצל גערסטער** (יאַוואָרזנע). איר זאָלט זוכה זיין צו בויען אייער צוקונפט אין גייסט פון תורה און מסורה אויף די בערג פון ציון און ירושלים.

יאַוואָרזשנע **לערערן ה. גאָלדפאַרן**
בנות־אַגודת־ישראל

דאָס זעלבע ווינטשט אויך די גרופּע „אמונה״

מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער חברה **רייזל ראָוז** צו איר חתונה.

וואַרשע הינדע פרידמאַן, אסתר גאָלדשטאָק, רבקה וואָי־ריסלאַווסקאַ, שרה אָרלעאַן

צו דער פאַרלאָבונג פון אונדזער אידעען־שוועס־טער פּרל. **ראָזנצווייג** מיט ה׳ **לובעשאַוויטש** (קיעלץ) ווינשן מיר א האַרציקן מזל־טוב. זאָל אייער נייער לעבענס־וועג זיין באַלויכטן איבים ליכט פון בנות־אגודת־ישראל.

סאָסנאָוויעץ נאָווע **לערערן ר. בלייוויס**
בנות־אגודת־ישראל.

א טיף־האַרציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער איבערגיגעבענער חברה, די אונערמידלעכע מיט־אַרבּיטערן, קאַסירערן **פייגא דאַמאַסט** צו איר פאַרלאָבונג מיט ה׳ **נפתלי כטענבערג** (טשע־מערניק). זאָל א גליקלעכער עתיד באַשטראַלט פון ציונס זון אייביק אייך באַלייכטן.

יאַנוב־לוב. **בנות־אגודת־ישראל**
לערערן צ. זינגער

צו די תנאים פון דער ח׳ בית־יעקב־לערערן גייסטיקע דערציערין פּרל. **קעסטנבערג** מיט דעם שטאָלצן טרעגער פון דער אגודת־ישראל־אידעע ה׳ **יצחק ראַוויטש** (וואַרשא) ווינטש מיר א האַרציקן מזל־טוב. אייער צוקונפט זאָלט איר שמידן אין גייסט פון אונדזער אידעאַל.

פּלָץ **בנות־אַגודת־ישראל**

צו דער פאַרלאָבונג פון אונדזער איבערגיגע־בינע און גיטרייע מיטאַרבּיטערן ביי אונדזער אָרגאַניזאַציע **ברײַנדל גאַללער** מיט ה׳ ייד־רעטונג (יאַוואָראָוו) ווינטשן מיר א האַרציקן מזל־טוב און איר לעבן זאָל זיין באַגלייט שטענ־דיק מיט פיל גוטס.

פּשעמישל **בנות־אַגודת־ישראל**
פרוי היידנשטיין
און לערערן **ס. ראָטנבערג**

הודפס מתוך הארכיון היהודי

שוין צייט צו פאַרשטיין

פון הרב **שמואל דוד לאַסקי** אבד"ק סאמפאלנא

די הויפט־פרינציפּן אויף וועלכע עס באַזירט אונדזער הייליקע אמונה — זענען, לויט דער פאָרמולירונג פון בעל העקרים ז"ל — מציאות השם. דאָס גלויבן אין דעם איינציקן באַשעפער און זיין אַבסאָלוטן ווילן, תורה מן השמים. דאָס גלויבן אין דער הימלישקייט פון דער תורה און אירע מצוות, און השגחה פרטית, דאָס גלויבן אין דער איינצלנער אויפזיכט פון אַלמעכטיקן אויף יעדן וועלט־דעטייל.

די דאָזיקע דריי עקרים זענען עס דער פונדאַמענט פון דער תורה־עטיק, וואָס ווערט דורך אונז גיבּרענגט צום אויסדרוק דורך די פייערלעכע ראש־השנה־תפלות: מלכיות, זכרונות און שופרות. זיי זענען די וואָרצלין פון וועלכע עס צווייגן זיך אָפּ די אַלגימיין באַקאַנטע דרייצן עקרים פון דער אמונה.

דאָס זענען די יידישע אמתן, פאַר וועלכע דאָס יידישע פאָלק האָט זיין בלוט און מאַרך אַוועקגיגעבן, אמתן, וואָס האָבן זיך זייט יאָר־טויזנטער איינגיבּיר־געָרט אין דער יידישער נשמה און אַנגיפולט איר גאַנץ וועזן, אמתן, וועמענס פראָפּאַגירונג און פאַרקערפּערונג. עס איז דער ציל פון דער יידישער עקזיס־טענץ.

דאָס יידישע פאָלק האָט קיינמאָל נישט אָנערקענט די „אייזערנע נאַטור גיזעצן" אַלס זעלבשטענדיקע זאַך, עס האָט שטענדיק גיגלויבט און פאַרשטאַנען, אַז דער הימלישער ווילן איז די סיבה פון אַלע וועלט־גישעענישן, אַז נאָר די השגחה עליונה ליפערט כוח און חיות דעם גאַנצן קאָסמאָס מיט אַלע זיינע באַשטאַנד־טיילן און די קלענסטע פאַסירונגען וואָס אויף אים, זענען אַ פועל־יוצא פון דעם העכסטן רצון.

דאָס יידישע טיף־רעליגיעזע באַוואוסטזיין, האָט שטענדיק פאַרשטיין, אַז די נאַטור מיט אירע קאָנסעקווענצן, זענען נאָר די פאַרים אין וועלכער עס דריקט זיך אויס דער ווילן פון דער השגחה און [illegible] ביד היוצר, אַן־איינ־סטרומענט מיט וועלכן עס אָפּעריִרט דער העכסטער כוח. ד' הוא האלקים, דער שעפערישער כוח פון ג—ט (וואָס ווערט באַצייכנט מיט ד') איז גלייכצייטיק דער פירנדער און הערשנדער כוח (וואָס ווערט באַצייכנט מיט אלקים), דאָס איז די אַלטע לאָזונג, וואָס איז שטענדיק גילעגן אין דער סטרוקטור פון יידישן פאָלק און קיין שום קאָניונקטור איז נישט בכוח גיווען זי צו ערשיטערן.

ערשט די „נייע צייט" מיט איר תאוותדיקן כפירה־גייסט האָט באַוויזן אָפּצו־שלאָגן פון יידישן פאָלק גיוויסע טיילן, וואָס האָבן פאַרטויִשט דאָס הערלעך־לאַגישע רעליגיעזע באַוואוסטזיין אויף דעם מאָדערנים „נאַטור" אָפּגאָט. ערשט די „קולטור־עפּאָכע" האָט באַוויזן צו פאַרטעמפּן אַזוי פיל יידישע מוחות און צו פאַרבלענדן אַזוי פיל יידישע אויגן נישט צו זעען דעם גרויסן שעפערישן און לייטענדן כוח, וואָס שטייט איבער דער נאַטור, ערשט דער איינפלוס פון דער פסיידאָ־וויסנשאַפט מיט אירע גאוותדיקע אַמביציעס, האָט עס גיקאָנט אַזוי טומאַגירן יידישע גיוויסנס, צו פאַרוועקסלען דאָס פאַראורזאַכטע מיט דער אור־זאַך, און אויסצושטעלן אַזעלכע עקלהאַפטע דעגענעראַטן, וואָס זענען אין זייער גראָבן אומזין אַזוי גיפאַלן, צו באַנוצן די באַצייכנונג פון „השגחה עליונה יד" אַלס אויסדרוק פון ביטול און איגנאָראַנץ.

דער גלויביקער ייד, וועמין די אמונה מיט אירע עקרים זענען טייער און הייליק, טאָר זיך אבער נישט לאָזן פאַרטומלין פון דער אומזיניקער פילאָסאָפריי, ער טאָר נישט פאַרלירן דאָס גלויבן און דאָס באַוואוסטזיין פון דער ג—טלעכער השגחה, ער טאָר נישט פאַרבלענדט ווערן פון די „נאַטור גיזעצן", וואָס אין אמתן זענען זיי נישט מער ווי אַ פאַרים פון דער השגחה פרטית, וואָס איז אַ גרונט־פרינציפּ פון דער תורה און נביאה.

די לעצטע גישעענישן אין דייטשלאַנד קאָנען פון דעם גלויביקן און קלאָר דענקנדן ייד נישט אַנדערש אויפגינומין ווערן ווי אַלס יד אלקים. אַלס ג—טלעכע שטראָף פאַר דער פאַרפערמדונג פון יידישן גייסט, וואָס האָט אַזוי צו־פרעסן דאָס דייטשע יידנטום, גראָד אין יענים לאַנד פון וואַנין די „השכלה" האָט גינומין איר מקור. אין יענים לאַנד, ווי מיט 150 יאָר צוריק האָבן זיך גיפינען אַזוי פיל גרויסע און חשובע קהלות פון אָפּגיהיטינע יידן מיט גאונים און צדיקים בראש, וועלכע זענען לעצטנס אַזוי פאַרוויסטיט גיוואָרן דורך דעם ליבעראַליזם, דאָרט וואו צענער טויזנטער יידן האָבן זיך פאַרקויפט דעם שמד, רח"ל, און צענער טויזנטער האָבן פאַרפעלטשט די אַלטע, ריינע תוה"ק דורך אַ רעפאָרם־קריפּל פון „מאָדערע רעליגיאָן" אָן אָנערקענונג פון תורה און מצוות, דאָרט, וואו עס זענען אַנטשטאַנען „זאָנטאַגס־גימיינדען" מיט „מיש־עהען", דאָרט, וואו מע האָט זיך נישט גיוואָלט באַקענען צום יידישן גלות, גראָד אין יענים לאַנד איז אויסגיגאָסן גיוואָרן דער ג—טלעכער צאָרן אין דער פאָרם פון דער גימיינער היטלער־באַנדע, וואָס מאָרדיט, פייניקט, דריקט און שענדיט אויף דעם אומגלויבלעכסטן אופן. איז דאָס אַ בלויזע „נאַטירלעכע קאָנסעקווענץ", אַ בלויזער אומשטענדן־טראַף? זעט מען נישט דערין עין בעין די שטראָפנדע האַנט פון דער השגחה, וואָס פאָדערט פון ייד זיין פליכט און באַשטימונג.

ווי קלאָר און דייטלעך קלינגין די נבואה ווערטער, שובה ישראל עד ד' אלקיך כי כשלת בעונך, גיי צוריק, ישראל, צו ג—ט, דיין הערשער, ווייל דו שטרויכלסט דיך דורך דיינע זינד. שוין צייט זיך אָפּצוטרייסלין פון דעם מינצטן איינ־פלוס פון דעם נאַטור־אָפּגאָט, שוין די העכסטע צייט צו פאַרשטיין, אַז ד' אלקיך, אַז דיין שעפער איז גלייכצייטיק דיין הערשער און פירער און אַז דיין אומגליק איז אַ פּראָדוקט פון דיינע זינד. שוין צייט צו פאַרשטיין די שפּראַך פון דער השגחה און אין זיין גאַנצן אומפאַנג אויפצונעמין דעם נבואה־רוף: שובה ישראל.

אליעזר שינדלער

גָלות

וְאַתְּכֶם אֱזָרֶה בַגּוֹיִם...

דער גָלות, אַנ־געוּנש, ביטער און האַרב,
און רויט ווי בלוט איז זיין פאַרב.—
וואַגלט ישׂראל, שטיל ווי אַנ־אָבל,
פון צִיון קיין בָבל...
ליידיק איז דער לאָגל,
טרוקן און האַרט,
און פול מיט דערנער די וועגן,
פון רוים און פון ספרד...
און גראָ איז די גויט,
און שוואַרץ איז דער טויט,
ביים מיין און ביים ריין...
ציען זיך שליאַדיס
פון בלוט און פון טרערן,
קיין בעמין און מערן...
און ס־ברעגין די טריט,
ווי פריסיק און קוילן,
פון פרייסן קיין פוילן...
און ס־יאָגן די כמאַרים,
ברוגז און שאַרף,
און ס־רייסן די כוואַליס,
פון מִזרח קיין מערב...
און ווייטער אַלץ טרייבט ער,
דער פינצטערער שטורים,
און ס־ציט זיך דער גָלות,
קיין צָפון און דָרום...

ה

הודפס מתוך הארכיון היהודי

די בית־יעקב־באוועגונג אויף גיזונטע יסודות*)

פון יהודא לייב ארלעאן

איבער פופצן יאר איז שוין, זייט ס-איז גישאפן גיווארן די ערשטע בית-יעקב-שול. במשך דער גאנצער צייט האבן מיר נאר גיזען די גוטע זייטן פון אונדזער שול. עס איז שווער גיווען אויפצוהייבן איבער דער באליבטער און אנטציקנדיקער שול דאס קריטישע שנייד-מעסער. ווי א ניי-גיבוירן קינד ביי אן-אלט פאר-פאלק, וואס איז יארן-לאנג גיווען קינדערלאז, האט די שול אין אונדזערע אויגן גיהאט מלא-חן און נישט ארויסגיוויזן קיין פעלער. דער חידוש האט גיצויגן די אויפמערקזאמקייט און אימפאנירט נאנטע און ווייטע. בית-יעקב איז גיווארן די סענסאציע אינים יידישן לעבן. מיידלעך זאגן ברכה, מיידלעך דאווינען, מיידלעך לערנען חומש, מיידלעך ווייסן דינים! דאס גופא איז שוין גיניג גיווען. וויפל די מיידלעך קענען, ווי אזוי די מיידלעך קענען, וואס די מיידלעך זענען, וואס די מיידלעך ווערן-האט מען שוין נישט גיפרעגט.

די דאזיקע תקופה, די ערשטע חידוש-צייט איז שוין פארביי. בית-יעקב איז שוין היינט א באוועגונג, א פאלקס-שול. ס-האט אויפגיהערט צו זיין סענסאציע. ס-איז שוין גיווארן א זעלבסטפארשטענדלעכקייט. מע פארשטייט שוין באלד ישט יידישע טעכטער-דערציאונג אן בית יעקב. ס-איז גיווארן אן-ערשט גירויך. און דעריבער קען מען שוין נישט בלייבן צופרידן מיט דער איצטיקער מדרגה. די שול מוז אויסגיבויט ווערן אין דער ברייט און אין דער טיף. די שול מוז גוט איינגיפונדירויט ווערן אין לעבן. זי מוז אויס-ישטעלט זיין אויף דער גיפאר פון יעדן רוח מצוי'. זי מוז האבן גיזונטע ווארצלין און פעסטע יסודות. מיט דער איצטיקער קאנפערענץ דארף גילייגט ווערן דער ערשטער ציגל צו די העכערע שטאקן. מיט אונדזערע באשלוסן וועגן דער ווייטערדיקער ארביט שטעלן מיר זיך אויף דער שוועל פון א נייער תקופה פאר דער גאנצער בית-יעקב-באוועגונג.

איידער מיר טרעטן צו פארענטפערן די שאלה, ווי אזוי אוועקצושטעלן אונדזער שול אויף גיזונטע יסודות, וויל איך געבן א קליינע הקדמה. אייגנטלעך פילט זיך שוין די נייטיקייט צו סאנירן אונדזער שול-וועזן גאנץ לאנג. מיר האבן זיך אבער אנגיטראפן אויף גרויסע שוועריקייטן. דער מאנגל אין דיסציפלין האט נישט ווייניק גורם גיווען צו פארשלעפן די נארמאלע אנטוויקלונג פון אונדזער שול. לערערינס און פארוואלטונגס מיטגלידער האבן באטראכט אונדזערע אנווייזונגען און פאדערונגען פאר גיוויינטלעכע מיינונגען פון יחידים, וואס דארפן נישט אויסגיפירט ווערן בדיוק. וואס עמיצן איז גיפעלן האט ער צוביסלעך אריינגיטראגן אין דער שול. אמת איז, אז לגבי אנדערע שול-ארגאניזאציעס איז אונדזער באוועגונג גישטאנען אויף דער העכסטער מדרגה פון דיסציפלינירטקייט. לגבי דעם מהות פון בית-יעקב איז דאס אבער ווייניק גיווען. צו פירן די שול אויף דער גיהעריקער ליניע האט די דיסציפלין גימוזט זיין אן-אידעאלע.

פאר אונדזערע שול-טוער האט אבער גיפעלט דאס באוואוסטזיין, אז אין בית-יעקב-ענינים זענען פאראן פרינציפן, וואס זענען אפראבירט גיווארן דורך בעלי נסיון, בעלי-דעת און דער עיקר דורך די מאסגעבנדיקע תורה-אויטאריטעטן. מיר טוען נישט קיין זאך, וואס האט א פרינציפיעלן כאראקטער בלויז על דעת עצמינו. ווען מיר ארביטן אויפן יסוד פון פרינציפן דארף נישט אזוי לייכט זיין אונדזערע עסקנים אריינצוטראגן שינויים.

די גאנצע בית יעקב-באוועגונג גיהער צום אגודיסטישן כלל. יעדע האנדלונג מוז זיין אויסגירעכנט מע זאל דעם כלל נישט קיין עוולה טון. כאטש טיילמאל דאכט זיך אויס, אז דער אדער יענער איינפיר וועט פארבעסערן די ארטיקע שול, טאר מען דאס אבער נישט טון, כל-זמן ס-איז נישט פעסטגישטעלט גיווארן, אז עס וועט נישט א רעה טון דעם כלל שולן אדער דער דאזיקער שול גופא אין א צייט ארום. אן דער צענטראלע, וואס איז נישט פארבלענדיט מיט דער טובה פון איין שול אויף איין מאמענט, קאן מען קיין שום שינוי אינים פראגראם, אין דער הנהגה און אין דעם רוח נישט מאכן. מיינונגס-פארשידנהייטן זענען א גאנץ נאטירלעכע זאך ביי א כלל. אבער בשום אופן נישט האנדלונגס-פארשידנהייטן. מע קאן קעמפן פאר דער אייגענער מיינונג, מע קאן אויפקלערן און אנווייזן אויף דעם חסרון אין יעדן פרט, וואס די צענטראלע פאדערט. אבער בשום אופן טאר מען זיך נישט דערלויבן צו האנדלין אן דער הסכמה פון דער צענטראלע. הלוואי וואלטן מיר גיקענט פאר אייך פארליינין די גאנצע קארעספאנדענץ, וואס האט זיך אנגיזאמלט ביי אונדז פון דער גאנצער צייט בנוגע דעם דיסציפלין-ברוך פון איינצעלנע עסקנים. א חוץ דעם אויפריכטיקן ווידוי, בעטן זיך די עסקנים, מע זאל מפרסם מאכן זייער באגאנגינים פעלער, כדי אנדערע זאלן אים נישט איבערחזורן. מיר מוזן א סך מאל זיין אזוי שטרענג, אז דער אפשרעק פון שליסן די ארטיקע שול באוועגט אונדז נישט צו ענדערן דעם באשלוס. אויף דעם איז גיזאגט גיווארן „מוטב שיחללו שבת אחת ואל יחללו שבתות הרבה”. דעם יחיד איז דאס שווער צו זען. מיר מוזן אבער אפהיטן די ריינקייט פון אונדזערע פרינציפן, וואס זענען גיבויט אויף פיפצניעריקער פראקטיק אין צוויי הונדערט שולן און אויף דעם דעת הגדולים שבארץ.

אין דער התנצלות איבער דער ענדערונג אין דער שול-הנהגה האט איין צד פיל מאל גיווארפן די שולד אויפן צווייטן. מיר האבן דעריבער צונויפגירופן ביידע צדדים פון דער שול, די לערערשאפט און די פארוואלטונגין, כדי אנצוואוייזן אויף אלערליי חסרונות, וואס ביידע טראגן דערפאר דאס אחריות. לאמיר זיך קאנצענטריק פארשטענדיקן און זוכן די מיטלין מתקן צו זיין אלע באגאנגינע פעלערן.

ווי נאר אונדזער באוועגונג איז זיך צוואוואקסן אין דער לענג און אין דער ברייט, איז אונדז שווער גיווארן צו באהערשן אלע אפטיילונגין. פיל שולן האבן דעריבער ארונטערגילאזט זייער ארביטס-טעמפא און עס האט זיך ביי זיי אנגיהויבן פילן א מין סטאגנאציע, וואס אין דערציאונג איז עס א סימן ירידה. מער ווי אויף אלע אנדערע גיביטן, מוז אינים שול-וועזן באקעמפט ווערן דאס זאטקייטס-גיפיל. דא מוז מען כסדר קוקן ארויפצו. וויפל מע זאל נישט האבן דערגרייכט דארף אלץ זיין צו ווייניק. ס-איז דעריבער נייטיק גיווארן פאר אונדזערע שולן א שטארקן טעמפ אין דער ארביט. מע מוז האבן פאר זיך אין יעדן פרט דעם גרויסן ציל, וואס מיר דארפן דערגרייכן אין דער דערציאונג—דעם איבערבוי פונים היינטיקן מענטש. דאס איז נישט אזוי גרינג. ווי קאנין מיר לאנגזאם און קריכנדיק טון אונדזער דערציאונגס-ארביט, ווען מיר האבן פאר זיך אזא גראנדיעזע אויפגאבע. ווען דער דאזיקער ציל זאל שטיין יעדן שול-מענטש פאר די אויגן, וואלט גימוזט אונדזער ארביט אננעמען אן-אינטענסיוון כאראקטער. אינטענסיוויטעט דארף ווערן אין דער נאנטסטער צייט די פאראלע פאר אונדזערע שולן. ענערגיע, טעמפעראמענט און אינטענסיוויטעט מוז זיך פילן אין יעדן פרט פון אונדזער שול-ארביט.

ווי אזוי זאלן מיר עס דערגרייכן?

לאמיר זיך איינהערן, וואס די ליבע חכמים אונדזערע ראטן דערצו! „קנאת סופרים תרבה חכמה” זאגן די חז”ל. לאמיר אויסברייטערן די דאזיקע עצה, ווי ווייט ס-לאזט זיך. לאמיר אריינברענגען די קנאה אין אלע שול-פאקטארן, צום דערפאלג פון דער שול ווירקן דריי פאקטארן: די פארוואלטונג, די לערערן, די קינדער. זאלן אלע דריי באהערשט ווערן פון א מין קנאת סופרים. זאל ווערן אלימינס, בשותפותדיקע שטרעבונג אויסצוצייכינען נישט זיך, נאר די שול. אזא קנאה האט אין זיך רק גוטס. אלע ווערן פאראנטווארטלעך פארן צווייטנס מעשים. יעדער פרוואוט דעריבער אליין צו טון דאס בעסטע און, העלפן דערביי אויך דעם צווייטן דאס צו טון.

כדי צו דערגרייכן די דרייפאכיקע קנאת סופרים האבן מיר אויסגיארביט א גראנדיעזן פראיעקט, וואס דארף אויסגיפירט ווערן דעם קומינדיקן שול-יאר. צו דעם צוועק האבן מיר צוזאמינגישטעלט א פראגע-בויגן, וואס נעמט ארום הונדערט און אכט פראגן. אין די אלע פראגן שפיגלט זיך אפ דאס גאנצע שול-לעבן. פון די ענטפערס אויף די פראגן דארפן מיר באקומין א גינוי בילד, ווי אזוי עס זעט אויס די ארביט אין דער שול און דער רעזולטאט ביי די קינדער. ווער זאל אונדז געבן די ענטפערס אויף די פראגן?

דערויף האבן מיר צוגיטראכט דעם ווייטערדיקן פלאן. אי”ה צום נייעם זמן וועלן מיר האבן שוין צוויי הונדערט פופציק שולן. די דאזיקע צאל דארף גיטיילט ווערן אין פופציק פונקטן. יעדער געאגראפישער פונקט באשטייט פון פיניף שולן. פון יעדן פונקט קלויבן מיר אויס איין לערערן, וואס זאל צו א באשטימטן טערמין פון צוויי וואכן באזוכן אירע שכנותדיקע פיר שולן, זי

---

*) רעפעראט אויף די לעצטע בית-יעקב-קאנפערענצן.

הודפס מתוך הארכיון היהודי

דאַרף זין אויפהאַלטן אין יעדער שול עטלעכט טעג און אויף אייגינער אבסער־וואַציע פעסטשטעלן די ענטפערס אויפן פראַגע־בויגן. די פופציק שולן פון די לערערנס־אינספעקטאַרנס ווערן ווידער גיטיילט אין צען פונקטן. יעדער פונקט באַשטייט פון פיניף שולן און די פופציק שולן ווערן באַזוכט דורך צען לערערנס פון די פריערדיקע צוויי הונדערט. אַלע באַענטפערטע פראַגע־בויגנס ווערן דערלאַנגט אין דער צענטראַלע. פון יעדן פונקט, וואָס באַשטייט פון פיניף שולן, ווערט אויסגיקליבן איינע. אויף איר פראַגע־בויגן דאַרף זיך גיפינין מער פאַזיטיווע ענטפערס, ווי אויף די איבריקע פיר. אַזויערנאַך באַקומין מיר פופציק בעסערע שולן. דערנאָך ווערן די פופציק באַזוכט דורך מיטגלידער פון דער צענטראַלע, וואָס קלויבן אויס פון זיי די בעסטע צען שולן. פון די צען בעסטע ווערט דורכן גאַנצן פעדאַגאגישן קאלעגיום פעסטגישטעלט ווער עס דאַרף גיקליבן ווערן פאַר אַ מוסטער־שול. מיר האָבן אַזויערנאַך דריי אויסוואַלן: פופציק בעסערע שולן, צען בעסטע און איין מוסטער־שול. אַזעלכע באַשטימונגין דאַרפן גימאַכט ווערן יעדיס יאָר.

באַזונדער ווערט אויסגיאַרביט אַ גינויער פראיעקט פון פריזן, וואָס דאַרפן גיגעבן ווערן אַלע דריי קאַטעגאריעס שולן. אין דער ערשטער ריי קומין אין באַטראַכט גישריבינע אַדרעסן פון די סעמינאַר־דאצענטנס אויף פאַרמיט אין גרויסע ראַמין אויפצוהענגין אין דער גיצייכנטער שול. אַנטייל אין די אויס־שטעלונגין פון שול־אַרביטן, וואָס ווען פון צייט צו צייט איינגיאַרדנט ווערן מצד דער קראַקעווער צענטראַלע. אויספלוגן און אויפנטהאַלט עטלעכע טעג אינים קראַקיווער סעמינאַר. הנחות פאַר די בעסטע תלמידות פון די דאזיקע שולן אינים קראַקעווער סעמינאַר. אַ פייערלעכע אַקאַדעמיע מיטן אַנטייל פון אַלע קראַקיווער דאצענטנס און מיטגלידער פון דער צענטראַלע אין דער שטאָט, וואו די שול גיפונט זיך. די מוסטער־שול וועט זעלבסטפאַרשטענדלעך באַקומין די גרעסטע צאָל פריזן. די איבריקע קאַטעגאריעס — ווייניקער.

מיר געבן יעצט אונדזערע אַלע לערערנס די דאזיקע פראַגע־בויגנס, כדי זיי זאָלן זיך ווייסן, ווי אַזוי צו ריכטן מיט דער אַרביט אין די נאָנטסטע זעקס חדשים, כדי צו פאַרדינען זיך אויף דער בעסטער אויסצייכינונג.

מיטן דאזיקן פראיעקט ווען מיר אונדזערע שולן באַוועגן צו דער שטאַרקסטער אינטענסיוויטעט, צו דער גינויעסטער זעלבסטקאנטראל און צו דער מאַקסימאַלער דערגרייכונג פון אונדזער ציל. דורכן אויספירן דעם דאזיקן פראיעקט קאנין דערגרייכט ווערן פ״ל תיקונים אין אונדזער באַוועגונג. מיר קאנין נישט יעצט אַלץ אויסרעכינין, דערויף דאַרפן מיר זאָגן: הפך בה, והפך בה דכולא בה.

ווי גיזאָגט, מוז מין האָבן צום דאזיקן פראיעקט די הילף פון אַלע דריי פאַקטארן אין דער שול: פון דער לערערן, פאַרוואַלטונג און קינדער. פון דעם זעט זיך אַרויס, אַז ביז יעצט איז מצד יעדן פון די דריי גיווען אַ גיוויסע התרשלות און טיילמאָל אַ שטערונג. מיר האַלטן דעריבער פאַר צוועקמעסיק די קאנפערענץ אויך דערמיט, וואָס מיר האָבן די מעגלעכקייט צו רעדן פאַר דער לערערשאַפט און פאַר די פאַרוואַלטונגין, כדי ביידע צו איבערצייגן, ווי וויכטשעדלעך ס־זענין די באַגאַנגינע פעלערן פאַר דער עקזיסטענץ און תכלית פון דער שול.

מיר וועלן דעריבער אויסשמועסן יעצט אַלע חסרונות, וואָס האָבן זיך במשך דער צייט צוגיקליבן אין דער אדער אין אַ צווייטער שול. פון די פראַגן, וואָס מיר האָבן נישטעלט אינים אַנקעטע־בויגן, זעט זיך אַרויס, ווי ווייט מיר האָבן גינומין אין באַטראַכט אַלערליי טענות צו דער איצטיקער ב״י־שול. מיר וועלן דעריבער אַלע דערמאָנטע פראַגן צוזאַמינשטעלן אין הויפט־גרופן און, לויט דעם באַהאַנדלין אַלע וויכטיקסטע שול־פּראָבלעמין.

מיר האָבן שוין לאַנג אַנגיצייכנט, אַז די עיקר־אויפגאַבע פון בית יעקב איז, צו דערציען יידישע קינדער אינים גייסט פון דער הייליקער תורה. אין אונדזער צייט מוז מין דעם דאזיקן אַלגימיינים ציל אַ ביסל קאנקרעטער פאָרמולירן. מע מוז אָנווייזן דעם וועג, וואָס מיר דאַרפן צוקלויבן, כדי צו קאָנין דעם יידישקייטס־ציל דערגרייכן. וואָסערע וועגן וועלן דערצו פירן? אין אונדזער צייט מוז די יידישע מיידל־דערציאונג אָוועקגישטעלט ווערן אויף די דאזיקע דריי פונקטן: לימוד, מצוות, השקפה.

די דאזיקע דריי פונקטן זענין יסודות פאַר אונדזער שול־אַרביט. מיר קאנין נישט אויף קיין איינע פון זיי פאַרציכטן. יעדע טיילבאַרקייט פונים דאזיקן פראגראַם וועט נאָר זיין אַ דערוואַך פון בית־יעקב. אמתע ב״י־דערציאונג מוז נאָר זיין אַ רעזולטאַט פון דער אַרביט אויף אַלע דריי אַנגיצייכנטע גיביטן, נאָך מער, זיי קאָנין אויך נישט זיין גאַנץ באַזונדערע אַרביטס־גיביטן, זיי מוזן זיך קעגנזייטיק משלים זיין. יעדער גיביט מוז דינין אומדירעקט די איבריקע.

נישט דאָ איז דאָס אָרט אויסצושמועסן גינוי, וואָס מע דאַרף טון אין דער שול פאַר יעדן פונקט באַזונדער. אָבער יעדער פאַרשטייט, אַז די לימודים, וואָס די קינדער לערנין אין דער שול מוזן זיי גרינטלעך קענין. צו באַהערשן די לימודים, ווייסט אויך יעדער, מוז מין האָבן שול־ביכער. ביכער פאַר וועלטלעכע לימודים וועט אוודאי קיינער נישט פאַרלייקינין, אַז קינדער מוזן האָבן. ווי נאָר דאָס קינד ברענגט אַהיים צום נייעם שול־יאָר דאָס ביכער־צעטל פון דער לערערן, באַמיט מין זיך מיט אַלע כוחות דעם קינד מיט אַלים צו פאַרזאָרגן. אָבער דאָס, וואָס איז זעלבסטפאַרשטענדלעך לגבי דער נישט־יידישער שול, ווערט לגבי דער ב״י־שול אַ חידוש אדער גאָר אַ ווילדער קאַפריז.

וואָס הייסט — טענהין די עלטערן — מע קאָן נישט אויסלערנין דאַווינין און שרייבן אין די אַלע ביכלעך? מיר האָבן זיך אויך נישט גילערנט אין אַזעלכע ביכלעך. שאַדט נישט, מע קאָן אַזוי אויך קאָנין די דאזיקע חכמות.

ס־רעט זיך שוין נישט וועגן דעם פּאָוואַריזירן דאָס וועלטלעכע לגבי דעם יידישן, וועגן דער גרינגשעצונג צום אייגינים. דער עיקר באַשטייט דאָך אין דעם, וואָס די ב״י־לימודים אין זייער פולן פראגראַם און סדר איז דאָך אוממעגלעך. ביי די ספּעציפישע באַדינגונגין נאָך דערצו, צו לערנין אָן ביכער. וואָס קומט דערפון אַרויס? אויף אַ שול־באַנק, וואו ס־זיצן פיר־פיניף קינדער איז קוים פאַראַן איין ביכל. אַלע זיצן איבערגיבויגן און איינגיקוועטשט צו כאַפּן קוים אַן־איינציקן בליק. שפּעטער, נאָך דער שול, אָדער בעסער גיזאָגט: נאָך דער צווייטער שול, מוז מין נאָך גיין צו דער חברטע מאַכן די לעקציע. נישט אַלע מאָל איז מין מיט דער חברטע בשלום, נישט אַלע מאָל קאָן מין צו איר גיין און מע מוז זיך דורכשטופּן אָן גימאַכטע לעקציעס. זאָלן די קינדער אַזוי אַנאָך קענין די לימודים? מע קלאָגט זיך: דאָס קינד גייט שוין אַ יאָר אין דער שול און ס־קאָן נאָך רעכט נישט דאַווינין. פונוואַנין זאָל עס קענין, אויב עס האָט נישט קיין ביכל. אַזוי איז עס אויך מיט די איבריקע לימודים. די לערערן איז דאָ צום מינדצסטן שולדיק. די באַדינגונגין צו דערלערנין וועלטלעכע לימודים זענין פיל בעסערע. פון דעסט וועגן פאַרשטייט מין נאָך מיטן ביכל צו העלפן. ביי אונדז, וואו די פעדאַגאגישע באַדינגונגין זענין פיל שווערערע, דערלויבט מין זיך גרינג צו שעצן אַזאַ הכרח־זאַך.

דאָס זעלביקע איז אויך נוגע דעם קויף פונים ספּעציעלן קינדער־זשורנאַל אדער פאַמיליען־צייטונג „בית יעקב״. דערפאַר איז ליידער פאַראַן דאָס מינדצסטע פאַרשטענדיניש. ווי פאַרשטייט מין נישט, אַז דאָס היינטיקע קינד באַגנוגנט זיך נישט בלויז מיט דעם, וואָס די לערערן לערנט. מע זוכט זיך אָפּ פּאַרי־שידנערליי לעקטור. וואָס האָבן מיר מישטיינס גיזאָגט, גישריבן אינים היינטיקן סטיל וועגן יידישקייט, וואָס קינדער זאָלן קאָנין לייענין? כמעט ווי גאָרנישט. ווי קאָן מין זשע אַדורכלאָזן אפילו איין שורה, וואָס פאַרשטאַרקט און צעמענטירט דעם גילערנטן לימוד פון דער שול? ווי קאָן מין זיך אָפּזאָגן פונים „קינדער־גאָרטן״ און פונים „בית יעקב״־זשורנאַל?

די ביכער־פראַגע שטערט נישט בלויז דעם לימוד אין דער שול. ס־איז אויך אַ גרויסער גורם צו דער שפּעטערדיקער דערציאונג פונים קינד. אינים טאַטנס ספרים וועגן יידישקייט* וועט דאָך דאָס קינד נישט לערנין, איבערהויפּט דאָס מיידל. וואָס בלייבט דעם קינד צו טון אינים שבתדיקן טאָג? אין וואָס זאָל דאָס קינד אַריינקוקן בשעת אין דרויסן איז דאָס וועטער שלעכט, בשעת עס ליגט חלילה אין בעט צוליב קראַנקייט? ווען מ־האָט שוין אפילו דאָס ביכל גילערנט, האָט אַ קינד די טבע פון לאַנגווייליקייט נאָך אַמאָל צו נעמין עס אין האַנט, ווידער עס צו איבערבלעטערן. פאַרוואָס זאָל עס נישט זיין דאָס יידישע ביכל, וואָס אַנטהאַלט דאָך אין זיך פערלדיקע יידישע ווערטער?

מיר איז למשל באַקאַנט אַזאַ פאַל. די לערערן לערנט די קינדער תפילה, גיוויינט זיי צו לייענין פליסיק פון סידור. אַלע קינדער מוזן האָבן סידורים. די סידורים מוזן אָבער זיין איינהייטלעך, אַלע פון איין דרוק און גוט נומערירט. די לערערן הייסט דעריבער יעדן קינד ברענגין געלט, כדי זי זאָל קאָנין זיי געבן איינהייטלעכע סידורים. ווי נאָר ס־קינד קומט אַהיים מיט אַזאַ בקשה, בייזערן זיך באַלד אָן די עלטערן: וואָס איז, ווידער געלט, קנאַפּ סידורים אין שטוב. שאַדט נישט, מע קאָן זיך פון אַזאַ סידור אויך אויסלערנין. נייע גזירות אויסגיטראַכט. איינהייטלעכע סידורים! מסתמא האָט די לערערן אַ גוט גישעפט דערביי.

וואָס קומט דערפון אַרויס? יעדעס קינד האָט אַן־אַנדער סידורל, די לערערן הייסט אויפמישן למשל „לכו נרננה״, די קינדער זענין נישט גיוואוינט מיטן

הודפס מתוך הארכיון היהודי

בנות־אגודת־ישראל
און ארץ־ישראל
פון מ. וו. ניעסטעמפאווער

אזוי איז שוין מיין גורל, אז ס׳קומט מיר אויס צו זעען אלע וואונדן און מיט־צופילן אלע ווייען פון אונזער יוגנט. די אמתע רעליגיעזע יוגנט ביי וועמען יידישקייט איז דער פרימאט פון יידישן פאלק און זיין לאנד, און וועלכע האט במילא אויסצושטיין באזונדערע נסיונות, און אדורכצומאכן ספעציעלע שוועריקייטן אין דער אויסבאנונג פון איר לעבנס־קיום.

מיר מיינען דא דאס פראבלעם פון בנות־אגודת ישראל און ארץ־ישראל. לאמיר זיין אויפריכטיק אין דער צייט ווען מיר האבן פאר זיך א גרויסע ארגאניזירטע באוועגונג פון אמתע רעליגיעזע יידישע טעכטער, וועלכע זענען אקטיוו באטייליקט אין אגודיסטיש געזעלשאפטלעכן לעבן לויט די פארמען און טראדיציעס פון רעליגיעזן פרויען־לעבן, מיר מוזן געפינען א לעזונג אין א געוויסער מאס פאר זייער מאטעריעלן קיום.

אין די געבוירן־טעג פון דער באוועגונג, האבן מיר נישט געקיגט און נישט געטארט טראכטן וועגן דעם. דעמאלט האט מען געדארפט אנווענדן אונזער גאנצער ענערגיע און ארגאניזאטארישער קראפט, קודם אויף קאנצענטרירן די רעליגיעזע פרויען־כוחות, וועלכע זאלן זיין שוץ־פעאיק קעגן דער וויסטער וואקכאנאליע פון הפקרות און אומוויסנהייט, וואס האבן געווילדעוועט אזוי ברוטאל אין דער יידישער פרויען־מחנה.

היינט אבער, ווען מיר פארמאגן שוין ב״ה א באוואוסטזיניקע און שטאלץ־אויסגעבילדעטע פרויען־ארגאניזאציע און די קיום־פראגע פארנעמט דעם אויוון אן פון אונזער ארבעט, טארן מיר בשום אופן נישט מסיח־דעת זיין זאגאר אויף א רגע פון די טויזנטער קעמפערנס פאר דעם גרויס אגודיסטישן אידעאל, וואס אונזערע בנות ווייזט ארויס נישט ווייניקער איבער־געגעבנקייט און מסירת הנפש ווי די אלע איבריקע גרופן פון דער אגודה־מחנה.

די ארץ־ישראל־צענטראלע אדער בעסער געזאגט, די פירער פון אגודת־ישראל, האבן לעצטנס פארקערירווט די גאנצע ארבעט־מאשין אויפן וועג קיין ארץ־ישראל. דאס איז אייגנטלעך דער לאגישער פועל־יוצא פון קאטאוויצער פראגראם, וואס זאגט, „אז נאך די אנטשפרעכנדע עקספאנסיע פון אגודיסטישן אידעאל און זייגע קרעפטן אויפן געביט פון תורה ודת פון עפנטלעכן לעבן, מוז קומען די ישוב־ארבעט פון ארץ־ישראל“ און פונקט ווי מיר האבן אדורכגעמאכט די רעוואלוציע אין גייסטיק־פאליטישן לעבן פון יידישן פאלק, אזוי אויך דארפן מיר זי אדורכפירן אויפן געביט פון ישוב־הארץ. דעריבער איז אונזער ארבעט א טאפלטע, קודם־כל אויסבויאונג, דאן ארויפצווארפן פון זיך די יאך פון ציוניסטישן סטרטיפיקאטן־גלות.

מהאי־טעמא האבן מיר געשאפן הכשרה־פונקטן, וואס שטייען אויף זייער א הויכער מדרגה אויף וועלכע דער „שלעכטער מלאך“ מוז בעל־כרחו אויך זאגן אמן! ווארן חוץ די גרויסע הייליקייט פון מצות ישוב־הארץ און קדושה־אויסלייזונג, וואס מ׳איז דערמיט אויסן, זעען מיר אין דער ישוב־ארבעט די טיילווייזע עווענטועלע לעזונג פון דער קיום־פראגע. פאר דער רעליגיעזער יוגנט, וועלכע איז ביי אגודת־ישראל אלס וועלט־ארגאניזאציע פון רעליגיעזן יידנטום איינס פון די עיקרים. אבער שוין דערפאר אליין, טארן מיר אויך נישט פארגעסן אין דעם וויכטיקן טייל פון גרויס־אגודיזם, אין דעם ווייבלעכן עלימענט, וועלכער בילדעט די שוץ־וואנט פון טראדיציאנעלן יידנטום און דעריבער בשעת מיר זארגן, פאר דער עלי׳ מעגלעכקייט פון אונדזער מענלעכער יוגנט, מוזן מיר גלייכצייטיק זארגן פאר דער עלי׳ פון דער ווייבלעכער יוגנט. אויף דער מלאווער בנות־קאנפערענץ, וועלכע איז לעצטנס פארגעקומען ספעציעל געווידמעט דאס ארץ־ישראל פראבלעם, האבן א גרויסן טייל פון די א.ג. ווערבנדע ארויסגערוקט די דאזיקע פראגע. איך גלויב, אז די וועלכע האבן זיך אין דער דעבאטע נישט באטייליקט זענען אויך געווען אומגיפער אין די זעלבע מיינונג—נעמלעך, וואס וועט זיין מיט די בנות? פארוואס טוט מען גארנישט פאר זיי אין דער צייט ווען פאר צעירים און פועלים ווערט יא געטון?

אונדזער ר׳ פינחס מאנדרער האט געגעבן א פארשלאג צו גרינדן הכשרה־פונקטן ספעציעלע פאר „בנות“, מיר ווילן נישט יעצט ארויסזאגן אונדזער מיינונג בנוגע דעם, אבער גאכנישט דערמיט איז די פראגע געלעזן, די עיקר־פראגע איז דאך ווי אזוי שטעלן מיר זיך פאר די עלי׳ פון „בנות“ קיין ארץ־ישראל.

עס פארשטייט זיך גאנץ גוט, אז דאס פראבלעם קאן נישט באקומען קיין מאמענטאלע לעזונג. אבער טאקע דערפאר דארפן מיר שוין יעצט אנהייבן צו פארשטיין זיך דערוועגן, כדי במשך די צייט זאל קלאר ווערן דער אופן פון איר לעזונג און במילא קעגן רעאליזירט ווערן.

הגם מיר זענען נישט קיין ספעציעלע זאך־קענער פון די ארץ־ישראל־איינארדנונגען, פארשטייען מיר אבער דאך, אז שאפן קיבוצים און בכלל פירן א קאלאניזאטארישע טעטיגקייט, קען בשום אופן נישט זיין אן פרויען, פונקט ווי עס קען נישט זיין אן מענער׳ דארף דעריבער לויט אונדזער מיינונג זיין איינס פון אונדזערע תנאי־עלי׳, אז פארן קענען נאר נשואים. עס מוז גלייכצייטיק געפירט ווערן א באשיידענע און געהעריקע פראפאגאנדע פאר א פאמיליע־פארבינדונג פון אידעען־גלייכע עלימענטן און נישט נאר בלויז א פראפאגאנדע, נאר אויך, א ספעציעלער פאראינטערעסירונג צי ס׳איז ווירקלעך אזוי. אזוי־ארום וועלן מיר טראץ אלעם האבן א האנט־ביי־האנט גאנצע אויפלעבונג פון גרויס־אגודיסטישן אידעאל אין ארץ־ישראל. למאי האבן מיר דאך זיך שוין איבערציינגט ווי טראגיש עס איז די פארשפעטיקונג און אפגעלאזנקייט אויף דעם געביט אין חוץ־לארץ, ווארן צו וואס זאלן מיר זיך נארן, אנדערש זעען מיר נישט פארלייפיק די לעזונג!

חוץ־אלים ווערט דערמיט פארגעטפערט ווערן איינע פון די ברענענדע לעבנס־פראגן פון רעליגיעזן יידנטום, וועלכע איז לעצטנס גורם צו פארשידענע טראגישע דערשיינונגען, און דאס איז גארנישט פון די קלייניגע זאכן.

איז דען די טראגעדיע פון דער רעליגיעזער יידישער טאכטער, וועמענס עלטערן ס׳ווערן ארימער פון טאג צו טאג נישט פיל שמערצלעכע ווי די פון דער פרייער, און צי דארפן מיר נישט קלערן און זארגן פאר איר גורל?

די תז״ל האבן אייביק געזארגט און געקלערט פאר דער צוקונפט פון דער בת־ישראל ווי שארף און שניידנד זענען די ווערטער פון דער משנה אין גיטין — ביי א חצי עבד און חצי־בן־חורין—לישא שפחה אינו יכול ולישא בת־חורין אינו יכול והלא לא תהו בראה לשבת יצרה! קען מען דען די זעלבע ווערטער נישט אנווענדן אויף די חבירות פון בנות־אגודת־ישראל, וועלכע וועלן זיך קיינמאל נישט דערצידירן חלילה צו נעמען א פרייען אלס לעבנס־באגלייטער און ווען ס׳האנדלט זיך וועגן א רעליגיעזן דעם פאר זיי געאייגניטן, קומט אפיר די עקזיסטענץ־פראגע

דעריבער ווען מיר האבן זיך אנגאזשירט פארן בנין־הארץ ברוח האמונה, און פאר א רעליגיעז אגודיסטישע עלי׳. מוזן מיר געדענקען אין אונדזערע טעכטער גלייך ווי אין די זין. — שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל!

נאר אזוי־ארום וועלן מיר קענען דערגרייכן דעם אויפבוי פון בית־ישראל אין ארץ־ישראל!

סידור, ביי איינער איז עס אויף דער צוואנציקסטער זייט, ביי דער צווייטער אויף דער דרייסיקסטער, ביי דער דריטער אויף דער פערציקסטער. די לערערן מוז א ומגיין צווישן די בענק אויפמישן ביי יעדן דאס זעלביקע, דערווייל פארלויפט א היבש ביסל צייט און שפעטער קלאגט מען זיך: די קינדער קענען נישט

אבער נישט בלויז די עלטערן זענען אין דעם שולדיק. מיט זיי וואלט מען זיך נאך אן־עצה געגעבן, ערגער איז בנוגע דעם מיט דער פארוואלטונג. די פעטערס טרעפן זיך מיטן פארוואלטער אין שול, איז בהמ״ד, הטלמ ער צו אים אויס איבער די ביכער אלע ביזע חלומות. קומט דערנאך דער פארוואלטער צו דער לערערן מיט טענות; הלמאבוות גייט ארויס אלע מאל נייע גזירות. אונדזערע פארוואלטער דארפן אבער אויפקלערן, אז אן די ביכער, איז דער גאנצער באזון פון זיין קינד אין ב״ אומזיסט, על כל פנים לויגט דאך נישט צוליב די פיניף זל. א יאר בערך, ארויסצואווארפן דעם גאנצן שכר לימוד, וואס באטרעפט צען מאל אזוי פיל און במשך עטלעכע יאר, פיל מער.

מיר האבן דעריבער אין אונדזער אנקעטע־בויגן געגעבן די אנרעגונג, אז יעדעס קינד זאל האבן דעם גאנצן קאמפלעט נייטיקע ביכער, זאל אבאנירן דעם זשורנאל, זאל זאמלען קאמפלעטן, זאל האבן א חוש צו פארשאפן זיך און פלעגן אן־אייגן יידיש ביבליאטעק. ווען די קלאס ציילט דרייסיק קינדער און אלע האבן די נייטיקע ביכער, זענען אבאנירט אויפן זשורנאל א. ד. גל., האט זי די שאנסן צו באקומען די אנערקענונג פון א מוסטער־שול.

(סוף אין נומער 109)

קויף דיר דאס בוך
יידישע גראמאטיק און ווערטער־ביכל
פון ד״ר שלמה בירנבוים
פרייז 1 גילדן ○○ געלט־שיקן פ. ק. א. 67795

הארכיון היהודי
עמוד 8 מתוך 22
הודפס מתוך הארכיון היהודי

וואס לערנט אונדז די תורה וועגן די בלאנדזשע׳נישן און נסיונות פון אונדזער צייט

פון א. ז. פרידמאן

בישט גיוועזן נאך אזא צייט אין וועלכער די יוגנט זאל זיך גיפינען אין אזא תהו־ובהודיקן גייסטיקן און מאראלישן מצב, אין אזא לאבי־רינט פון ספיקות און ראנגלינישן, בקיצור: אין אזא בלאנדזשיניש, ווי די היינטיקע.

די שיטות און אידעען אין יידישן לעבן זענין אזוי פיל, און יעדע אידעע איז אזוי פיל צופיצלט און צוטרענצלט אויף הונדערטער זיך סותר זייענדיקע פרטים און ניואנסן, אז א יוגנטלעכער מוז זיך גיפינען אין א שטענדיקן ווירוואר און כאאס, אדער יעדן טאג אנכאפן זיך אין עפיס אנדערש, איבערלויפן פון איין שיטה צו דער צווייטער, שעלטן היינט וואס ער האט נעכטן פארהייליקט, און פארהייליקן היינט וואס ס־איז נעכטן גיווארן באשפיגן.

סאציאליזם, קאמוניזם, ציוניזם, רעוויזיאניזם, און זייערע אן א שיעורדיקע אפנייגונגען אויף לינקס און אויף רעכטס, אין זייערע פארשידינע צובלאזינע פראזן, בלאפערישע הבטחות, מונדיר און זשעטאן שפיל, אקייגנזייטיקע קאמפן ביז בלוט — אט די אלע האבן פארפירט אונדזער יוגנט אין א פשוטן גייסטיקן מדבר, איר גימאכט פאר מאראלישע קריפלין. און פאר פארבלאנדזשיטע וואס האבן פארלוירן די אלטע אויסגיטראטינע און אויסגיפראוועטע וועגן און קיין נייע נישט גיפינין.

און אפילו דער טייל פון דער יוגנט, וואס האט נאך נישט פארבלאנדזשיט, וואס האלט זיך נאך אן אין יידישקייט, און האט נאך אן־אחיזה אינים עבר וועלנדיק פון אים ווארפן א בריק אויפן עתיד, אט דער טייל יוגנט גיפינט זיך ווידער פארפלאכטן אין א נעץ פון נסיונות, פון שווערע טאג־טעגלעכע נסיונות, וואס זענין פול שווערער גובר צו זיין ווי אן־איינמאליקע אנשטרענגונג פון מסירת־נפש.

נסיונות פון פאלטשע אויטאריטעטן, וועלכע פרעדיקן נייע שיטות און לאזונגין וואס זענין פרעמד און ווייט פון יידישקייט, און עס גיפינט זיך שוין שטענדיק א חאפטע פון פארטיי־אגיטאטארן אדער באצאלטע זשורנאליסטלעך, וואס טאנצן „קדוש" ארום די דאזיקע אויטאריטעטן, הייבן זיי אויף ביז צום הימל מאכן זיי -פאר משיחים, גואלים און נביאים, רעדן פון זיי בייטאג און ביי־נאכט און פארדרייען אזוי ארום דעם קאפ פון המון און פון דער יוגנט צו טראכטן, אט דער און דער „גדול" האט דאך אזוי גיזאגט — אפשר איז עס אזוי, ס־איז דאך נישט קיין קלייניקייט, ער איז דאך גאר א וואזשנער מענטש... א שרייבער, א רעדנער, א פאליטיקער וכדומה:

נסיונות פון שלעכטער סביבה, פאמיליע, פריינט און באקאנטע, פון וועמין מען קאן זיך נישט אזוי שטא־ק דערווייטערן און אפזונדערן, פאר וועמין מע שעמט זיך אדער מע קאן נישט אפזאגן. ס־איז שווער בייצושטיין זייער חוזק־שמייכל, אדער בייסיק־אפיקורסישע באמערקונגין. זיי זענין דאך די „קלוגע" די „פארטגישריטינע", די מענטשן פון דער צייט... און דער דאזיקער קוזין אדער קוזינקע, חבר אדער חברטע, פריינט אדער פריינדן, מיט זייער סארקאסטיש שמייכעלע, אדער גיפטיקע קריטיק, זענין דאך אזוי שרעקלעך, ווירקן דאך אזוי גיוואלטיק — ווער קאן זיי בייקומין.

נסיונות פון מאסן־פסיכאז. גיי טייל דיך אפ פון אלע מענטשן, וואס דענקין און טראכטן אנדערש, וואס זענין ארומגינומין ווי פון א משוגעת צו פאר־הערלעכן אדער פארהייליקן דעם אדער יענם עגל און טאנצן ארום אים מיט קעלבערנער התפעלות און פארמיאוסן אדער שפאט אפ פון דעם וואס איז ביי דיר אזוי הייליק, ווי שווער איז צו זיין א ניכטערער צווישן שכורים, א מיושבדיקער צווישן משוגעים. דער פסיכאז רייסט און שלעפט מיט, אפילו אזעלכע וואס פארשטייען דעם אמת און פילן אים, פונקט ווי א שטראם פליי־צנדיק וואסער שלעפט מיט שווערע דעמבים און איינגיפונדיוועטע הייזער.

און איבער אלים די נסיונות פון עקאנאמישן לעבן, פון פרנסה און פארדינסט אין א צייט פון הונגער און ארביטלאזיקייט, אין א צייט ווען עלטערן קאנין נישט די קינדער אויסהאלטן און יאגן זיי פארדינין א שטיקל ברויט, אדער זיי די קינדער מוזן זיך אליין יאגן דערצו. דער נסיון איז דאך דער שווערסטער און טראגישסטער פון אלע, ווייל ער איז אויך אין א גיוויסער מאס דער מקור פון זיי אלע. מע זוכט א תכלית, מע קלערט וואס וועט זיין דער סוף, און דא איז דאך פאראן אזא לייכטער וועג, וואס אט אט דאכט זיך צו זיין גיהאלפן, צו גיפינין א פרנסה, אדער צו גיפינין א פרנסה־געבער... מע דארף נאר געבן א קליינים שפרונג, מע דארף נאר מאכן דעם ערשטן ריס, דעם ערשטן ארויספאר — דערנאך גייט עס דאך שוין אליין, עס ווערט דאך שוין אלעס היתר, אלעס כשר...

אלזא פון איין זייט בלאנדזשינישן, תהו־ובהו, פוסטקייט און צוטומלטקייט און פון דער אנדערער זייט, ראנגלינישן, נסיונות, און אינערליכע קאמפן — אט דאס איז דער מצב פונים היינטיקן יונגן דור.

* * *

אבער צו איז עס טאקע אזוי ניי? צי גיפינט נישט די דאזיקע צייט איר אויסדרוק אין אונדזער אלטער אבער אייביקער תורה?

לאמיר אויפמישן דאס חומשל!

„ווען ס־וועט אויפשטיין צווישן דיר א נביא אדער א פאנטאזיאר, ער וועט דיר אפילו געבן א צייכן אדער א מופת, און דער דאזיקער צייכן אדער מופת וועט צו דיר רעדן לאמיר גיין נאך פרעמדע געטער, וואס דו האסט פון זיי נישט גיוואוסט און לאמיר זיי דינין".

(דברים יג—2)

און ווייטער:

„ווען ס׳וועט דיך אנריידן דיין ברודער, דער זון פון דיין מוטער, אדער דיין זון, אדער דיין טאכטער, אדער דיין פרוי און דיין נאענט־סטער פריינט, אינטים, זאגנדיק: לאמיר גיין און לאמיר דינין פרעמדע געטער פון וועלכע דו און דיינע עלטערן האבן נישט גיוואוסט, פון די געטער וואס עס האבן די נאענטע אדער ווייטע פעלקער וואס זענין ארום דיר".

(דארט יג—7)

און ווייטער:

„ווען דו וועסט הערן אין איינער פון דיינע שטעט וואס ג—ט דיין ג—ט גיט דיר דארט צו וואוינין, ס־זענין ארויסגיטרעטן הפקרדיקע מענטשן פון צווישן דיר און האבן פארפירט אלע איינוואוינער פון זייער שטאט זאגנדיק לאמיר גיין און לאמיר דינין פרעמדע געטער, וועלכע איר קאנט נישט".

(דארט יג—13)

אלזא פארפירונגין פון פאלטשע אויטאריטעטן, גימאכטע נביאים און דיכטער, אנריידינישן פון קרובים און פריינט, און מאסן־פסיכאזן פון גאנצע שטעט און שבטים.—צי איז עס נישט די גינויע פארויסזעאונג פון דער יעצטיקער צייט?

און עס זאגט אונדז אן די תורה:

„דו זאלסט נישט הערן צו די ווערטער פונים דאזיקן נביא אדער פאנ־טאזיאר, ווען ג—ט אייער ג—ט פרואווט עס אייך, כדי צו וויסן צו האט איר ליב ג—ט אייער ג—ט מיט אייער גאנצן הארץ און אייער גאנצע נשמה".

(דארט יג—4)

„דו זאלסט אים (דעם קרוב אדער פריינט) נישט פאלגן און נישט הערן, דו זאלסט נישט אויף אים קיין רחמנות האבן, און נישט וועלן אים פארדעקן".

(דארט יג—9)

„דו זאלסט פארניכטן די איינוואוינער פון דער דאזיקער שטאט מיט דער שווערד, זאלסט איר פארוויסטן און אלעס וואס איז אין איר. זאל זי בלייבן אן־אייביקער בארג, וואס זאל נישט ווערן צוריק אויפגיבויעט".

(דארט יג—16)

פון וואנין זאלן מיר אבער נעמין די כוחות צו באקעמפן די אלע פארווירונגין און פארפירונגין? פון וואנין זאלן מיר נעמין חיזוק און מוט בייצושטיין די נסיונות?

אויך דאס זאגט אונדז די תורה מיט אירע פייערדיקע און טיף־שניידנדיקע ווער־טער. וועלכע דינין אלס אייביקער פראגראם פאר יידן אין די שווערסטע צייטן:

ארכיון אסיפות

הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 9 מתוך 22

פרויען, צו דער פעדער!

פון העשיל קלעפפיש

מעגלעך, אַז איך וועל אַרויפציען אויף זיך קרומע מיניס און בייזע בליקן צוליב דעם ענין, וואָס כ׳וועל היינט באַרירן. איינער, קאָן זיין, וועט האַלטן די פראַגע פאַר דראַסטיש, אַ צווייטער — פאַר נאַאיוו. דאָס איז אפּשטאָל דער גורל פון די פראַגן, וואָס מע רוקט אַוועק און מע מאַכט זיך זיי נישט זעען. אָבער פאַרפאַלן. „בית־יעקב" איז אַ פרויען־זשורנאַל, בעסער גיזאָגט: אַ פאַמיליע־זשורנאַל. און מע מעג זיך דאָ אויסרעדן פון אַזעלכע שטייגער ענינים, פון „דברים שבינו לבינה".

איך גידענק, אַז ווען מיר איז אויסגיקומען מיט אַ צייט צוריק אַדורכצולייענען די קאַמפּלעטן פון די לעצטע צוויי יאָרגענג „בית־יעקב"־זשורנאַל, האָב איך זיך גיפילט אַ ביסל אַנטוישט. נישט צוליבן כאַראַקטער און ניווא פון זשורנאַל. ביין, דאָס איז דווקא ניווען פאַר מיר אַן־אָנגינעמע איבעראַשונג און כ׳האָב מיט באַגייסטערונג גישריבן דעמלט וועגן דער ליטעראַרישער קוואַליטעט פון זשורנאַל. עס איז מיר גיגאַנגען אין עפּיס אַנדערש: איך בין, בלעטערנדיק דעם זשורנאַל, זיכער גיווען, אַז כ׳וועל זיך דאָ צונויפטרעפן מיט פרויען־שרייבערנס, און לסוף האָב איך באַמערקט אין דעם פרויען־זשורנאַל אַן „אַנעקסיע", אַ „ממשלח" — אַזוי צו זאָגן — פון מענער. אמת, פרויען־נעמען פיגורירן דאָ פון מאָל צו מאָל אונטער אַרטיקלען, אָבער נאָר ווען עס האַנדלט זיך וועגן אָרגאַניזאַציע־ צי שול־פּראָבלעמען. אין דער ליטעראַרישער בייל אַגע דאָמינירט איינציק און אַליין דאָס מלכות פון מענער־מחברים.

פאַרוואָס דאָס איז אַזוי? פאַרוואָס זאָל זיך צומאָל אין אַ פרויען־צייטונג נישט גיפינען אַ נאָוועלע, אַ ליד, צי אַ ליטעראַריש אַרטיקל פון אַ פרוי? פאַרוואָס זאָל מען אַפילו אין „בית־יעקב" אָנטרעפן אויף אַ ליטעראַרישער שאַפונג פון אַ שרייבערן אַמאָל אין אַ יובל? אָט וועגן דעם איז כדאי צו רעדן.

איי, מע וועט ענטפערן, אַז דאָס איז נישט די שולד פון קיינים, נאָר פון די פרויען אַליין. דאָס הייסט, וואָס זאָלן מיר, מענער, זיי טון, אַז זיי קאָנען נישט, אַז זיי זענען נישט קיין קינסטלערינעס, [illegible] האָבן נישט וואָס צו זאָגן...

וואָס פאַראַ פאַלשע תירוצים! און ווען? היינט, בעת אין דער וועלט־ליטעראַטור האָבן זיך אַרויסגישלאָגן אַזעלכע גרויסע און שיינע נעמען פון פרויען־שרייבערן! „זיי קאָנען נישט..." היינט, ווען די פרוי האָט זיך אַרויסגיוויזן פאַר טאַלענטירט און שעפעריש אויף אַלע גיביטן פון לעבן, אין אַלע אַרביט־צווייגן; זענען אַזעלכע מאַטיוון פאַרעלטערט און פאַרשימלט. פרויען פאַראינטערעסירן זיך היינט ביי אונדז מיט אַלע פראַגן פון גיזעלשאַפטלעכן לעבן, עס איז מעגלעך גיוואָרן, אַז עס זאָל אַנטשטיין ביי אונדז אַ באַוועגונג — די בית־יעקב־באַוועגונג — אַ באַוועגונג פון פרויען, וואָס איר אידעע האָט אויך אויסגיטראָגן אַ פרוי, און פאַרוואָס זאָל איינים צווייג פון ליטעראַטור די פרוי זיך נישט אָנזען, פאַרנעמען דאָס אָרט, וואָס איר קומט?

אָבער וואָס פאַר אַ דאָן קישאָטיזם! — זע איך, ווי מע קרומט מיט די נעז — אַז איר קומט אויפן אָלימפּ קיין שום פּלאַץ נישט, אַז זי האָט אין היכל פון ליטעראַטור גאָרנישט וואָס צו זאָגן...

אַ גרויסער טעות. לאַנגע צייטן האָט אין דער וועלט אויך גיהערשט אַזאַ איינגישפּאַרטע מיינונג בנוגע דער שאַפונג פון דער פרוי. מ׳האָט גיזאָגט, אַז אַ פרוי קאָן נישט שרייבן שוין צוליב דעם פשוטן טעם, ווייל זי פאַרמאָגט נישט דעם ערשטן באַדינג פון קונסט: מאָס. אַ פרוי האָט דאָך ביין מאָס רייד... מ׳האָט גיזאָגט, אַז די פרוי איז נישט פעאיק צו זיין אַ קינסטלערן, ווייל אַ קינסטלער דאַרף זיין אַ שטרענגער ריכטער לגבי זיינע העלדן, נישט פאַרלירן זיך אין סענטימענטן. אַ פרוי איז דאָך ווייך, סענטימענטאַל... לאַנגע צייטן האָט מען גיהערט ווידער דאָס אייגינע און אָבער דאָס אייגינע וועגן דער פרוי־שרייבערן: זי איז פאַרוואַסערט, זי איז דילעטאַנטיש, זאָל זי זיך נישט פאַרדרייען דעם קאָפּ! עס איז באַקאַנט די איראָנישע באַמערקונג: ווען אַ פרוי שרייבט, האָט די וועלט פאַרלוירן אַ פרוי, און די ליטעראַטור האָט גאָרנישט גיווינען.

דאָס זענען גיווען נישט מער, ווי פאַראורטיילן. דאָס לעבן האָט אַנדערש גיוויזן. אין יעדער ליטעראַטור רוקן זיך אַרויס פרויען־טאַלאַנטן, און דאָס לגמרי נישט קיין מיטלמעסיקע. טאַלאַנטן נאָר פון דער ערשטער קוואַליטעט, פון דער ערשטער קאַטעגאָריע. לגמרי נישט קיין עפּיגאָנין, קיין „נאָכזינגער" נאָכן מענער־כ״ר, פאַרקערט. די פרוי האָט אַריינגיבראַכט אַ פרישן טאָן, אַ נייע מעלאָדיע, אַן־אייגינים סטיל און נוסח. זי איז גיקומען צו גיין מיט אַ נייעם צויבער, מיט אַ נייעם ציטער: דעם ציטער פון אַ מאַמע. און אין איר האַנט — אַ נייע מאָס: די מאָס פון גיפילן, פון האַרץ.

הארכיון היהודי

די מענער־ליטעראַטור האָט זיך שוין גינייטיקט אין אַזאַ נייעם צופלוס פון מילדקייט און מאַמישער וואַרימקייט. און דער האַרטער און שטרענגער, פאַרביסן־איבסענישער סקאַנדינאַווישער ליטעראַטור למשל האָט זיך באַוויזן דער לירישער, צאַרטער סטיל פון דער שריפטשטעלערין סעלמאַ לאַגערלעף. און איר גיפיל און איר ליריזם האָבן גיווירקט, ווי טראָפּנס טל. צווישן די העלדן מיט די פעלזן־כאַראַקטערן זענען אויפגיקומען צוזינגינע, צושויבערטע מענטשן אָן יענים פעלזן־האַרטן כאַראַקטער, אָן יענער פאַרביסינער עקשנות, אָבער דערפאַר מיט אַ ביסעלע מוזיק אין דער נשמה, מיט יענים אויסגילאַכטן, אָפּגיחוזקטן „סענטימענטאַליזם" אין דער נאַטור. און ווי רייך, ווי שפּרודלדיק איז מיט אַמאָל גיוואָרן די סקאַנדינאַווישע ליטעראַטור! וואָרן ווי וואָלט אונדזער וועלט, אונדזער לעבן אויסגיזעען אָן יענים ביסל סענטימענטאַלקייט, אָן דעם טראָפּן גוטקייט און רחמנות?

איך האָב דאָ נישט בדעה צו אידעאַליזירן די פרוי און זעען אין איר די פאַרקערפּערונג פון גוטקייט און רחמים. ווער נאָך, ווי מיר, מענער, ווייסן, אַז עס איז אויך פאַראַן דער טיפּ „אשה רעה", (עס זאָל זיך אַזוי נישט טרעפן, ווי עס טרעפט זיך...) אָבער ווען פרויען זאָלן זיין פּאָליטיקער און מיניסטאָרן, ווען פרויען זאָלן שטיין בראש פון די מלוכות, וואָלטן זיי נישט אַזוי אַריינגישליידערט די מענטשן אין שחיטות און אין מלחמות. אַ פרוי, וואָס זאָל אונטערשרייבן אַ מלחמה־ערקלערונג — איז עפּיס אַזוינס, וואָס שטייט אין סתירה, וואָס איז אַ ווידערשפּרוך צו איר גאַנץ וועזן. „דרכו של איש לעשות מלחמה ואין דרכה של אשה לעשות מלחמה"...

* * *

„נאָך ג—ט אייער ג—ט זאָלט איר גיין, פאַר אים זאָלט איר מורא האָבן, זיינע גיבאָטן זאָלט איר היטן, זיין שטימע זאָלט איר הערן, אים זאָלט איר דינען און אין אים זאָלט איר זיך באַהעפטן". (דארט יג—5)

פאַר די העכסטע געטלעכע אויטאָריטעט זאָלן פאַרשוואונדן אַלע גימאַכטע און אינסצעניזירטע פאַלשע אויטאָריטעטן; די ליבע צו ג—ט זאָל פאַרטונקלען די ליבשאַפט פון פאַמיליע און פריינט און דער לויטערער און ריינער אמת וואָס שיינט פון זיינע גיבאָטן און פון זיין עבודה זאָל ליכטיק מאַכן דיין מוח, נישט מיטגישלעפּט צו ווערן פון פסיכאָזן און משוגעתן אַפילו ווען זי נעמט אַרום מאַסן פון גאַנצע שטעט און שבטים.

* * *

יונגער יידישער זון און יונגע יידישע טאָכטער! אין אַ שווערן מאָמענט פון אַ נסיון, אין אַ שווערע מינוט פון אינערלעכן קאַמף מיט אַלערליי מסיתים און מדיחים פון דער יעצטיקער צייט — עפן דיר אויף דאָס אַלטע תנכל, פאַרטיף זיך אין דער דערמאָנטער פרשה, וועסטו זיכער באַקומען נייעם חיזוק און מוט, נישט צו ווערן פאַרפירט און פאַרבלאָנדזשעט, צו קאָנעןביישטיין די שווערע נסיונות פון לעבן, נאָר:

„דו וועסט צוהערן צו דער שטימע פון ג—ט דיין ג—ט, צו היטן זיינע אַלע גיבאָטן, וואָס איך באַפעל דיר היינט צו טון דאָס וואָס איז ריכטיק אין די אויגן פון ג—ט דיין ג—ט". (דארט יג—19)

ר.

פרויען־קינסטלערנס האָבן אַריינגיבראַכט נישט בלויז אַ נייעם טאָן אין דער ליטעראַטור, נאָר אויך אין לעבן. פרויען־שרייבערנס האָבן זיך אַרויסגיוויזן פאַר מוטיקע, פאַר ערלעכע, פאַר פערזענלעכקייטן.

די פּוילישע ליטעראַטור קאָן ליווערן די גרעסטע צאָל ביישפּילן. און אַנזעען בולט לאָזט זיך עס ביי דער יידן־פראַגע, צווישן די פּוילישע שרייבער־מענער האָבן מיר גיהאַט אַ סך יידן־פריינט, אָבער אויך וויפל מוראַדיקע שונאים, וויפל טעמפּע רשעים! און צווישן די שרייבערנס־פרויען זעען מיר בלויז יידן פריינדנס, גרויסע און מוטיקע פאַרטיידיקערנס, אַ חוץ אפשר אַ צוויי דריי אויסנאָמען ווי למשל די ווייניק באַקאַנטע עליזאַ טושאַווסקאַ.

וויפל וואַרימקייט פאַר דער יידישער נויט, מיטגיפיל פאַר יידישע ליידן, האט אין זיך גיטראָגן אַזאַ עליזאַ ארזשעשקאוואַ! אַן-אַנדערע זאַך איז, אַז זי איז נישט גיוועזן גינוי אינפאַרמירט, וואָס ביי אונדז קומט פאַר, אבער דער גוטער ווילן איז דאך גיוועזן. מיט איר לייב און לעבן, מיט איר גאַנצן טאַלענט און איידעלן פאַטאס האט זי זיך גישטעלט אין אַקטיוון קאַמף פאַר די גירודפטע און גייאָגטע יידן. איר וואַרימער און מילדער בליק איז תמיד גיווען גיווענדיט אויף דער אָרימער יידישער מאַסע. זי איז איינע פון די גיצייילטע, — אַפילו אין דער וועלט-ליטעראַטור, — וואָס האבן גימאָלט און גישילדערט דעם ייד ווי — מענטש, מיט אַ מענטשליכער נשמה. דאָס איז נישט קיין „מאשעק" אדער „אי־צעק" פון וועלכן מע דאַרף מאַכן ליצנות, וועלכן ס-איז א מצווה אויסצולאַכן און צו פאַראַטן, דאָס זענין נישט יענע פון לאַנג באַקאַנטע יידישע טיפן פון מעק־לערס צי קרעטשמערס, וואָס האבן לאַנגע נעז און אויסגיקרימטע פלייציס, וואָס מאַכן קאָמישע מינים, גיין אָפּגידריסן, אָפּגישליסן, און קושן דעם זוים פון די קליידער פון „דורכלויכטיקן פריץ". עליזאַ ארזשעשקאַ פרואווט אַריינדרינגען אין דער פסיכיק פון דעם אויף חוזק אויסגישטעלטן „זשיד". זי דערזעט אין אים אַ מענטש. אַ האַרץ פאַרמאָגט ער, אט דער איינער, און אַ גיפיל, אַ מענטש־ליך גיפיל, און פאַר די אויגן פון דער גאַנצער פוילישער שטאָלצער, אַריס-טאקראַטישער וועלט וואַגט זי אַוועקצושטעלן די פראַגע: ווער ווייסט, ווער עס פאַרמאָגט מער איידלקייט און פיינקייט אין דעם קלענצטן נאָגל זיינים, צי דער הויכער פוסטער „שליאַכטשיץ" מיטן רויטן, ברוטאַלן פנים. צי יענער איינגיהויקערטער, צובראכינער ייד, וואָס לייגט זיך פאַר אים אין דרייען און טאַנצט „מה יפית"?..

וועגן ארזשעשקאוואָס שרייבן האט גיזאָגט און זאָגט נאך היינט די פוילישע קריטיק, אַז אין אירע ווערק דערקענט זיך אַז אַ פרוי האט זיי גישריבן. זי רעט אַ סך, זי „צוגיסט" זיך. אבער הלוואי וואלטן גיווען אַ סך אַזעלכע „פלוי-דערנס". מיט טיפן מיטגיפיל האט די דאזיקע פרוי זיך באַצויגן צו יעדן אומגליקלעכן, מיט דעם ספעציפישן רחמנות־גיפיל פון אַ מאַמין, וואָס זאָרגט פאַר אירע קינדער און קאָן פון דאגה ביז שפעט אין דער נאַכט נישט צוטון קיין אויג... און פאַר איר זענין אַלע קינדער. „וואָסערע עס זאלן נישט זיין — שרייבט זי — אונדזערע נעמין, מלבושים אין גורלות, שלאָגן פאַר אונדז גלייך די נייגערס, שלאָגן גלייך די שעהן און רוקן זיך ווייטער איבערן ציפער־בלאַט פון דער צייט... ווען מיר זאלן נישט זיך דערפעלן מיט אזא אומבאַדינגט זיין אַראָפּגיפאַלינע בלעטער פון לעבנס־בוים און איין בשותפותדיק׳ר הימל, וועלכער קען נישט קיין אונטערשיידן, וועט מיט איין רינג צונויפשמידן אַלע ערדישע בית-עלמינס".

גוטהאַרציקייט — איז דער סאַמע כאַראַקטעריסטישער שטריך פון אַלע פרויען-שרייבערנס. גוטהאַרציקע און הומאַניטאַרע גייסטער זענין גיווען די שריפט-שטעלערנס מיט עטלעכע דורות צוריק, ווען די גאַנצע וועלט האט דאַכט זיך גישטרעבט צו אַ תקופה פון טאָלעראַנץ און הומאַניטאַרישקייט, שרייבערנס אַזעלכע, ווי די פראַנצויזן פרוי דע שטאַעל, די ענגלענדערין זשארזש עליאט (אויך גישריבן אויף יידישע טעמעס), די אַמעריקאַנערין ביטשער סטאַאו (איר באַרימטע דערציילונג „די כאַטקע פון פעטער טאָם" וועגן די ליידן פון די נע־גער-שקלאַפן!) זיי און נאך אַנדערע שרייבערנס האבן זיך גישטעלט פאַר אַ ציל צו ווירקן אויף די גיפילן פון איידלקייט און יושר, אויפצוואועקן די סטרונע פון רחמנות.

די צייטן האבן זיך גיענדערט. הומאַניטאַרישקייט,* גוט־האַרציקייט, דאָס זענין זאַכן מיט וועלכע מע שעמט זיך היינט אין דער „הויכער" גיזעלשאַפט און אויך אין די קינסטלערישע ווערק, בלויז די פרויען-שרייבערנס שפינין נאך די לע־גענדע פון מענטשלעכער גוטקייט און מיטלייד, בלויז זיי גלויבן נאך זייער גרויסן גלויבן.

און ווידער אַ פאַר ביישפילן היימישע פון דער פוילישער שרייבער-וועלט. די יידן-פראַגע איז ביים היינטיקן טאָג איינע פון די אָנגיווייטיקסטע פונקטן ביי די פוילישע דיכטער. די אפיציעל אַנטיסעמיטישע כנופיא גיט זיך מיט איר לייכט אַן-עצה. אָבער די, וואָס קרענקן אויף „פראגרעסיוויקייט" און אנגאַזשירן זיך אין דער יידן־פראַגע שטייט זיי פארט נישט אָן, „וואָס זאלן זיי טון מיט דעם פאַנט?"

איז טאַקע אַ ביטער רחמנות אויף זיי צו קוקן. מע דרייט דארט מיט דער צונג, מע פלאָנטערט און מע פראָזעוויט, אין אַ קלאָר ווארט קאָן מין באַין אָפן נישט דערהערן. און איז דער חברותא פון די פחדנישע און צושראָקינע מענער, ווי אַנגינעם איז צו טרעפן אַ דרייסטע און מוטיקע פרוי: מאַריאַ ווילעאפאלסקע.

און איר נאוועלע „קאַפּיטאַן לערבאַס" שילדערט זי, ווי דער יידישער קאַפּיטאַן באַווייזט וואונדער פון העלדישקייט. די אַקציע וויקלט זיך אין אויפשטאַנד-יאָר 1863. ער איז אַ מוסטער, דער קאַפּיטאַן לערבאַס, פון אידעאַליזם און איבערגיגעבנקייט. ער גייט דער ערשטער אין פייער בעת דער שלאַכט. און אט קאכט איין מאָל אויף ביים פוילישן ראטמייסטער דאָס פריצישע בלוט אויף דעם יידישן העלד און ער דערשיסט אים. מיט וואָס פאַר אַ פאַרביטערונג די שרייבערן רעט וועגן די נאַרישע און שעדליכע „פאַטריאָטן", וואָס זענין רק „חושד אין שלעכטע כוונות די מענטשן, וואָס גיהערן צו אַן־אַנדער נאַציאָנאַליטעט"! נאך אַן-ערשיינונג: די באַקאַנטע פוילישע שריפטשטעלערן מאַריאַ דאמבראָווסקאַ האט איצט אַרויסגילאָזט אַ בוך „טעג און נעכט". אַ דערציילונג פון נייעם לעבן אויף דער פוילישער ערד. און מיט וויפל פאַרשטענדיניש די שרייבערין טרעט צו צו יידן! אַזאַ אפנהערציקייט, אַזאַ זאַכליקייט איז נישט צו גיפינין ביי קיי־נים פון די היינטיקע פוילישע שרייבער. אירע יידישע טיפן זענין גישילדערט מיט מייסטערשאַפט. זי אידעאַליזירט נישט, זי שאַרזשירט נישט, זי זעט בלויז דאָס מענטשלעכע. יידישע סוחרים, יידישע מעקלער, אַלטוואַרג-קויפער. אבער דאמבראָווסקאַ זעט זיי נישט בלויז אין דעם טאָג-טעגלעכן האַנדל־וואַנדל, זי דערזעט זייער אינערלעכע וועלט. די פרוי פון פריץ מאַכט איר מאַן אַ פאַר־וואורף, פאַר וואָס ער האט ליב דעם יידישן אַלטוואַרג-קויפער שימשל.

— דער ייד נאַרט — זאָגט זי — אַזאַ ייד קאָן אויך אין אַ צייט פון אויפשטאַנד זיין אַ שפיאָן, דער ייד פילט זיך פרעמדן שפיאָנאַזש איז אויך ביי אים אַזאַ מלאָכה ווי מעקלעריי.

אבער דער פריץ שלאָגט איבער זיין ווייב:

איך האב ליב דעם ייד, ער ברענגט מיט זיך אַזאַ אינערלעכע נשמה־פרידלעכ־קייט, אַזאַ בטחון. עס איז מיר גוט מיטן ייד.

אַזעלכע האַרציקע, טיף מענטשליכע שורות לייענין מיר אין דאמבראָווסקאָס בוך, וואָס איז אַ דיסאָנאַנס צו דער יעצטיקער אַטמאָספערע פון שנאה און ווילדן יידן-האַס. אין דאמבראָווסקאָס דערציילונג טרעפן מיר שניידיקע בילדער פון דער אָרימקייט און עלנט אין וועלכע עס לעבן די יידן אין די פוילישע שטעטלעך און דער־פער. די בילדער זענין גישילדערט מיט וואַרימען מיטלייד, די שרייבערן פאַר־שטייט נישט הלמאי מ-האָסט דעם ייד, הלמאי מע דערגייט אים די יאָרן. די בלינדע שנאה צום יידישן שכן איז דאך אין גאַנצן אומבאַגרינדיט! די פוילישע באַפעלקערונג דאַרף אין דער אמתן דאַנקבאַר זיין די יידן פאַר דעם, וואָס זיי האבן אויפגיטון אין פוילן, פאַר זייערע גרויסע לייסטונגען פאַרן לאַנד.

„אונדזערע מענטשן — שרייבט מאַריאַ דאמבראָווסקאַ — האבן ליב, אַז אַן-אַנ־דערער זאל גיין אויפן ערשט[illegible], און ערשט דעמלט ווען עס איז גילונגען דעם ייד, דאַן הויבן זיי אָן צו שרייען וועגן „פּיאַווקיס" און ענלעכע עפּיטעטן". אויף שריט און טריט פילט זיך דאָס מענטשלעכע, דאָס ווייבלעכע האַרץ פון דער קינסטלערן, גינוי ווי דאָס פילט זיך אין די ווערק פון דער מערהייט פ־ויען־שרייבערנס.

פרויען האבן אַ קורצן זכרון, זאָגט דאָס פאלק, און דווקא פרויען האבן פאַר־באַהאַלטן אין זייער זכרון די ווערטער פון דער ערשטער פרויען־העלדין אין דער אייראפעאישער ליטעראַטור, אַנטיגאָנאַ פון סאָפאָקלעס:

„נישט צום האַסן בין איך דאָ, נאר צום ליבן".

„די פרוי האט נישט קיין קינסטלערישן טאַלאַנט, די פרוי האט גאָרנישט וואָס פרישיס צו זאָגן"...

ווי שפינוועב, צופאַלן די גאַזוהדיקע מענער־רייד ביים ערשטן באַריר מיט דער ווירקלעכקייט. די פאַקטן דערציילן אין גאַנצן עפּיס אַנדערש.

די פרוי האט א סך וואָס צו זאָגן. איר פסיכיק, איר סובטעלע נאַטור איז מסוגל צו דערזעען פיל זאַכן, וועלכע דערגייען נישט צו אונדזער אויג. איר האַרץ פאַרמאָגט אין זיך אַ גרויסן אוצר פון גיפילן און חלומות. זי האט וואָס צו זאָגן אין דער פרעמד ביי אַנדערע פעלקער, און אַנדערע ליטעראַטורן. און זי האט אויך וואָס צו זאָגן ביי אונדז. זי איז אימשטאַנד אַריינצוברענגען אַ נייעם נוסח, אַ נייע מעלאָדיע. דאָס זעט זיך שוין פון אירע ערשטע פרואוון, וואָס זי האט ביי אונדז גימאַכט, אין פראַגן פון שול און דערציאונג.

דער „בית־יעקב"־זשורנאַל האט צוגיצויגן די יידישע פרוי צו דער דערציערישער אַרביט, צו גיזעלשאַפטלעכער טעטיקייט. ער דאַרף אויך זיך נעמען די אויפגאַבע צו צוציען די פרוי צו ליטעראַרישער אַרביט. ער דאַרף זי רופן, אָנרעגן, אויפ־וועקן די פאַרדרימלטע קינסטלערישע מעגלעכקייטן.

פרויען, צו דער פעדער!

מעגלעך, אַז צוליב דעם צופלוס פון פרויען־מיטאַרביטערנס וועט „בית־יעקב"־זשורנאַל זיין גיצווינגען צו פאַרקלענערן דעם פראָצענט מיטאַרביטער, צו וועלכע איך האב זיך דעם כבוד צו רעכינען. אבער איך גיי דערויף איין,

ה׳ רעדאקטאר און חשובע לייענערנס.

הודפס מתוך הארכיון היהודי

ד״ר משה אשער (נערנבורג — שווייץ)
יידיש: גימנאזיאל־דירעקטאר א״א ליפמאן (בערן)

ווען די יוגנט ווערט צייטיק*)

(איבערדרוקן — נישט דערלויבט אָן רשות פון מחבר).

א׳

אין זיין „עמיל״ לערנט אונדז רוסא, נעבן טעותים, אויך גרויסע און געזונטע אידעען. אבער אומפּראַקטיש און נישט אַדורך צו פירן איז רוסאָס סיסטעם שוין בלויז דערפאַר, ווייל עס איז גאָר נישט פאַראַן אַזאַ לערער ווי ער פאַרלאַנגט, אַ לערער, וועלכער גיט אָפּ די לעצטע צוואַנציק יאָר פון זיין לעבן דעם תּלמיד אין אָן שום תּאווה, אָן פעלער און אָן אַ פאָר־אורטייל, אַזעלכער איז לח וטין נישט בנמצא. און „אויפקלערונג״ איז דווקא זייער אַ שיינע זאַך, אויף וויפל מ׳איז בכוח, שכל׳דיק „אויפצוקלערן״, נישט אָנטוענדיק קיין שאָדן און אויך נישט אָפּ־נעמינדיק פון דער נשמה איר גלאַנץ.

אָנשטאָט צו געבן אַן „אויפקלערונג״ וועלכע איז נישט פריי פון פעלערן, וואָלט מען גלייכער באַדאַרפט, דורך דעם גאַנצן שטייגער פון דער דערציאונג, *אַרביטן קעגן די געפאַרן אויף דעם סעקסועלן פעלד פון חינוך. דאָרטן וואו געזונטע פריילעכקייט און ליב־פולע צוגעבינדנקייט פאַראייניקט די הערצער פון די עלטערן און די קינדער, דאָרטן וואו דער רעליגיעזער חוש פאַרפולט דאָס הויז, דאָ איז געשאַפן אַ גדר, וועלכער איז שטאַרקער פון דער אַזוי גערופענער „אויפקלערונג״. און דאָ, וואו נאָר די תּורה אַליין באַלייכט דעם גייסט, דאָרטן איז שוין אַ חוץ אַלץ, גאַראַנטירט דערפאַר, אַז דאָס שמוץ פון גאַס וועט נישט האָבן די טרויעריקע השפּעה מיט זיינע טרויעריקע פועל־יוצאס, דאָרטן לאָזט מען גיין דאָס שפּיעלע מיט זיכערקייט, אַפילו פאַרנדיק פאַרביי די סאַמע געפער־לעכסטע שפּיציקע פעלזן.

בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין (קדושין, ל) — „איך האָב באַשאַפן דעם יצר הרע, אָבער איך האָב באַשאַפן די תּורה, כדי אים מנצח צו זיין״.

ווייל אָבער אין דער היינטיקער צייט זענען די הערצער ווייניקער, ווי ווען עס איז, פול פונים רעליגיעזן געפיל און דער תּהום צווישן עלטערן און קינדער איז גרעסער ווי אַלע מאָל, דעריבער איז דער זיטלעכער עלנט פון דעם אויפוואַקסנ־דיקן דור געוואָרן אַזוי שרעקלעך גרויס, אַז מיר מוזן זיך אָפּשטעמען פאַר זיך אַליין. אויב דאָס איז אונדז אָנגענעם אָדער נישט, דעם שלייער מוזן מיר אויפ־דעקן, אַפילו ריזיקירנדיק דערביי פון אייניקע פאַרשטאַנען צו ווערן פאַלש. כי ישרים דרכי ד׳ צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם (הושע, יד) — „גאָטס וועגן זענען גלייכע: גערעכטע גייען אין זיי, זינדיקע ווערן געשטרויכלט אין זיי״.

ווען ר׳ יוחנן בן זכאי האָט אַנטדעקט די הינטערליסטיקייט פון די באַטריגער, האָט ער אויסגערופן: אוי לי אם אומר ואוי לי אם לא אומר (כלים טז, יז) — „וויי מיר ווען איך זאָג עס אויס און וויי מיר ווען איך פאַרשווייג דאָס!״

עס איז גענוג טרויעריק, אַז מיר זענען אויך געצוואונגען, „אויפצוקלערן!״ אָבער ווען מיר טוען עס נישט, דעמלט מוזן מיר זיך ריכטן דערויף, אַז אונדזערע קינדער וועלן באַקומען פאַלשע אויפקלערונג נאָך פאַר דער צייט, דורך שלעכטע ביכער און שלעכטע חברים, אין אַזאַ צייט, וואו אַ פאַרנונפטיקע אויפקלערונג איז נישט אַלע מאָל אויפן אָרט. סוף כל סוף טראָגן מיר דאָך די פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַר אונדזערע קינדער.

ובת איש כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת — „ווען אַ כהנס אַ טאָכטער פאַראוּמריינִיקט זיך מיט אַ זיטלעכן פאַרברעכן אַנטהייליקט זי איר פאָטער״. שאם היו נוהגין בו קודש נוהגין בו חול כבוד נוהגין בו בזיון אומרין ארור שזו ילד ארור שזו גידל (סנהדרין, נב). — „אויב מ׳האָט אים ביז איצט געהאַלטן הייליק, האַלט מען אים איצטער וואָכעדיק, האָט מען אים ביז איצטער אָפּגעגעבן כבוד, איז מען אים איצט מבזה, מע זאָגט: פאַרשאָלטן זאָל זיין דער וואָס האָט זי אויף דער וועלט געבראַכט, פאַרשאָלטן, ווער עס האָט זי אויסגעהאָדעוועט!״

ווען מיר נעמען זיך אונטער קלאָר צו מאַכן אַ מינימום פון די סיבות פונים סעקסואַל־לעבן, האָפן מיר אַז דאָס געטלעכע געזעץ גיט אונדז די דירעקטיוון: דאָס זעלביקע געזעץ איז עס אויך, וועלכעס גיט אונדז געוויסע ידיעות איבער ענלעכקייטן און פאַרשידנקייטן פון פאַמיליעס, אָרטן און מינים, ס׳איז דאָס יענעקע געזעץ, וועלכעס שטעלט מיט זיך פאָר דעם נישט אויסצושעפּנדיקן קוואַל פונים גאַנצן גייסטיקן דענקן, וועלכעס לערנט אונדז אויך אויס פאַרשטיין, די געזעצן פון דעם פּרוכפּערן און מערן זיך און דערלויבט אונדז אַלס געטלעכע באַשעפענישן צו האָבן אַ חלק אין דעם גרויסן שאַפונג־ווערק.

ב׳

אַן עכטער אַנאַטאָם טיילט די מענטשן איין בלויז אין צוויי קלאַסן: אין די פאַר־היירטע און אין די, וועלכע לאָזן זיך פאַרהייראַטן. גאָט ווייס! איך וואָלט שיר געקאָנט מיינען, אַז איך האָב שוין אויך מיין שטעקנפערד: איך זע נאָר אַזעלכע מענטשן וועמעס סעקסואַל־לעבן עס איז שוין איינגעאָרדנט און אַזעלכע וועמעס סעקסואַל־לעבן עס איז אַנאָרמאַל. איך רעד זיך גאַנץ ערנצט איין, אַז אין אַלגעמיין ווייזט אַרויס יעדער מענטש, וועלכער איז חתונה־פעאיק און האָט נישט חתונה, אַנאָרמאַליטעטן, אויף אַ וועלכן עס איז אופן. אַ לאַנגע צייט האָב איך זיך קעגן דעם געוועָרט, אַלצדינג צו זען דורך די ברילן פונים סעקסועלן, און די דאָזיקע אידעע, איז מיר פאַרגעקומען, האָט אַ ווידערטעם. לסוף איז זי מיר אָבער געוואָרן געלויביק און זעלבסטפאַרשטענדלעך.

אָ, איר חכמים ישראלס! ווי ריכטיק איז דאָך אייער וואָרט: בן שמנה עשרה לחופה — „מיט אַכצן יאָר איז געקומען די צייט פון חתונה האָבן״. אַ גרויסע קללה איז געפאַלן איבערן אַקצידענט, ווייל ער האָט זיך נישט געפירט נאָך דעם רעצעפּט פון די חכמים. כאָטש די נאַטורן זענען פאַרשידן און די אַנטוויקלונג קומט לויט קלימאַט, דערפאַרונג, דיספּאָזיציע, ביי איינעם פריער ביי דעם אַנדערן שפּעטער, דאָך איז נאָך היינט, אויך פאַר אונדז אין אַקצידענט מאָסגעבנדיק, אַז דורכשניטלעך ווייזן אַלע מענטשן, פון אַכצן ביז פיר און צוואַנציק יאָר, וועלכע האָבן נאָך נישט חתונה געהאַט, אַרויס עפּיס וואָס אַנאָרמאַליס, וואָס ווערט אָפט כמעט פאַרוואַנדלט אין משוגעת.

עס איז אפילו אמת, אַז דער מערב־קולטור־מענטש קאָן זיך נישט פּלוצים איבערזאָט־לין. שולע, באַרוף, מיליטער־דינסט און דער גאַנצער שטייגער פון אונדזערע פרנסות דערלויבן אונדז נישט, שוין מיט אַכצן יאָר צו גרינדן אַ הויז. פאַר דעם אויפבוי פון דער פאַמיליע מוז זיין אַ רעאַלער יסוד, כדי לכתחלה פרוי און קינד נישט איבערצוגעבן דער נויט און דעם עלנט אין האַנט. לאָמיר זיך אָבער באַרעכנען, וועלכע שרעקלעכע פועל־יוצאס עס קומען אַרויס, ווען אונדזערע בחורים און יונג־פרויען, וועלכע האָבן צו שפּעט חתונה זענען נישט בכוח קעגן דער איבערמאַכט פון די חושים אָפּצוהיטן זייער צניעות. און אויב מ׳האָט שוין דעריבער ערנצט נאָכגעדענקט, דעמלט זאָל מען זיך פרעגן, צי עס איז נישט צייט, די פעסטונג צו שטורעמען און מיט געמיינזאַמע כוחות צו בויען אַ נייע וועלט.

מיר לעבן אין דעם יאָר־הונדערט פון נישט אָפּצושאַצנדיקן „פּראָגרעס״. אונדזער ציוויליזאַציע, מעג טעכניש האָבן מי יודע ווי ווייט פּראָגרעסירט, אין עטישער באַציאונג שטייען מיר כמעט דעסט וועגן אויף אַ נידעריקער מדרגה. אָבער דער אויסערלעכער גלאַנץ קאָן אונדז נישט אָפּנאַרן בנוגע אינערלעכער צוקאַליטשקייט און חסרונות. די קאָנסעקווענצן פון אונדזער באַד יערלעכער צייט־טענדענץ קאָן מען באַמערקן אומעטום, און דערפאַר מוז מען זיך וואונדערן, וואָס אונדזערע ליבע מיט־מענטשן עפענען נאָך אַלץ נישט די אויגן. דער פאַקט, וואָס פאַר אַ סך מענטשן איז די גרינדונג פון אַ היים ערשט מעגלעך אין עלטער פון 25—35 יאָר, און דאָס וואָס גאָר אַ סך טאָרן, צוליב זייער עקאָנאָמישער לאַגע, איבערהויפּט נישט קלערן וועגן גרינדן אַ פאַמיליע, איז שוין דער בעסטער באַווייז, אַז מיר לעבן אין יאָמערלעכע פאַרהעלטענישן און אַז דער קערן פון דעם דאָזיקן מצב איז שוין פויל. דאָס דריקט זיך אויס נישט בלויז אין אונדזער באַרופס־לעבן; אויך אין אונדזער געזעלשאַפטלעכן לעבן פאַרבאָרגט זיך אונטער דעם מאַנטל פון „זיטע״ אומבאַשטראָפטערהייט, ליגנערישקייט, אויבערפלעכלעכקייט און חניפה. דאָס פאַרבאָטענע ווערט אַריינגעגאָסן אין אַ פּלומרשט דערלויבטער פאָרעם, און ווען דאָס בייז איז מיאוס, דעמלט ווערט דאָס אַזוי לאַנג פאַרפומירט, ביז מע

---

*) הקדמה און אַריינפיר צום זייער אינטערעסאַנטן חיבור „סעקסועלע פראַגן לויט דער יידישער וועלט־אַנשויאונג״, וואָס דערשיינט בקרוב אין פאַרלאַג „בית־יעקב״.

הודפס מתוך הארכיון היהודי

דערקענט מער נישט זיין מהות. אויב מיר וועלן ווייטער פירן אזא לעבן פון זיך פארשטעלן, מאסלאזיקייט און אומבאגרעניצטקייט, דעמלט איז קלאר, אז מיר גייען אנטקעגן אונדזער אייגענעם אונטערגאנג. יעדער אדער איז אנגישפאנט, אלע לויפן אן אטים, יעדערער וויל פארנעמין דעם אנדערנס ארט און סטאריט זיך דעם אנדערן אראפצושטופן פון וועג. דער גייסט פון אונדזער צייט איז צערייבנדיק, און די שוועריקייטן צו קענין פירן אפילו אנ׳איינפאכן דא׳זיין, ווערן כסדר גרעסער. אזוי טאר דאס ווייטער נישט גיין. מיר מוזן אומלערנין. דאס דאזיקע בייז האט א סך טעמים, וועלכע זענין אונדז מער אדער ווייייניקער גוט באקאנט. דער הויפט־מאטיוו אבער דערפאר, וואס עס איז אנטשטאנין א נערוון באוויבנדיקע, דעגענעוירטע איבער־קולטור און וואס דער מענטש איז גיווארן א שקלאף, דא וואו ער וואלט באדארפט הערשן, איז, וואס מ׳האט איבערגירוקט די ארדינונג פון דער נאטור און מ׳האט זיך ארויסגידרייט פון די נאטור־גזעצן. ווען די נאטור־קראפט פון דעם מענטשן ווערט אויסגיבראכט, בלויז כדי צו דינין דער תאווה, איז דאס גיגליכן צו א מארד און מע מוז דאס באטראכטן אלס א דערנידעריקונג פונים געטלעכן אייגנבילד. די העכסטע ציוועקן פונים דא׳זיין זענין באגרינדיט אויף די פארנונפטיקע אנפירונג מיט די חושים־נייגונגין. אויף דעם אופן איז אלץ אפ־הענגיק פון דער ריכטיקער אנפירונג מיט די זעלביקע.

„Qui proficit in literis et deficit in moribus, plus deficit quam proficit"

ווער עס פראגרעסירט אין דער וויסנשאפט און רעגרעסירט אין דער מאראל, גייט מער צוריק ווי ער אנטוויקלט זיך ווייטער. ווערט דער מענטש אונטערטעניק דעם גישלעכט־לעבן, דאן וועט ער אין גיכן אויך מוזן ווערן אונטערטעניק אויף אלע אנדערע גיביטן. באהערשט ער אבער די נאטור־קראפט, דעמלט וועט ער מארשירן ווי א האר און באפעלער אויף די הויכקייטן פון אמתדיקן קולטור־פראגרעס. לא תהו בראה לשבת יצרה (ישעיה מה) — „נישט צוליב פוסטקייט האט ער זי באשאפן, נאר צום וואוין ארט האט ער זי גיבילדיט". וועגן אזעלכע, וועלכע זענין גיזונט, האבן די מיטלין און האבן דאך נישט חתונה, ווערט אזוי גיזאגט: א״ר אלעזר כל אדם שאין לו אשה אינו קרוי אדם — „יעדער מענטש, וועלכער האט נישט חתונה, פארדינט נישט, אנגירופן צו ווערן מיט דעם נאמין „מענטש". א״ר חנלאי כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה בלא ברכה בלא טובה; במערבא אמרי בלא תורה בלא חומה; רבא בר עולא אמר בלא שלום (יבמות, סג און סב) — „ווער עס האט נישט חתונה, בלייבט אן אייגנטלעכער פרייד, אן ברכה, אן גליק, אן תורה, אן שוץ, אן שלום, ד. ה. נישט אויסגיגליכן". פרו ורבו — „זייט פרוכטבאר און דערציט" איז דאס ערשטע גיבאט, וועלכיס איז אנגיזאגט געווארן דעם ערשטן מענטשן־פאר.

כאטש אפילו דער אנפאנג־ציל פון חתונה־האבן איז די באפעלקערונג־פארמערונג, דערהויבן פון דעסט וועגן די מצוות פון דער תורה דאס חתונה־האבן פון קערפערלעכער גימיינשאפט צו א זיטלעכער. גאט מיט זיין גרויס רחמנות האט אונדז גיגעבן דעם נויטיקן כוח, צו באהערשן די תאווה. יעדע פאלשע באנוצונג פון די כוחות, וועלכע זענין דעם מענטשן גיגעבן גיווארן צוליב דער דערהאלטונג פון זיין מין, ווערט פון דער תורה אויפן שטרענגסטן אופן פארבאטן, קעגן־נאטירלעכע אומצוכט, ווערט צום שווערסטן באשטראפט מיט דעם טויט. אונז מוז פאר זיין זינד באצאלן מיט דעם לעבן; דער גידאנק וועגן אפטרייבן פון דעם ווערנדיקן לעבן איז אזוי ווייט פונים יידנטום, אז עס איז גאר נישט נייטיק אויף דעם זיך אפצושטעלן.

לפתח חטאת רובץ ואליך תשוקתו, עס איז נאטירלעך, אז דער פארלאנג צו דער זינד איז גרויס און די דאזיקע „לויערט שטענדיק פאר דער טיר" אלץ איז גיווענדט אן דעם, מיר זאלן נישט פאלן קיין קרבן צו דעם נסיון פון יצר הרע. א״ר אסי יצר הרע בתחלה דומה לחוט של בוכיא ולבסוף דומה כעבתות העגלה (סוכה, נב) — „דער יצר הרע איז אין אנהויב גיגליכן צו א שפין־וועבס, ווען מע גיט אים אבער נאך, ווערט ער באלד אזוי שטארק ווי וואגן־שטריק". אמר רבא בתחלה קראו הולך ולבכוף ולבסוף קראו אורח ולבסוף קראו איש (שם) „צום אנהויב איז דער יצר הרע ווי א פארבייגייער, אזוי באלד ווי דו לאזט אים אריין, באנעמט ער זיך ווי א גאסט און צום סוף דערהויבט ער זיך און ווערט א בעל־בית". דעריבער וועט דער פארשטענדיקער זיך שוין היטן פאר דעם ערשטן טריט צו דער זינד, ווייל פארשטייענדיק, אז דער ערשטער טריט קאן גאנץ גרינג זיין די סיבה דערפון, וואס מע ווערט כסדר אלץ מער דער שקלאף פון דער תאווה. דער פארנונפטיקער מענטש וועט פאר זיך אליין מיט ווילנס־אנטשלאסנקייט אויפשטעלן א גדר, וועלכער וועט [illegible] דער תאווה זיך אנטקעגן צו שטעלן.

די קרעפטן, וועלכע דער באשעפער האט אונדז גישענקט דארפן מיר באנוצן, צו טון דאס, וואס עס הייסט אונדז פארנונפט און גיוויסן, ד. ה. מיר דארפן זעען דערגרייכן די העכסטע צילן, וועלכע זענין אונדז גישטעלט גיווארן פון דעם באשעפער.

שוין מן הטבע ליגט אין אונדז די בענקשאפט, צו גרינדן א היים, זיך אפצוגעבן דער נאכקומינשאפט. ביי קיין אלטערטום שטייט נישט די טייער־שעצונג פון לייבלעכער נאכקומינשאפט נישט העכער ווי ביי יידן. ביי דער גיבורט פון א קינד ווערן די עלטערן דערפילט מיט א דערהויבנדיק גיפיל פון גליק. אלס די שענצטע ברכה שטעלן מיר זיך פאר בניך כשתולי זיתים סביב לשלחנך — „דיינע קינדער זענין ווי אייל־בוימעלעך־פלאנצן ארום דיין טיש" (תהלים ק״כח). דעריבער וועט דער מענטש מיט אפינע אויגן נישט אויסברענגין די אריבערשוימינדיקע קראפט, נאר ער וועט זיין הארצנס־גלוט שטעלן אין דינסט פון א גיזונטער נאכקומינשאפט. כדי זיך אפצוהיטן פון פארבלאנדזשינישן און אויסגילאסנקייטן, וועלכע קאנין פירן צו די שרעקלעכסטע רעזולטאטן און ווע(מ)ין מיר האבן סוף כל סוף צו פארדאנקין א באדייטנדיקן טייל פון דעם גיוואלטיקן עלנט פון אונדזער צייט,

זענין פאראן אלערליי מיטלין וועלכע זענין מער אדער ווייניקער גוט.

אין די קיפיטלעך „דאס ייגגל", „דאס מיידל", „דער בחור", „די יונג־פרוי", „די פאמיליע" וועלן מיר האבן די געלעגנהייט, צו רעדן וועגן אזעלכע מיטלין. דא אבער שוין אין דעם אריינפיר איז אונדזער חוב, צו רעדן פון צוויי הויפט־וועגן, צווישן וועלכע מע דארף וויילן: אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נמוח ואם ברזל הוא מתפוצץ (קדושין, ל).

א) „אויב דער יצר הרע האט דיך באגעגנט, דעמלט שלעפ דעם דאזיקן מנוול, אין בית המדרש. איז ער שטיין, צושמעלצט ער, איז ער אייזן, צוברעקלט ער זיך; ווייל אזוי שטייט גישריבן. „מיינע ווערטער זענין ווי פייער", זאגט גאט, „און ווי א האמער, וועלכער צוברעקלט דעם פעלז". גיוויס „קאן זיך נאר דער אין ריינקייט אפגעבן מיט דעם תורה־שטודיום, ווער עס האט א פרוי". זה הלומד תורה בטהרה מאי הוא נושא אשה ואחר כך לומד תורה (יומא, עב) אבער רעלאטיוו געגומען בילדיט פון דעסט וועגן דער תורה־שטודיום, פראוויזאריש דעם אינטענסיווסטן שוץ־מיטל צו דער מעסיקונג פון די נייגונגין און איז א שטארקע פעסטונג קעגן דעם נסיון. יצר״ה אין לו תקנה אלא בדברי תורה שהוא כאש בלבד (אבות דר׳ נתן פרק ט״ז). בזמן שישראל עוסקין בתורה יצרם מסור בידם (ע״ז,ה) שמתוך שהם חפצים בתורה אין יצרם מתגבר עליהם. אם אתה מעבירה הרי היא מעלה נומי (קדושין, ל). — „אין דעם פייער פון דער תורה שמעלצט דער יצר הרע. כל זמן ישראל לערנט תורה זענין די נייגונגין אין זיין מאכט, כל זמן עס ליגט דער פלאסטער פון תורה־לערנין אויף דיין וואונד, האט דער פאטער גיזאגט צום זון, קאנסטו עסן און טרינקען ווי דיין הארץ גלוסט און דארפסט פאר קיין זאך קיין מורא נישט האבן; ווען דו נעמסט אבער אראפ דעם דאזיקן פלאסטער, קאן זיך די וואונד נישט פארהיילן און דער פועל־יוצא איז די פארמערונג פון גישווירן". נאר דארטן וואו דאס הארץ איז ליידיק פון תורה און וויסן, קאנין חושים־גידאנקין לייכט פארפעסטיקן זייערע ווארצלין. באקומט ערשט אומריינקייט די ממשלה איבער אונדזערע מחשבות, דעמלט יאגן מיר זיך כסדר אלץ האסטיקער אויף דעם וועג, אויף וועלכן מיר ווערן פארפאלן. דארטן אבער וואו די תורה פארפולט דעם גייסט, איז גאר קיין ארט נישטא פאר זינין־פארשטעלונגין.

דער רוב מענטשן זענין אבער בעוונותינו הר״בים נישט קיין תלמידי חכמים און זענין דעריבער נישט ביכולת זיך צו פארשאפן דעם פראוויזארישן שוץ־מיטל קעגן גורל־שווערע פארבלאנדזשינישן, שוין אפגירעט קעגן צולאזנקייטן: פאר די דאזיקע מענטשן דארף עס זיין א גיזעץ: חתונה צו האבן שפעטסטנס אין עלטער פון 20 יאר.

ב) אמר ר׳ חסדא האי דעדיפנא מחבראי דנסיבנא בשיתסר (קידושין, כט) בן עשרים שנה ולא נשא אשה כל ימיו בהרהור עבירה (שם) האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה והמשיאן סמוך לפורקן עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהליך (יבמות סב). בתך בגרה שחרר עבדך ותן לה (פסחים קיג) „ר׳ חסדא האט גיזאגט: דאס וואס מיין מעלה איז קעגנ־איבער מיינע חברים, קאן איך נאר צושרייבן דעם דאזיקן, וואס איך האב שוין צו זעכצן יאר חתונה גיהאט". — ווער עס האט נאך צו צוואנציק יאר נישט חתונה גיהאט, פון דעם זאגט רב הונא, אז ער איז אין פארלויף פון זיין גאנצן לעבן באפלעקט מיט זינדיקע גידאנקין. — דער וואס האט זיין פרוי ליב ווי זיך

הודפס מתוך הארכיון היהודי

דער וואליזע און נעמט ארויס א פאר שטיקלעך פארדארט ברויט).

מלכה: פארשעמסט דער מאמיס מאלצייט? וואס קאן דיר די ארימע אלטע מאמע מיר געבן? אבער דו ביסט דאך צו קיין בעסערס נישט גיוואוינט האסט דאך קיין גוטע יארן קיינמאל נישט גיהאט. (וויינט)

לייבל: רעד נישט אויפן רבש"ע, זיין רצון איז אזוי. ווייל נישט מאמישי, אזוי דארף זיין (שטיקט זיך מיט טרערן) כ'קען דאך אבער נישט, פארן טאטן... פארן טאטן... ער האט דאך נישט וואס אין מויל ארייז צו נעמין. (וואשט זיך עסט אפ, בענטשט איבערלאזנדיק די חלה. דאס ליכטל צאנקט, טיקט זיך אויפהייבנדיק א שטיקנדיקן רויך).

מלכה: (צו לייבלין) וואו וועסטו זיך לייגן? מיטן טאטן? לייג זיך מיטן טאטן!

לייבל: וואס ארט דיך מאמע, כ'וועל מיר שוין אנ'עצה געבן. (זי לייגט זיך).

מרדכי: (צו לייבלין) לייען קריאת שמע דאס ליכטל גייט שוין אויס, וועסט זיך לייגן מיט מיר.

לייבל: טאטע, צו וואס זאלסטו זיך באשווערן ביסט דאך קראנק, כ'וועל אזוי איבערזיצן די נאכט.

(דאס ליכטל גוססט אויס איר לעצטן שיין און גייט אויס אין א קנויל רויך מרדכי און מלכה שלאפן שוין עס הערט זיך זייער כראפן).

לייבל: (זיצט אין דער פינצטער און זאגט תהלים וויינענדיק אין זיך אריין נישט אויפצואוועקן די שלאפנדע).

„תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפך שיחו"...

ווי א שופר הייב אויף דיין קול

(ישעי' נ"ח)

הפטורה פון יום־כפור

רוף מיט א פולער קעל, לאז נישט אפ,
ווי א שופר הייב אויף דיין קול,
און זאג מיין פאלק זיין זינד
און צום הויז פון יעקב, זיינע חטאים. —
און אט זוכן זיי מיך נאך טאג ביי טאג,
און ווילן מיינע וועגן וויסן,
אזוי ווי א פאלק וואס האט גירעכטיקייט גיטון,
און דאס משפט פון זיין גאט נישט פארלאזט.
פרעגן זיי מיך די דינים פון יושר,
די נאנטקייט פונים אייבערשטן באגערן זיי.
— פארוואס פאסטן מיר, און דו זעסט נישט?
פייניקן מיר אונדזער נפש, און גיסט נישט אכטונג?
*
— — — — — — — — — — — — — —

אין טאג פון אייער תענית, גיפינט איר דאך באדערפיניש
און אלע אייערע בעלי־חובות פלאגט איר.
נאר פאר גיקריגערייַ און פאר מחלוקה פאסט איר,
און צו גישלעג מיט דער בייזער פויסט.
נישט פאסט איר אין דאזיקן טאג
כדי ס'זאל גיהערט ווערן אין דער הויך אייער קול.
זאל דאס זיין א תענית, וואס איך האב אים אויסגיקליבן?
א טאג, ווען דער מענטש פייניקט זיין נפש,
און בייגט איין ווי א זומפ־שטעקעלע זיין קאפ,
און בעט זיך א גילעגער אויף א זאק און אויף אש,
דאס רופסטו אן א תענית,
און אנ'עת־רצון ביים אייבערשטן?

הארכיון היהודי

— — — — — — — — — — —

צי איז נישט אט דאס דער תענית
וואס איך האב אים אויסגיקליבן,
צו עפינען די קייטן פון רשעות,
אויפצובינדן די קניפן פון דער יארמי,
ארויסצולאזן פריי די גירודפטע,
און אז צובערעכן זאלט איר יעדן יאך?
דיין חוב איז: איינצוטיילן דעם הונגעריקן דיין ברויט,
און די עלנטע אביונים אריינצוברענגען אין דיין הויז,
און אז דו וועסט זעען א נאקיטן, זאלסטו אים באדעקן,
און פון דיין נאנטן, זיך נישט באהאלטן.

ערשט דעמלט, וועט ווי דער מארגנשטערן
ארויסברעכן דיין ליכט,
און דיין היילונג, וועט גיך ארויסשפראצן,
און גיין וועט פארנט פאר דיר דיין ערלעכקייט,
און דעם אייבערשטנס תפארת, וועט דיך באגלייטן.
דעמלט וועסטו רופן, און דער באשעפער וועט ענטפערן,
דו וועסט שרייען און ער וועט זאגן: אט דא בין איך.
אז דו וועסט אפטון פון צווישן דיר פאריאכונג,
דאס סטראשין מיטן פינגער, און רעדן צוולות. —
אז דו וועסט זיך מוסר־נפש זיין פארן הונגעריקן,
און די נשמה פונים נויט־באדערפטיקן, וועסטו זעטיקן,
דעמלט וועט אויפשיינין אין דער פינצטערניש דיין ליכט,
און דיין טונקלקייט וועט ווערן, ווי די העליקייט פון מיטן טאג.
און פירן וועט דיך דער אייבערשטער שטענדיק,
און דערקוויקן אין דער טריקיניש דיין נשמה,
און דיינע ביינער שטארקן,
און דו וועסט זיין ווי א זאפטיקער גארטן,
און ווי א וואסער־קוואל, וואס זיינע וואסערן הערן נישט אויף.
און אויפגיבויט וועלן ווערן דורך דיר, די אייביקע חורבות,
און די יסודות פון דור־דורות, וועסטו ווידער אויפשטעלן,
און מע וועט דיך רופן: פארמויערער פון שפאלן,
ווידעראויפבויער פון סטעזשקיס צום וואוינען.
אויב דו וועסט צוריקהאלטן דיין פוס, צוליב שבת,
פון טון דיין משא־ומתן אין מיין הייליקן טאג,
און וועסט רופן דעם שבת א תענוג,
פונים אייבערשטן גיהייליקט און גישעצט,
און וועסט אים בכבוד האלטן,
און נישט אונטערנעמין דיינע וועגן,
און נישט ריידן קיין וואכידיקע רייד.
דעמלט וועסטו זיך פרייען מיט דעם אייבערשטן,
און איך וועל דיך לאזן ארויפגיין
אויף די הויכקייטן פון דער ערד,
און דו וועסט גיניסן די ירושה פון יעקבן דיין פאטער,
ווארן: דאס מויל פונים אייבערשטן האט גירעט!

יידיש: **אליעזר שינדלער**

ארכיון אסופות

הודפס מתוך הארכיון היהודי

גיקליבינע פערל

אפאריזמין, תורה-ווערטער וועגן דער יידישער פרוי און ימים נוראים.

גיזאמלט פון **א. שנור**

א'

ורחל לקחה את התרפים ותשימם בכר הגמל ותשב עליהם. וימשש לבן בכל האהל ולא מצא. (בראשית).

רחל האט גינומין דאס התלהבות דטומאה פון איר פאטער און עס פארוואנדלט אלס התלהבות פאר גמילת חסדים — „ותשימם בכר הגמל" אין באזארגן א קושן פארן באדערפטיקן און זיצן נעבן זיי (עליהם - נעבן זיי, פון לשון והוא עומד עליהם). לבן האט גיפילט א ממשות דקדושה אינים אוהל, אבער נישט דערגאנגין דעם סוד אז דאס האט גיקאנט טון א פרוי.

(מצא — הייסט פרוי, מצא אשה — מצא טוב).

(לויטן קוהלת משה).

ב'

ובדה על שכמה. (דארט).

רבקה האט אויף איר אקסל גיטראגן דעם עול פון כ"ד די פיר און צוואנציק ספרים אותיות התורה.

(ר' נפתלי ראפשיצער).

ג'

די יידישע פרויען האלטן ראש חודש, ווייל זיי זענין גיגליכן צו דער לבנה. (תלמוד).

יידן ציילן צו לבנה, נישט־יידן — צו זון. ביים עגל זענין די יידן גיווארן אין די בחינה פון עכו"ם וואס ציילן צו זון. נאר די יידישע פרויען זענין גיבליבן גיטריי דאס יידנטום וואס ציילט צו לבנה. דעריבער קומט זיי דער יום־טוב פון ראש חודש.

(ר' אלי' הכהן).

ד'

במוצאי יום־טוב הראשון של הג, היו יורדין לעזרת נשים. (משנה, ביי שמחת בית השואבה).

אמת, סוכות זענין זיי גיוועזן איזאלירט מענער פון פרויען. די מענער האבן גידינט דעם באשעפער עפנטלעך און די פרויען האבן גיפירט יידישקייט אין דער היים. אבער דאך האבן די מענער ביים ערשטן סימן פון וואכידיקייט וואס איז אריינגיטרעטן אין די טעטיקייט, זענין זיי באלד גיגאנגין צו הילף (לעזרת — פון לשון עזרה) די פרויען.

(גיטייטשט לויטן טרוסקער מגיד).

ה'

כל כבודה בת מלך פנימה.

דער כבוד פון די בת־מלך איז איר פנימיות, איר תוכנדיקייט. (חרוזי פנינים)

ו'

אחות לנו קטנה, ושדים אין לה. (שיר השירים)

דרשו — זאגן אונדזערע חז"ל — נייטיקן זיך אין שמאל דוחה וימין מקרבת (לינקע האנט — שטויסט אפ די רעכטע — נעמט צו): יצר הרע, א קינד און א פרוי. בעטן מיר דעם באשעפער: זע, מיר האבן א שוועסטער, א פרוי און דערצו א קינד אבער ס׳פארמאגט אפילו נישט קיין שמאל דוחה וימין מקרבת (די אינציאלן פון שדים. זיי־זשע דו מקרב!

(האר"י הקדוש).

ז'

א ברונע איז ווי א הארץ, שפרודלדיק, קוואלנדיק נישט וויסנדיק פון קיין מחיצות, ווי אמונה, אמתדיקע גיטרייע אמונה. דעריבער זענין אלע זיווגים פון די אבות גיוועזן ביי א ברונע. (מהר"ל מפראג).

ח'

שרי אשתך לא תקרא שמה שרי כי אם שרה. (בראשית).

פאראן פרויען, וואס זייער חשיבות באשטייט ווערנדיק אנגירופן אויפן מאנס נאמעןארכיון ... יחוס עצמה. דעריבער — אל תקרא שמה שרי — לשון סמיכות מיטן מאן, — נאר שרה מיט זעלבשטענדיקע, אומאבהענגיקע מעלות. (הגהות פון של"ה הקדוש)

הארכיון היהודי

ט'

צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה (שה"ש)

גייט ארויס, מאניפעסטירט איר טאכטער פון „ציון". אויסגיצייכנטע מיט לשון, לבוש און שם פון יידישקייט. און מלכות פון שלום. (חרוזי פנינים)

י'

אויפן זעלבן:

אין אייער גייז, אין אייער בליק, זאל אנגיצייכנט ווערן די מאיעסטעט פון שלימות, יידישע שלימות.

(דארט).

י"א

אם לא תדעי לך, צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדותיך על משכנות הרועים (שה"ש).

יידישע טאכטער! — אויב גאט האט דיך נישט באשאנקין מיט דעת פון זיין הייליקער תורה, גיי־זשע אין די שפורן פון די שעפעלעך און זע ווי ווי זיי האלטן זיך צוזאמין, אויסגיסדרט, ליבנדיק איינער דעם צווייטן, און אייערע ציגעלעך, די יידישע קינדערלעך דערציט אויף די שויסן פון די רועים, די באגלייבטע יידישע פאסטעכער. (ר' אלי' בעל שם)

י"ב

כשושנה בין החוחים, כן רעיתי בין הבנות. — ווי די רויז צווישן דערנער, - וואס טראץ וואס די דערנער שפיזן, לעכערן זי אפט אדורך, בלייבט זי דאך אומדערשיטערט אין איר ראזיקייט. אזוי די יידישע טאכטער, די יידישע אומה וואס ווערט גייאגט פון די ארומיקייט, און פארלאזט דאך נישט די אמונה אין גאט. * (דער זעלבער)

י"ג

אויפן זעלבן:

אזוי ווי די רויז, ווערט דערקענט צווישן דערנער, אזוי דערקענט מין אין לבוש, נאמין און לשון די יידישע טאכטער צווישן אנדערע (שיר השירים רבה)

י"ד

ותקח הצעיף ותתכס. (סדר בראשית)

רבקה האט תפלה גיטון אויף צרות ישראל. צעיף זענין די ראשי־תיבות פון „עמך ישראל צריכין פרנסה". און מיט דעם האט זי מכפר גיוועזן אויף די עוונות פון גלות.

(ר' יודא צבי מראזלא).

ט"ו

אויפן זעלבן.

צעיף באטרעפט נ"ר, א ליכטל האט זי גינומין אין די ארומיקע פארנעפלטקייט און גילויכטן.

(חרוזי פנינים).

ט"ז

השלום לו ויאמרו שלום — והנה רחל בתו באה עם הצאן. (סדר בראשית).

האבן זיי גיענטפערט שלום, א ראי' — זיין טאכטער רחל איז נישט ווי אנדערע, א שטאלצע, א גיקליידעטע לויט מאדיס ווי אנדערע. באה עם הצאן — זי איז גאר באשיידן און דער עיקר — פריינטלעך, עם הצאן (זע אויבן אות י"א) און דא קאן דאך שוין זיין שלום...

(עוללות אפרים).

י"ז

וכל אשה חכמת לב בידי' טוו.

די יידישע פרוי דארף די חכמה פון „לב" — הארציקייט ווען, קאנקרעטיזירן **אין הענט דורך מעשים**, נוטס און נאר גוטס טון. (חרוזי פנינים).

י"ח

אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה.

אן־אשת חיל ווער קאן גיפינין? — דער וואס איז ווייט פון געלט כוונות... (ר' אלי' הכהן).

י"ט

צופי' הליכות ביתה.

איר הויז פירונג איז לויטן דרך ה' — זי האט דעם שם תמיד פאר די אויגן — צופה־י' — קיקט אויף ג—ט.

(ר' משה מקאזשניץ)

כ'

טעמה כי טוב סחרה, לא יכבה בלילה נרה.

דער טעם, וואס איר באשעפטיקונג איז נאר גוטס, דערפאר ווייל אפילו אין די קילטע פארצווייפלונגנעכט, לעשט זי נישט איר התלהבות־פייער פאר רחמים.

(לויטן מדרש אלי')

כ"א

פיה פתחה בחכמה, ותורת חסד על לשונה.

איר מויל הייבט זי אן מיט חכמה — דעת. די תורה פון חסד — רחמים, איז העכער פון איר לשון. ס׳איז פארווירקלעכט שוין דורך מעשים. (חרוז פנינים).

כ"ב

פארוואס דארף מין תשובה טון פאר תקיעת שופר, ווייל ס׳איז לויט חז"ל א חכמה און נישט קיין מלאכה. און ס׳שטייט דאך ראשית חכמה יראת ד'!

(ר' שלמה קליגער).

כ"ג

עלה אלקים בתרועה.

דורך רעות — חברישקייט, גייט ארויף און פארשווינט דער מדת הדין פון אלקים. (חר' ר' שמעלקע מנ"ש)

כ"ד

יום תרועה יהי' לכם.

א טאג אין וועלכן ר״זאלט צוברעכן אייער „א כיזם" (פון לשון „תרועם" בשבט ברזל). דעריבער שבת וואס שטייט קודש יהי' לכם, דער „לכם" איז אויך קודש בלאזט מין נישט שופר. (חידושי הרי"ם).

כ"ה

ס׳איז נישט פאראן קיין זמן, אלץ איז בליץ שנעל נאך. איין ראש השנה גרייט דיך שוין צום צווייטן.

(רבי נחמן מבראצלאוו)

הודפס מתוך הארכיון היהודי

אלימלך שטייער

ביי אַ יום־כפור־ליכטל

דערציילונג

שטעטל דערציילט זיך אָן וואונדער. שיינדל „די סטודענטקע" איז אַ היימגיקומען פון פּראָג, וואו זי לערנט אויף דאָקטערן אַ פּאָר טאָג פאַר יום־כפור. אָנגיטראָפן האָט זי דעם פאָטער ר' הערשל סופר אַ שווער קראַנקן. און ר' הערשל סופר איז גיוועזן גוט שלעכט – האָט מען גינומען זאָגן תהלים אין אַלע קלייזלעך.

ביז אָנגיקומען איז ערב יום־כפור, פאַרנאַכט־צו אין שטוב, אויפן ווייס־גידעקטן טיש האָט שוין טונקל גיפלאַקערט אַ געל וואַקסן ליכט אין אַ טעפּל זאַמד, און שטיקלעך צוגאַנגינער וואַקס זענען שווער און האַמעטנע אַראָפּגיפאַלן אויף די זאַמד־ברעקלעך, גיפאַלן ווי טרערן וואָס ריטשקלין זיך בגוואַלד פון אַ פאַרטרוי־קנטן קוואַל. אין די שויבן האָט די נאַכט שוין אָנגיהויבן טונקלין, און דער פאַרויטלטער הימל, וואָס איז צרגיץ דאָרט פאַרגאַנגין אין בלוט, האָט אָפּגיטרעטן טריט ביי טריט און גישיקט פאַראויס אַ פחדימדיקע, שוואַרצע שטילקייט.

איז שיינדל גיזעסן נעבן ווייסן בעט פון איר קראַנקן פאָטער, וואָס איז גילעגן אַ בלייכער מיט אַ פּנים איינגיקאַרטשעט אין די קישנס. אין אירע אויגן האָט גיפינקלט דער אָפּשיין פון וואַקסינים יום־כפור ליכט, וועלכיס זי אַליין האָט ערשט אָנגיצינדן, פּונקט אַזוי ווי ס'פלעגט טון איר מוטער די ג–ט גילייטזעליקטע.

און מיטאַמאָל האָט זי דערפילט די גאַנצע צוציטערטע יום־כפור־שטילקייט אין איר לייב. איר איז עס גיוועזן ווי עפּיס אַנ'אַלט באַקאַנטע, אַזוי השרעקלעך שטילער, אבער זייער אַ נאָנטער און אַ ליבער מיט וועלכן זי האָט זיך שוין לאַנגע צייטן גישט גיזעען – איז אומגירכט צוריקגיקומען. האָט זי אַ מינוט נישט גיוואוסט צי זאָל זי זיך דערפרייען אבער גאָר איבערשרעקן פון דער אומגיריכט־קייט. האָט איר אבער אין צווישן אַ פינקל גיטון פאַר די אויגן די שרעקלעכע בלייכקייט פון פּנים וואָס ביי איר פאָטער, און זיינע אויגן די מאַט־פאַרלאָשינע – און זי האָט זיך פּלוצים צעוויינט, ביטערלעך צעוויינט. ערשט איצט האָט זי אַליין דערשפּירט ווי טייער עס איז איר דאָס דאָזיקע פון סגופים צואַקערטע פּנים. דערפילט מיטן אָנקומען פון דער יום־כפור נאַכט וואָס האָט זיך שטיל און באַזאַכט אַרויסגירוקט טריט ביי טריט פון עפּיס אַנ'אַנדערער וועלט – אַז עפּיס קומט פאַר ביי איר איניווייניק אין האַרצן.

דאָרטן, אין דער פרעמד האָבן אַלע טעג פון אַ גאַנץ יאָר גיהאַט ביי איר דאָס זעלבע גישטאַלט, ווי אַ מחנה גראָע זעלנער אויסגישטעלט אין אַ ריי, וואָס וואַרטן אויפן צעטל מע זאָל זיי אַרויסרופן. קיין מאָל נישט האָט זיך אַ ליכטיקע צורה אַרויסגישיילט פון צווישן דער גראָער מאַסע... האָט זי יאָרן־לאַנג דאָרט אין דער פרעמדער וועלט פאַרגעסן אין אַ יום־טובדיקן טאָג, און פאַרגעסן צוגלייך אַז אַ שטיק פון איר האַרץ, האָט זי איבערגילאָזט אין דער אַלטער היים. איבער־גילאָזט אַ פאָטער אַ טייערן, ביי וועלכן זי איז גיוועזן אַנ'אויג אין קאָפּ. וועלכער האָט איר פאַרטרעטן פאָטער און מוטער צוגלייך.

מערקווירדיק, ווי זי האָט עס אַ צייט גאָרנישט גיפילט, אין די בריוועלעך זיינע דאָרטן פון דער אַלטער היים, בריוועלעך אין וועלכע ס'האָט זיך אַמאָל נאָר אַמאָל איבערגיחזרט די פראַגע: „צי גידענקסטו דאָרט טאָכטער מיינע, אין לעבידיקן ג–ט?" – יאָ, וועגן ברויט אָ ס'האָט אים צומאָל גיפעלט האָט ער גאָר נישט גישריבן – אָט די בריוועלעך האָט זי אַזוי קאַלט און גישעפטלעך אַדורכגילייענט, קאַלט און גישעפטלעך אָפּגיענטפערט, גראָד אַזוי ווי זי האָט קאַלט און גישעפטלעך־מעסיג פאַרקערט אין גיזעלשאַפט, אָדער איינגיחזרט פרעמדע לעקציעס, אָן אינערלעכן אינטערעס פאַר אַ פרעמדער אוניווערזיטעט, מיט וועמינס הילף זי האָט גירעכנט שפּעטער צו פאַרדינין געלט און קענין מאַכן אַ לעבן. און פאַר אָט דעם לעבן, דעם אויסגיטראַכטן אויף שפּעטערע צייטן, קאַלט און טרוקן אויסגילייליקט פּונים שיינקייט אפילו פון אויסגיבענקטער האָפינונג, האָט זי דערווייל מקריב גיוועזן די בעסטע יוגנט צייטן, פון איר אמתן לעבן. זי האָט דאָס אָרימע הויז פון אַ פאָטער אַ סופר, וואָס האָט נישט גיקענט געבן ברויט צו זעט, אבער גיוועזן אָניפילט מיט ליבשאַפט, גילאָזט אַ נאָנט האַרץ אויסטרוקינין און פאַרשמאַכט ווערן פון בענקשאַפט, ון אירע אויגן, און האַרץ פאַרשלאָסן ווי אַנ'אַרעסטאַנטן־צעלע אין וועלכן ס'דרינגט נישט אַריין קיין שטראַל ליכט, בלויז פינצטער נעפּל און אייזיקע קעלט...

האָט דאָס אַלץ איינגידרימלטע אונטער זיבן שלעסער, פאַר איר מיטאַמאָל אויפ־גיבליצט – ווען זי איז אַראָפּגיפאַלן אַהיים האַרט פאַר יום־כפור – און גיטראָפן דעם פאָטער שווער קראַנק. און ווען זי איז אין די טעג אַמאָל פאַרבייגיגאַנגין הינטערן בית־מדרש האָט זי גיהערט הינטער זיך דאָס שאַלן פון אַ שופר, און זי האָט דערפילט, אַז עפּיס הייבט אָן אין איר אויפשווימען, אַזעלכיס וואָס איז אַמאָל גיוועזן, האָט גיוואַרימט און גילויכטן און איז דערנאָך גיהאַט פאַרשוואונדן. נאַכט ביי נאַכט, ביים פאָטערס בעט גיוואַכט, איז ג'וועזן ווי שאָל נאָך שאָל פאַלט אַראָפּ פון איר האַרץ, און עס ווערט גלייכצייטיק אי לייכטער אי עפּיס ווייטיק־לעכער ווי מיט מעסערס גישטאָכן. ס'איז גיקומען צוזאַמען. דערשפּירט וואָס עס איז פאַר איר דאָס בלאַסע גישטאַלט מיט די באַזילבערטע האָר אַרומגיקרייזלט, האָט זי מיטאַמאָל אויך דערפילט אַזאַ זיסלעך פחדימדיק פאַרציטערטקייט פאַרן אָנקומינדיקן טאָג פון פאַרגעבונג. עפּיס צושטראַלטע, לאַנג־פאַרגעסינע קלאַנגין האָבן גישוועבט ווי די פלאַטערדיקע זומער־פייגעלעך אַרום איר: כל–כל–נדרי אוי, אוי, אוי ואסרי... אוי... האָבן די קלאַנגין גישוועבט, זיך גיפלאָנטערט אין פלאַם פון וואַקסיגים ליכט וואָס האָט טרוקן־קנאַקנדיק גיפלעמלט מיט זיין זיסלעך האַניקדיקן גירוך.

זי האָט גיזעען דורכן פענצטער פאַרביישוועבן יידן אין זאַקן, וואָס ווינטשנדיק מיט ערנצט פייערלעכע פּנימער – האָט זי זיך ווי אין עפּיס דערמאַנט, און זיך צוכליפּיט יאָמערלעך.

האָט דער פאָטער פּלוצים אויפגימאַכט די אויגן און שטום אָנגיוויזן זי זאָל זיך צורוקן נאָנט צו אים. האָט זי זיך צוגיזעצט און גינומען אַ מחזור אין האַנט, גיהאַלטן עס איבערן בעטגיוואַנט, דאָרט ווי די צוזילבערטע באָרד פון קראַנקן, פאַר די אויגן זיינע האָט די האַנט גיציטערט און טרערן האָבן גיקאַפּיט אויף די ווייסע בלעטער. כל–כל–נדרי, אוי, ואסרי, אוי...

האָט עס גיקלונגין אין אירע אויערן ווי אַ ווידוי: „ג–ט אין הימל וואָס האָסט אין דיין גינאָד מיך אַרויסגיצויגן פון דער פינצטערער פאַרפאַלינער תפיסה ווי מיין האַרץ איז גיוועזן איינגיקלאַמערט אָן ליכט פון יום־טובדיקייט און אָן וואַרימקייט פון אַ נאָנטער האַרציקייט אונטער די קראַטן פון אַנ'אויסגיתכליוויטן לעבן – גילויבט ביסטו, ווייל האָסט אויסגילייזט מיין נשמה וועלכע צאַפּלט דאָ פאַר דיר. אָנא, זיי דערבאַרימהערציק צו מיין פאָטער – און איך גיב אַוועק מיט גאַנץ לעבן, מיין נעבעכדיקע חכמה, וואָס קען אַ מענטש אַ האַרציקן נישט ראַטיווין פון גרוב – און איך וועל מקריב זיין מיינע טעג צו פאַרשפּרייטן דאָס גרויסקייט פון דיין נאָמין, דעם גיפאַרכטיקטן"...

בלויז אירע לעפצן האָבן זיך באַוועגט, איר קול האָט זיך נישט גיהערט און אירע אויגן די צופייערטע האָבן זיך איינגישפּיזט אין צוקנייטשטן פּנים פּונים קראַנקן ווי זי וואָלט זיך וועלן אין גאַנצן צוזאַמינגיסן מיט אים, ווערן לייב פון זיין לייב און נשמה פון זיין נשמה...

און פּלוצים האָט אויפגילויכטן ווי אַ בליץ דאָס אויג פונים פאָטער, איינס און דאָס צווייטע, וואָס זענין ביז איצט גיוועזן צוגישלאָסן, און גיקוקט ווי פון אַנ'אַנדערער וועלט. ער האָט דערפילט דאָס האַרץ פון זיין טאָכטער, די האַרציקע האָט זיך זיין פּנים מיטאַמאָל אָנגינומען מיט אַ רויטקייט אַ מאַטע. טאָכטער מיינע! – האָט ער אַרויסגישעפּטשעט, און טרערן זענין גיפלאָסן איבער די זילבערנע האָר. – דו „גידענקסט אין יידישן ג–ט – גיבענטשט זאָלסטו זיין! איך קען שוין רואיק אַוועקגיין. איך בין שוין אויסגילייזט. זיי אַ יידישע טאָכטער..."

אַ ווײַלע איז זי גיבליבן שטיין ווי פאַרגליווערט, גיזעען ווי דער פאָטער קוקט אויף איר אַזוי וואונדערלעך צושטראַלט, האָט זי דערפילט ווי אַ ניגון, אַ באַקאַנטער, אַ באַהאַרצטער, שטראָמט אַדורך איר גאַנץ וועזן. און אַז דער אַלטער פאָטער האָט מיט אַ בליץ אין אויג אָנגיוויזן מיט אַ בלייכן ציטערדיקן פינגער אין מחזור – האָט שיינדל שטיל איבערגיחזרט און דאָס קול אירס איז גיוועזן אַ פייכטס פון טרערן.

„און ס'איז פאַרגעבן צו די גאַנצע עדה יידן, און דעם פרעמדן וואָס צווישן זיי – ווייל אומגערנווילליק דאָס גאַנצע פאָלק..."

און דאָ פּלוצים, אומגיריכט פאַר זיך אַליין, איז זי אויפגישטאַנין, גיגאַנגין אַ פּאָר טריט, און אויפגיהויבן די הענט איבערן וואַקסינים יום־כפור ליכט וואָס אויפן טיש:

איך שווער... איך שווער... אַ יידישע טאָכטער... – האָט זי גישלוכצן, גישטיקט אין האַלדז, און איר שטימע האָט זיך איבערגיבראָכן אין מיטן. זי איז גיפאַלן צום פאָטערס אָרימס. – – –

אין שטוב האָט טרוקן גיקנאַקט דער פלאַם, צולאָזט וואַרימע, זיסלעך־ריחותדיקע ברעקלעך וואַקס אין זאַמד, גיטיקט קעגן דעם שוואַרצן דרויסן, און זיך גינייגט וואָס אַמאָל אַראָפּ און אַראָפּ...

הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 16 מתוך 22

אין קלויסטער

(דאָס זעכצנטע קאַפּיטל פון דער דערציילונג „מערעליקע")

ז. שאַבאַוויטש

דיל זון האָט שוין געהאַלטן ביים אונטערגיין, ווען מערעליקע האָט פלוצלינג דערפילט, ווי די פעסט פאַרמאַכטע קאַרעטע איז אַראָפּ פון די ווייכע ליימיקע דאָרפישע וועגן און אַרויף אויף די שטיינער פון דעם ברוק. קענטיק, אַז די קאַרעטע איז אַריינגעפאָרן אין אַ שטאָט, וואו אָבער, אין וועלכער שטאָט האָט זי נישט געקענט וויסן. די קאַרעטע איז געווען פעסט פאַרמאַכט, און נאָר גאַנץ אויבן ביים דאַך איז געווען אַ קליין פענצטערל, דורך וועלכן עס האָט אַריינגעשיינט אַביסל ליכט. גאַנצע שעהן איז זי געלעגן אין דער קאַרעטע און שטיל געוויינט, זי איז געווען אויסער זיך פון דעם וואָס מ'האָט זי מיט געוואַלט אַרויסגעריסן פון איר היים. אין משך פון די פיל טעג האָט זי צייט געהאַט איבערטראַכטן איר גורל, אַ פּ רביטערטע פאַרן אומעכטיקן צאָרן האָט זי זיך אַרומגעזען, אַז מ'האָט זי באַהאַנדלט ווי די ערגסטע געפאַנגענע פאַרברעכ-דין, אויפגעבראַכט פון דער רויער ברוטאַליטעט פון די פויערן, וועלכע האָבן איר פאַרשטאָפּט דאָס מויל מיט דער שמאַטע, אַז זי זאָל נישט קענען שרייען, האָט זי אין איר מעכטיקייט געביילט די פויסטן, און געשאָלטן איר טאָג פון געבוירן, אט אַזוי — האָט זי זיך געטראַכט מיט פאַרביטערונג — זעט אויס דער וועג צו דער פרייהייט וועגן וועלכן זי האָט אַזוי לאַנג געטרוימט: זי האָט נאָר געהאַט איין טרייסט, אַז אַריינקומענדיק אין קלויסטער וועט מען זי באַהאַנדלען איידל און מע וועט זי נישט שמדן געגן איר ווילן, וואָרן, יענע וואָס האָבן זי אַהערגעפירט זענען דאָך גראָבע פויערן, וועלכע פירן אויס דעם באַפעל פון די וואָס שיקן זיי, אָבער דאָרט אין קלויסטער זענען דאָך גאַנץ אַנדערע מענטשן און מיט אַן־אַנדערע באַנעמונג.

ארכיון תקופות

זי האָט זיך דערמאָנט, אַז עס איז איצט שבת־צו־נאַכט, און איר היציקע מיידלשע פאַנטאַזיע האָט זי זיך פאַרגעשטעלט דעם חורבן אין דער שטוב, און רייסנדיק זיך די האָר פון קאָפּ האָט זי געשריגן: מאַמעו מאַמעו

אָבער קיינער האָט זי נישט געהערט: די קאַרעטע איז געווען פעסט פאַרהאַמערט, בלויז פון צייט צו צייט האָט זי אָוועקגערוקט דאָס פענצטערל און אַ געהיימ־ניספולע האַנט האָט איר אַריינגעוואָרפן ברויט און פרוכטן, זי האָט זיך אָבער דערצו נישט צוגערירט.

דער וואָגן האָט אָנגעהויבן צו גיין לאַנגזאַמער, זי האָט געהערט אַ סקריפּ פון אַ שווערן טויער, די קאַרעטע איז אַריינגעפאָרן און געבליבן שטיין. די טיר פון דער קאַרעטע האָט זיך געעפנט און מערעליקע איז נאָך אַ קנאַפּן מעת לעת ענדלעך אַרוס, זי איז געבליבן שטיין אין אַ שטילן גאָרטן מיט הויכע געדיכטע ביימער אַרומגערינגלט מיט אַ דיקער מויער, און ווייט אין הינטערגרונט האָט זיך געזען אַ הויכע מאַסיווע געביידע מיט אַ סך קליינע פענצטערלעך וועלכע זענען געווען טונקל באַלויכטן.

מערעליקע איז געווען אַזוי מיד און צובראָכן פון וועג, אַז זי האָט זיך קוים געקענט רירן פון אָרט, צוויי קלויסטער־שוועסטערן אין די שוואַרצע פראַנציש־קאַנער נאָנען־קליידער האָבן זי דאָרט אָנגענומען פאַר דער האַנט און זי מער געטראָגן, ווי געפירט, זיי האָבן זי צוגעפירט צום קלויסטער. אַרויפקומענדיק אויף די טרעפּ איז דאָרט געשטאַנען אַ הויכע, מערקווירדיקע דאַמע געקליידעט אין זעלבן טואַלעט וואָס די קלויסטער־שוועסטער, מיט אַ דיקן שנור־פּערל אויף איר האַלדז און אַ גאָלדינעם צלם אויף דער ברוסט.

— דאָס איז די אַפּטויפּערן — האָבן איר איינגערוימט די קלויסטער־שוועסטערן.

— דאָס איז אונזער נייע שוועסטער — האָט די אַפּטויפּערן געזאָגט מילד און אַרומ-גענומען מערעליקן — געבענטשט זאָל זיין די שעה ווען דו האָסט באַטרעטן די שוועל פון דעם הייליקן הויז פונים האַר.

מערעליקע איז געשטאַנען אין גרויס פאַרביטערונג. איר גאַנצער קערפּער האָט געציטערט פאַר שרעק, זי האָט געוואָלט וויינען, אָבער אירע אויגן זענען געווען אויסגעטריקנט.

— דאָס קינד איז מיד — האָט די אַפּטויפּערן געזאָגט מיט מיטגעפיל — פירט די אַריין אין איר צעלע, אַז זי זאָל זיך אויסרוען פון דער שווערער רייזע.

— הויכווירדיקסטע פרוי — האָט מערעליקע זיך געוואָרפן צו די פיס פון די אַפּ-טויפערן — נישט אין דער צעלע, פירט מיך צוריק אַהיים — מ'האָט מיך אַהער געפירט מיט געוואַלט. די מענטשן האָבן נישט געוואָלט גלויבן, אַז עס איז גע-ווען אַ טעות, איך האָב דאָך גאָר נישט צוגעזאָגט, כ'האָב מיך צו גאָר נישט פאַרפליכטעט. לאָזט מיך פריי, גנעדיקע פרוי — האָט זי געזאָגט מיט אַ געבראָ-כענער שטים.

די אַפּטויפערן האָט אָפּגעמאָסטן מערעליקען מיט אַ שאַרפן בליק און שטרענג געזאָגט:

— ניין ליב קינד — דו ביסט מיד און נישט רייף — — — רו דאָך אויס און מאָרגן וועלן מיר נאָך דערוועגן רעדן, מאָרגן, אָדער שפּעטער...

— מיד? האָט זיך דאָס מיידל געבעטן — זעט, הויכווירדיקע מוטער, איך בין נאָך אַזוי פריש און מונטער ווי אַ פיש, לאָזט מיך פריי, וועט איר זען, אַז איך וועל נאָך צופוס גלייך אַהיימגיין. כ'האָב מיך שווער פאַרזינדיקט קעגן מיינע עלטערן, איך מוז וואָס שנעלער צו זיי אַהיימגיין, זיי פאַלן צו די פיס און זיי איבערבעטן. האָט רחמנות אויף מיר, ערווירדיקע, פרומע פרוי און לאָזט מיך — — —

— אין די צעלע! — איז געווען דער ענטפער פון דער אַפּטויפערן האַרט און באַפעלענד.

און איידער מערעליקע האָט זיך נאָך נישט געהאַט צייט אַרומצוקוקן, האָבן זיי די צוויי קלויסטער-שוועסטערן זי אָנגענומען פאַר די הענט, זי אַרויפגעפירט אויף די טרעפּ און אַריינגעשליידערט אין אַ קליין צימערל, פאַרשליסנדיק פעסט הינטער זיך די טיר.

— אט אַזוי זעט אויס די נייע היים פון דער פרייהייט — האָט מערעליקע גע-זאָגט, נאָך דעם, ווי זי האָט געפּרואווט צו עפענען די טיר. אַ מידע און צו־בראָכענע האָט זי זיך אַוועקגעזעצט אויף דער אייזערנער שטול, וואָס איז גע־שטאַנען נעבן דעם קליינעם טישל ביים פענצטער. זי האָט זיך אַרומגעקוקט איבערן צימער, דאָס איז געווען אַ קליין קלויסטער צימערל, דאָס גאַנצע מע-בל איז באַשטאַנען פון אַ בעט, אַ טישל און אַ שטול און אויף די ווענט ווײ־ליקע קירכן־בילדער מיט פאַרשידענע ציטאַטן פון עוואַנגעליום. אויפן טיש איז געלעגן אַ בוך מיט אַ פיינעם לעדערנעם איינבונד. זי האָט עס אויפגעמישט, און דער צופאַל האָט געוואָלט, אַז עס זיך באַלד אויפמישן דאָס קאַפּיטל וואָס הויבט זיך אָן מיט די ווערטער: „עס איז אויף מיר געקומען די האַנט פונים האַר", אַלזאָ דאָס זעלבע קאַפּיטל, וואָס זי האָט פאַרגעלייענט דער פירשטן ביי דער ערשטער געלעגנהייט, דאָס ביכל איז איר בכלל אויסגעקומען באַקאַנט, יאָ דאָס איז די זעלבע עוואַנגעליע, וואָס זי האָט פאַרגעלייענט דער פירשטן; אויפן שער־בלאַט האָט זיך* געפונען אַן־אויפשריפט: אַלס זכר פון דעם אַריינטריט אינים הויז פון דעם האַר, ווידמע איך דיר דאָס בוך, וועלכעס האָט דיר צום ערשטן מאָל געעפנט די אויגן צו זען די אמתע ליכט. דיין צוקונפטיקע טויף־מוטער פירשטן „קאָוואַצאָוו".

— טויף-מוטער — אוי שרעקלעך קלינגט פאַר איר דאָס דאָזיקע וואָרט אין דעם ענגען קליינעם קלויסטער־צימערל, זי האָט צוריק אַוועקגעלייגט דאָס בוך. פאַר אירע אויגן האָט אָנגעהויבן צו שוועבן דאָס בילד פון דער מוטער, זי האָט זיך געפילט מיד און צובראָכן און קראַפטלאָז האָט זי זיך אַנידער גע־וואָרפן אויפן בעט — — — ווי לאַנג זי האָט אַזוי געדרימלט האָט זי נישט געקענט וויסן, ווען זי האָט זיך אויפגעכאַפּט איז אין צימערל געווען שטאָק־פינצטער, דאָס ליכט האָט זיך שוין געהאַט אויסגעברענט. בעתן דרימל האָט זי געהאַט עפּיס אַ חלום, זי געדענקט שוין נישט וואָס ס'האָבן עפּיס דאָרט גע־שפּילט פידלען, אַ חופּה, אָבער מער געדענקט זי נישט, אַ לאַנגע ווײַלע האָט גע־דויערט ביז זי האָט זיך דערמאָנט, וואו זי געפינט זיך אין דער וועלט. דאָס קליינע דושנע צימערל האָט געמאַכט דעם איינדרוק פון עפּיס אַ קבר. מערעליקע האָט אַ שווערן זיפץ געטון, וועט זי קיינער נישט פון דאַנען באַפרייען! פלוצלינג האָט זי געהערט עפּיס אַ שטילן קלאַפּ אין דער טיר, מערעליקע האָט זיך אויפגעזעצט אויפן בעט און געהאָרכט, יעצט האָט זי דייטלעך געהערט, ווי

הודפס מתוך הארכיון היהודי

עס דרייט זיך איבער דער שליסל אין לאך, די טיר האט זיך פאמעלעך גיפנט און עס האט זיך גיהערט א שטילע צאַרטע פרויען־שטים: דו שלאָפסט שוין, שוועסטער?

מערעלייקע האט נישט גיענטפערט. זי האט זיך נאר פעסטער גיזעצט אויפן בעט. שלאָפסט נישט? — האט זיך ווידער גיהערט די פרעמדע פרויען־שטים — כ'האב באַלד גיוואוסט דערפון. כ'קען אַלזא אריינגיין".

לאַנגזאם און פאַמעלעך האט זיך דאָס טיף שוואַרצע גישטאַלט אַריינגישלייכט אינים צימערל, און מיט גרויסער פאַרזיכטיקייט צוריק פאַרשלאסן הינטער זיך די טיר.

"און בין איך? ווער איז דאָס? הא? מערעלייקע גישטאַמעלט מיט א דערשראקינער שטים.

— די מאַכט אין קלויסטער — האט גיענטפערט די גיהיימניספולע שוואַרצע פרוי מיט א זאַנפטער שטים — און נעבן דיר שטייט אַ קלויסטער־שוועסטער. און אַ ווייכע האַנט האט דארט אַרומגיגומין מערעלייקיס האַלדז און זי גיגלעט.

מערעלייקע האט אָפּגישטויסן די האַנט און גיזאָגט: איך בין נישט דיין שוועסטער. דאָס איז אַ טעות, איך גיהער נישט צו אייך און מארגן וועל איך אַרויס.

— אַ—זוי—גאַר!!! האט די פרעמדע פאַרשלייערטע גישטאַלט גיזאָגט אויסגיציויגן און גידעמפּט, און עס איז גיווען קענטיק אַ גיוויסע צופרידנקייט און ערמוטיקונג אינים טאָן.

— נישט אמת — האט זי ווידער גיזאָגט ווי דער גיהיימניספולער גישטאַלט מע וועט באַלד איינזעען דעם טעות, איר אַליין וועט מיר זיכער אויך אַודאי צוהעלפן דערצו — איר זענט אַ גוטע, איידעלע קלויסטער־שוועסטער און איר וועט מיר צוהעלפן.

און דאָס שטאָלצע מיידל האט זיך אין דער פינצטער גיוואָרפן צו די פיס פונים פאַרשלייערטן גישטאַלט און מיט תחנונים גיקושט אירע הענט.

די גיהיימניספולע קלויסטער־שוועסטער האט דארט אויפגיהויבן דאס ווינציקע מיידל פון דער פאדלאגע און זי דארט אַרויפגילייגט אויפן בעט און אַוועקזעצנדיק זיך שטיל נעבן איר האט זי זי צערטלעך געגלעט איבערן פנים אין דער טונקלקייט.

— הייסט עס, אַז אַזוי שטייט דער ענין, כ'האב מיך משער גיווען, אַז עס איז אַזוי! — האט די פרעמדע אַנגיהויבן נאך אַ לאַנגער ווײַלע שווייגן.

— יא, אַזוי! — האט מערעלייקע גיענטפערט אַביסל לעבידיקער — מ'האט מיך גינאַרט און מיך גימאַכט פאַר אַ בעטריגערן מ"האט מיך גינומין ווי עפּיס אַ מויטע זאַך, און די, וואָס האבן מיך גיזאלט שטיצן דערביי גישטאַנין און גישוויגן. און אין דער היים זיצט די אַלטע גוטע מאַמע און וויינט זיך אויס די אויגן, דער פאָטער און דער ברודער רייסן זיך קריעה — און דאַן דער...

זי האט נישט פאַרענדיקט, די ווערטער זענין איר גיבליבן שטעקן אין דער קעל, אַ שטראָם הייסע טרערן האבן זיך אַראָפּגיקייקלט פון אירע אויגן אויף דער צאַרטער האַנט פון דער פרעמדער פרוי, די גיהיימניספולע קלויסטער־שוועסטער, זי האט גיוויינט ווי אַ קינד, הויך און שלוכצנדיק אָן ווערטער.

פלוצלינג איז גישעען עפּיס אַ מערקווירדיקע זאַך. דאָס פאַרשלייערטע גישטאַלט האט זיך איבערגיבויגן איבער דעם מיידל און מיטגיוויינט, און אין דער קליינער קלויסטער־צעלע האט זיך גיהערט דאָס שטילע שלוכצנדע גיוויין פון די* צוויי פרויען, וועלכע זענין גילעגן אויפן בעט אַרומנעמינדיג איינע די צווייטע.

— שוועסטער! — האט די גיהיימניספולע פאַרשלייערטע פרוי ענדלעך גיזאָגט אין דער שטיל מיט אַ גיוויין.

— ווען, איך בין נישט דיין שוועסטער! — האט מערעלייקע גיענטפערט מיט אַ זיפץ.

— איך בין אבער יא דיינס אַ שוועסטער!

— וועסטו מיר העלפן! האט מערעלייקע גיבעטן.

— מיר וועלן זיך ביידע גענזייטיק העלפן — האט די פרעמדע גיוויינט.

די גיהיימניספולע שוועסטער האט זיך לאַנגזאַם אויפגיהויבן און אָנגיצונדן אַ ליכטל, וואָס זי האט מיט זיך מיטגעבראַנגט און עס אַריינגישטעקט אינם לייכטער. מערעלייקע האט איצט גיקאַנט באַטראַכטן די גיהיימניספולע גישטאַלט. דאָס איז גיווען אַ שוואַרץ־חנוודיק מיידל פון מיטעלער וואוקס און זייער סימפאטישן אויסזען. מערעלייקע האט פאַרשטאַנין, אַז דאָס איז אויך אַ יידיש

מיידל, אירס אַ ליידן שוועסטער, וואָס איז אויך אַזוי ווי זי אַריינגיפאַלן אין די נעגל פונם קלויסטער.

די פרעמדע האט זייער אויפמערקזאַם באַטראַכט מערעלייקין און דערזעענדיק די עוואַנגעליע אויפן טיש, האט זי גיזאָגט: „אַהא, דאָס גיוועגלעכע בילד, וואָס ביי מיר, דאָס עסן אומבאַרירט און אויפן טיש דאָס בוך פון דער איידעלער פירשטן קאַווצאַוו. און די טיר פעסט פאַרשלאסן, און דאָס פענצטער פאַרקלאַפּט מיט אייזערנע קראַטיס... פונקט אזוי ווי ביי מיר... נאר מוט, ליבע שוועסטער, נישט שטענדיק וועט עס אַזוי בלייבן. שפּעטער וועט מען צו דיר האָבן מער צוטרוי און מען וועט דיר שענקן אַ ביסל פרייהייט, מע וועט דיר אַפילו דערלויבן זיך איבערצושפּאַצירן איבערן פאַרק... אבער דאָס טויער פון דער קלויסטער־מויער וועט שטענדיק פאַר דיר זיין גישלאָסן..."

ווער ביסטו? קאנסטו מיר העלפן? מערעלייקיס שטים איז גיווען פול מיט גיבעט.

— ווער איך בין? — איך בין אַן־אומגליקלעכע אַזוי ווי דו. און אויב איך קען דיר העלפן? הער, איך בין שוין אַ שיינע פאַר חדשים גיפאַנגין אינים קלויסטער. איך האב שוין דאָ זער פיל גיליטן, כ'וועל עס דיר דערציילן אַן־אַנדערט מאָל. היינט איך דער פריי זאָגט צו מיר די אויבער־שוועסטער מאַגדאַלענאַ, אַז עס קומט היינט צו פאָרן אַ נײַע שוועסטער, אַ יידיש מיידל, אבער נישט אַזא עקשנטע ווי דו, זי וויל מיט פרייד און צופרידנקייט זיך שמדן, און דו ביסט נאך אַלץ נישט רייף דערצו. איך קען די דאזיקע פרייד און צופרידנקייט, איך האב דעריבער בעשלאָסען זיך מיט דיר צו זען. ביים אַנקומין האט מען מיר נישט ערלויבט ביי־צוואוינין. איך האב מיר פאַרשאַפט אַ שליסל צו דיין צעלע און צו דיר אין גיהיים אַריינגיקומין. איך האב דאַן ביי זיך באַשלאָסן, אַז אין פאַל, ווען כ'וועל זען, אַז דו ביסט באמת גרייט מיטן גוטן ווילן זיך צו שמדן, זאל איך באַלד אַוועקגיין און זיך נישט געבן דיר צו דערקענין. צום גליק איז עס נישט אַזוי, מיין האַרץ האט מיך נישט גינאַרט. דו ביסט זע איך, אַזאַ אומגליקלעכע ווי איך. און איך האב זיך דיר גיגעבן צו דערקענין.

און ווי אַזוי ביסטו אַריינגיפאַלן אין קלויסטער? האט מערעלייקע גיפרעגט שטיל.

— ווי אַזוי? איך גלייב, אַז ביי דיר איז אויך גיווען דאָס זעלבע. די גישיכטע איז אַ גאַנץ קורצע, איך בין אַ שווייגערס אַ טאכטער, מיינע עלטערן וואוינין אויפן דארף בלויז צווישן גויים. קיין יידן האב איך כמעט נישט גיקענט. בלויז אַ גיוויסן שענקער מיט זיין זון, וועלכע זענין אָפט גיקומין צו פאָרן צו אונדז וועגן גישעפט, דעם שענקערס זון האט מיך ליב גיהאַט, איך האב אים אבער אויסגילאַכט. שפּעטער האב איך גיהערט, אַז ער איז גיפאָרן קיין אונגאַרן אין אַ ישיבה אַריין. איך האב מיך גילערנט ביים גלח. דארט האב איך מיך באַקענט מיט דער פירשטן קאַווצאַוו. זי איז גיווען צו מיר אַזוי גוט און מילד. מיר האט זיך דער קאָפּ פאַרדרייט, אַן־אומבאַוואוסט וואָרט אַ שטילען שאקל מיטן קאָפּ איז שוין גיווען פאַר איר גינוג, אַז מע זאל מיך מיט גיוואַלט אַרויסכאַפּן פון דער היים און דאָ אַהערפירן.

— גיטעלע! — האט מערעלייקע פלוצלינג אויסגישריגן, דערהערנדיק די דאזיקע גישיכטע.

-- יא, קענסטו מיך — האט זי גיפרעגט ערשטוינט.

— יא, פון דיין גישיכטע פערשטיי איך, אַז דו ביסט ר' יונה שווייגערס טאכטער, אז ערשט איצט פאַרשטיי איך די יסורים פון דיין פאָטער. מיין פאָטער איז דער שענקער. וועלכער איז אָפט ביי אייך גיווען און מיין ברודער דאָס איז שמואל, וועלכער האט דיך ליב גיהאַט מיט דער שטילער ערנסטער ליבע פון אַן־ערלעכן און איידעלין יונגערמאַן.

— דו ביסט שמואלס שוועסטער? — און דו האסט אַלע דיינע ליבע, די אפינע וועלט, נאך נישט גיזעען, אַך דו גליקלעכע...

די ביידע אומגליקלעכע מיידלעך זענען אויף גיוועזן אַ גאַנצע נאַכט. מערעלייקע האט איר דערציילט אַלץ, וואָס עס טוט זיך ביי זיי אין דער היים און גיטעלע האט זי גילערנט ווי אַזוי זי זאל זיך אויפפירן אין קלויסטער. אַלס מער ערפאַרינע, האט זי איר אָנגיזאָגט, אַז זי זאל שפּילן די ראָל, ווי זי פאַרנעמט ליב דעם גורל און איז זיך גרייט צום שמדן. דאָס וועט איר איינשפּאָרן עגמת־נפש, פאַרשידינע שטראָפן און דער עיקר מע וועט צו איר האָבן צוטרוי אזוי מע וועט זי נישט האַלטן פאַרשלאסן אין דער צעלע, אַזוי האבן

כ

הודפס מתוך הארכיון היהודי

דאָס היטלער־רעטעניש
און דער
באַרימטער גאון ר' יעקב עמדין

פון פ. ז. גליקסמאַן

די אויפגיקלערטע וועלט ברעכט זיך דעם קאָפּ, קלערנדיק, פאַר וואָס האָט זיך דאָס דייטשע קולטור־לאַנד גינומין אַזוי באַרבאַריש רודפן די יידן, די יידישע טאָג-פרעסע באַהאַנדלט כסדר די דאָזיקע פראַגע. מיר הערן פאַרשידינע מיינונגען איבער דעם רעטעניש און מיר-שטויגין, טראַכטנדיק, ווי אַזוי האָט דאָס גיקענט פאָרקומען אין צוואַנציקסטן יאָר הונדערט.

אָבער דער אַמאָליקער גרויסער גאון פון דייטשלאַנד, דער באַרימטער ר' יעקב עמדין ז"ל (גיבוירן אין אַלטאַנא סיון תנ"ה—נפטר גיוואָרן אין אַלטאַנא ו' ניסן תקל"ו) האָט דאָס פאָראויסגיזעען, און האָט דערפאַר מיט וואַרימע ווערטער גיוואָרנט. ער שרייבט געמלעך אין דער הקדמה פון זיין „בית־אל"-סידור צוו. אַנד. פאָלגענדיס:

„יעדער ייד דאַרף ביי זיך אין האַרצן מאַכן די הסכמה, די פעסטע באַשטימונג, עולה צו זיין קיין ארץ ישראל און דאָרטן צו וואוינין. על כל פנים דעמלט ווען ער וועט האָבן געלט אויף דער הוצאה און כדי זיך דאָרט צו גרינדן אַ מעמד־פרנסה, סיי דורך עפּיס אַ מלאכה, סיי דורך האַנדל, כדי צו באַזעצן דאָס הייליקע וויסטע לאַנד, אויך דערצו צו גליסטן, די זכיה צו האָבן, דאָרט, אין ארץ ישראל, מתפלל צו זיין פאַרן היכל פון מלך, פון וועלכן די שכינה איז נישט אַוועק, כאָטש ער איז חרוב. און דער וואָס וואוינט אין חוץ לארץ, דער דינט דעם אומוואָרן ג--ט. ווי דוד המלך האָט גיזאָגט (שמואל א') אשר גרשוני מהסתפח בנחלת ה' לאמור לך עבוד אלקים אחרים. דערויף דרשנט די גמ"א (עבודה זרה ח') „ישראל שבחוץ לארץ עובדי עבודה זרה בטהרה הם" (די יידן פון חוץ לארץ זענען געצנדינער מיט ריינקייט).

דעריבער הערט מיך, מיינע ברידער און מיינע פריינט, וועלכע וואוינין נישט אין אונדזער לאַנד, גידענקט אָט דאָס און שטאַרקט זיך, גידענקט אין ב--ט און אין ירושלים, איר זאָלט נישט שווייגן, ביז ירושלים וועט צוריק אויפגיריכט ווערן, צום רום און לויב פון דער וועלט. איר זאָלט אויף קיין פאַל נישט טראַכטן צו פאַרבלייבן אויף אייביק אין חוץ-לארץ.

דאָס איז גיווען די זינד פון אונזערע אַמאָליגע עלטערן, וואָס האָבן פאַראור-זאַכט אַנ'אומגליק אויף אייביק, בעמלעך. דאָס וואָס זיי האָבן פאַרוויסט דאָס הייליקע לאַנד, זאָגאַר נישט איינער פון טויזנט האָט גיבענקט אין דעם, זיך צו באַזעצן אין ארץ-ישראל, נאָר קוים איינער אין אַ מדינה און צוויי אין אַ דור. אָט דערפאַר זענען אין דער צייט פון אונדזער לאַנגין גלות, אין יעדן דור, אויפגישטאַנין קעגן אונדז שונאים, כדי אונדז צו פאַרטיליקן, דערפאַר, וואָס וואוינענדיק אין חוץ־לארץ בשלום ושלווה, האָט זיך גידאַכט, אַז מיר האָבן שוין גיפונין אַ ניי ארץ ישראל און אַ ניי ירושלים.

אָט דאָס איז גיווען דער פאַל אין שפּאַניע און אַנדערע לענדער וואו יידן האָבן גיוואוינט בכבוד גדול פונים חורבן אָן קרוב צוויי טויזנט יאָר, און דער-נאָך זענען זיי פון דאָרט אין גאַנצן פאַרטריבן גיוואָרן. דער אייבערשטער איז אַ צדיק, ווייל זיי האָבן גיהאַט פאַרגעסן דאָס ענין גלות, האָבן זיך פאַרמישט צווישן די גוים און אָפּגילערנט פון זייערע מעשים".

דער גרויסער גאון ר' יעקב עמדין שרייבט נאָך פיל איבער דעם ענין, ציטירט נאָך פיל שטעלן פון גמרא און מדרש, וואָס באַווייזן די ריכטיקייט פון דעם דערמאָנטן גידאַנק, און ער דרוקט זיך ווייטער אויס אַזוי:

„הגם ס'איז אַ שווערע זאַך צו פאַרלאָזן דאָס גיבוירן-לאַנד און זיך צו לאָזן אין אַזאַ ווייטן וועג אַריין, צו פאָרן איבער לענדער, וואו מיר פאַרשטייען נישט זייער שפּראַך, אָבער דאָך ווען מיר וועלן גידענקין „כמה מרופה ישיבתנו בידינו במקומות פזורנו בגלות", ווי שוואַך ס'איז אין אונדזערע הענט אונדזער אויפ-האַלט אין די גלות-לענדער, דאַן וועט אונדז לייכטער זיין די רייזע אונטער-נעמונג אויסצוזוכן אונדזער הייליקע נחלה. באַזונדערס דאַרף דערצו טון, וועמען דער אייבערשטער האָט באַשאַנקען מיט עשירות. וואָרן דאָרט זענען אויך פאַראַן גרויסע האַנדלס-מעגלעכקייטן".

איך אַליין — שרייבט ער ווייטער — איז דער אייבערשטער אַנ-עדות, האָב שוין לאַנג באַשלאָסן, צו פאָרן קיין ארץ ישראל, ווען כ'וואָלט נאָר האָבן דערצו עפּיס אַ מעגלעכקייט, און פאַר מיינע קינדער לאָז איך אַ צוואה:

ווען איר וועט האָבן אויף רייזע־קאָסטן און אַזויפיל, כדי זיך דאָרט צו מאַכן אַ מעמד פרנסה, כאָטש בצמצום גדול", טאָ באַלמוטשעט נישט און פאָרט אין הייליקן לאַנד אַריין, כדי שטענדיק דאָרט צו וואוינין. פאַר די באַפעלקערונג פונים לאַנד דאַרפט איר קיין מורא נישט צו האָבן, ווייל אונדזער ברויט וועט גיגעבן פונים אייבערשטנס האַנט, פון וועלכער ס'איז אַלץ מעגלעך".

דער ערשטער סידור פון ר' יעקב עמדין איז גידרוקט גיוואָרן אין יאָר תק"ה, שוין 188 יאָר. זיינע דערמאָנטע ווערטער זענען כדאי איבער גידרוקט צו ווערן, מיט וועלכע דאָס היטלער־רעטעניש קאָן אין אַ געוויסער מאָס אויפגיקלערט ווערן.

די צווי מיידלעך פאַרברענגט ביז פאַרטאָגס. באַגינען איז גיטעלע אויפגישטאַנין און גיזאָגט: עס איז ענדלעך צייט צו שלאָפן מערעלייקע.

— איך הייס מרים — האָט מערעלייקע גיענטפערט. זיי האָבן זיך הייס גיקושט, און גיטעלע האָט לאַנגזאַם און פאַרזיכטיק אַרויסגישפּרייזט פון דער צעלע.

צומאָרגנס אין דער פרי איז אין מערעלייקעס צימער אַריינגיקומין אַ הויכע דאַרע קלויסטער-שוועסטער מיט זייער אומסימפּאַטישע גיזיכט-ציגן. דאָס איז גיווען די שוועסטער מאַגדאַלענע.

מיט אַ פאַרשטנדן בליק האָט זי באַטראַכט דאָס מיידל און זי גיפרעגט אויב זי פאַרלאַנגט עפּיס. זי האָט זיך גיריכט, אַז דאָס מיידל וועט איר אויפשפּילן אַ סצענע, אַנהויבן צו וויינין און בעטן, אַז מע זאָל זי אַהיימלאָזן. מערע-לייקע האָט אָבער גוט גידענקט די ווערטער פון איר נייער אומגליקלעכער פריינדן גיטעלע, און אָנשטעלנדיק אַ צופרידינע מינע האָט זי גיזאָגט אַז זי פאַרלאַנגט גאָרנישט. מאַגדאַלענע האָט דאָס קוים גיקאָנט גלייבן. און לוי-בנדיק זי אין איר פעסטקייט ביי זיך, האָט זי איר גיזאָגט, אַז זי זאָל זיך אָנטון. מע וועט איר אַריינברענגען עסן און דערנאָך ווען זי וועט הערן קלינגין דעם גלאָק, זאָל זי אַראָפּגיין אין קירך, וואו זי יועט בייוואוינין דעם ערשטן גאָטעס-דינסט פון די קלויסטער-שוועסטערן.

ווי עס איז מערעלייקין נישט גיווען אויפן האַרצן, האָט זי גימאַכט אַ פריילעך פנים. גידאַנקט די קלויסטער-שוועסטער פאַר איר גוטסקייט צו איר און זיך אָנ יטון. אין אַ האַלבע שעה אַרום האָט גיקלונגין דער קלויסטער-גלאָק רופנדיק די קלויסטער-שוועסטערן צום גאָטעס-דינסט.

ווען מערעלייקע איז אַראָפּ אין קירך זענען שוין אַלע קלויסטער שוועסטער גיווען פאַרזאַמעלט, אַנ'אַלטער קאַפּוצינער איז גישטאַנין ביים אַלטאַר און אָפּגיריכט אַ גיבעט, מערעלייקע האָט זיך אַנידערגישטעלט אין אַ ווינקל און זעענדיק, ווי די קלויסטער-שוועסטער שעפּטשין דאָס גיבעט, האָבן זיך אָנגיהויבן צו גיסן טרערן פון אירע אויגן. זי האָט זיך דערמאָנט אָן לעצטן פרייטיק צו נאַכט אין דער היים, און איר מויל האָט גישעפּטשעט שטיל די תפילה, וואָס די מאַמע האָט מיט איר גיזאָגט ביים ליכט בענטשן: „אַ, גאָט, דערלייכט מיינע אויגן מיטן ליכט פון די זיסע שבת-ליכט".

זי האָט די ווערטער גיזאָגט רידנד באַגיסנדיק זיך מיט הייסע טרערן. צווישן די קלויסטער-שוועסטער האָט זי גיזעען גיטעלין, זי האָט גיהאַלטן אַ גיבעט-בוך אין דער האַנט מאַכנדיק דעם אָנשטעל, ווי זי וואָלט גיווען פאַרטיפט אינ'ם גיבעט.

נאָכן גיבעט אין דער קירך, האָט מען מערעלייקן אַריינגיבעטן אין פּריוואַ-טן קאַבינעט פון דער אַפּטויפּערין. דאָס איז גיווען אַ זייער איידעלע פרוי און גימאַכט אַ סימפּאַטישן איינדרוק, זי האָט אויסגידרוקט מערעלייקן איר צופרידנקייט, וואָס זי איז אַ פאַרשטענדיקע און איז גרייט זיך צו שמדן, זי האָט איר דערציילט וועגן דעם גליק, וואָס דערוואַרט איר אינ'ם קריסטנ-טום. און איר צוגיזאָגט, אַז שוין פון היינט אָן וועט זי איר גיבן מער פרייהייט, איר נשמה וועט שוין מער נישט זיין פאַרשקלאַפט, און אַלס חברטע אויף די שפּאַציר-גענג אינם פּאַרק, וועט זי איר געבן אַ צווייטע שוועסטער, וועלכע שטאַמט אויך אָפּ פון יידן און גרייט זיך שוין צום שמד. אַגב האָט זי איר דערציילט, אַז יענע איז גיווען מער איינגישפּאַרט און בלינד, און מ'האָט מיט איר גיהאַט זייער פיל אויסצושטיין ביז זי האָט ענדלעך דער-זעען דאָס אמתע ליכט פונם גלויבן פאַר אירע אויגן. די צווי אומגליקלעכע יידישע מיידלעך האָבן פון יענים טאָג אָן אָפט צוזאַמין שפּאַצירט איבער די גידיכטע אַלעען פונם קלויסטער-גאָרטן, רעדנדיק וועגן זייערע געהיימניסן האָבן זיי אָבער נישט גיקענט, ווייל שטענדיק האָט זיי בעגלייט די שוועסטער מאַגדאַלענע.

ערשט אין די שפּעטע אָוונד שעהן, ווען אַלץ אין קלויסטער איז שוין גי-שלאָפן, איז גיטעלע יעדע נאַכט אַריינגיקומין צו מערעלייקן און צוזאַמין באַווינט זייער פינצטערן גורל.

הודפס מתוך הארכיון היהודי

קרייז=קאנפערענץ פון „בנות" אין מלאווע

זונטיק־מאנטיק ט״ו־ט״ז תמוז איז פארגעקומען אין מלאווע א קרייז־קאנפערענץ פון בנות אגודת ישראל ־ ארגאניזאציעס פון מלאווער ראיאן ביי א באטייליקונג פון 20 שטעט 200 דעלעגאטנס און געסט. 8 אווגט איז געווען די עפינונג. די קאנפערענץ עפנט לערערן פרל. גליקסבערג און דאן ווערן איינגעלאדן צום פרעזידיום: פרוי שפיגל, פרוי ראטשילד, פרל. ל. גאלדשטיין, פרל. וואלערשטיין (מלאווע) פרל. גליקזאן (ווארשע) פרל. טקאטש (נאשעלסק) פרל. קאפלאן (ווישקאוו) פרל. פרושאנסקא (פולטוסק) פרל. קאן (מאקאוו) פרל. גאטהיינער (טשעכאנאוו). עס באגריסן: פון מלאווער יהודית־פארבאנד — פרוי ראטשילד, פון „בנות" — פרל. ל. גאלדשטיין, בתיה — פרל. הערשבערג, בית־יעקב — פרל. ח. גאלדשטיין, פרל. גליקזאן (ווארשע) פרל. אסטרא (ציעכאנאוו) פרל. טקאטש (נאשעלסק) פרל. קאפלאן (ווישקאוו) פרל. דירעקטאר (פולטוסק), א. ג. פון צ. ס. — ה׳ פרידנזאן (לאדזש) פון צ. ק. (מלאווע) — ה׳ פ. מאנדרי, פון אגודת־ישראל — ה׳ שפיטאלעוויטש, פון בית־יעקב און קהלה — ה׳ אלעקסאנדראוויטש.

נאך דעם ווי ס׳האלט א שיין געפאסטן רעפעראט פרל. גאלדשטיין א. ד. ט. „בנות אגו״י אויף דער יידישער גאס" — באקומט ס׳ווארט צו א רעפעראט רעד. פרידנזאן א. ד. ט. „אקטועלע פראגן פון בא״י". צוו. אנד. רופט דער רעדנער די בנות צו ארבעטן פאר יידיש לשון און יידישן לבוש, פאר קרן־הישוב ווי אויך צו ארבעטן פאר די ב״י־שולן אין קאמף מיט דער פרעמדער השפעה. פרל. גליקסבערג רעט דאן וועגן די אויפגאבן פון בא״י פאר ארץ־ישראל. די לערערן רופט צו גייסטיקער ארבעט למען קדושת הארץ און זי לייגט דערביי פאר צו גרינדן פאך־קורסן פאר „בנות" אין די גרעסערע שטעט פון פוילן. דער רעפעראט הערט אויסגיהערט מיט אינטערעס.

פרל. גליקזאן דערקלערט די ערשטע זיצונג אלס גישלאסן.

צומארגנס מאנטיק 9 פרי קומט פאר א פייערלעכע דעמאנסטראציע אין שטאטישן וואלד אריין. ארום 11 קומט פאר די צווייטע זיצונג אונטערן פארזיץ פון ה׳ מאנדרי. ה׳ פרידנזאן פאדערט פון די דעלעגאטנס קורצע באריכטן פון דער טעטיקייט פון לעצטן יאר. א גלענצנדן באריכט גיט אפ פרל. שטאטזינגער (פולטוסק), וועלכע דערציילט, דאס די פולטוסקער „בנות" זענען זייער טעטיק אויף אלע געביטן. פרל. ש. מאנדרי באריכטעט איבער דער טעטיקייט פון דער מלאווער „בנות", און פרל. האפמאן (נאשעלסק) פרל. טענענבוים (דראזשאן). די לעצטע גיט באזונדער דאס אזוי ווי דראזשאן האט נישט קיין לערערן זאלן די לערערנס פון די ארומיקע שטעט צוהעלפן די „בנות". נאכדעם ווי ס׳געבן אפ באריכטן פרל. קאן (מאקאוו) פרל. טאץ (שערפץ) פרל. וואלערשטיין (דראבנין) באקומט דאס ווארט פרל. גאטהיינער (ציעכאנאוו) צו איר רעפעראט „ליטעראטור און פרעסע", וואס איז זייער אינטערעסאנט. נאך די באריכטן קומען פאר דיסקוסיעס און פרייע פארשלאגן, איבער פרעסע און ליטעראטור אין וועלכע ס׳האבן צוו. אנד. אנטייל גינומען ה׳ פרידנזאן און פרל. גליקזאן (ווארשע). צום שלוס פון דער צווייטער זיצונג האלט פרל. האפמאן (נאשעלסק) א רעפעראט א. ד. ט. „שפארזאמקייט און לוקסוס", וועלכער מאכט א גוטן רושם.

פינקטלעך 4 באכמיטיק גייט דער צוריקמארש פון וואלד אין שטאט אריין. 6 אווגט קומט פאר די דריטע זיצונג. די זיצונג ווערט גיעפנט דורך לערערן פרל. גליקסבערג, וועלכע גיט ס׳ווארט דעם ח. גאסט רעד. פרידנזאן צו דער דעבאטע איבער ארץ ישראל. ה׳ פרידנזאן פארלאנגט פון די דעלעגאטנס ארויסצוזאגן זיך זייער מיינונג וועגן דער דאזיקער וויכטיקער פראגע. פרל. שלעזינגער (פולטוסק) זאגט זיך ארויס פארן צוגרייטן די בנות־יוגנט צו לאנד־ארבעט, פרל. גליקזאן (ווארשע) רעט ארום אויספירלעך דעם גאנצן ענין און ווייזט אן אויף די מניעות ביי גרינדן הכשרה־פונקטן פאר „בנות" און גיט אנדערע פארשלאגן ווי אזוי צוגרייטן די „בנות" צו ארבעט. ה׳ פ. מאנדרי (מלאווע) פאדערט אויף די צענטראלע פון אגודת ישראל און בנות־אגודת־ישראל מיט אלע כחות צוצוהעלפן יא צו שאפן הכשרה־פונקטן פאר „בנות". עס אנטוויקלט זיך דאן א לעבהאפטע דיסקוסיע אין וועלכער ס׳באטייליקן זיך: לערערן פרל. שלאמאוויטש (חארזעל) פרל. שלעזינגער (פולטוסק) פרל. גליקזאן (ווארשע) ה׳ פרידנזאן און ה׳ מאנדרי. 9 אווגט ווערט די זיצונג איבערגעריסן אויף א האלבער שעה. די פערמאנענץ־קאמיסיע טרעט דאן צו צו פארמולירן די רעזאלוציעס. 10 אווגט איז געווען די שלוס־זיצונג. ה׳ פרידנזאן לייענט פאר די רעזאלוציעס און דאנקט דער ח. לערערן גליקסבערג פאר איר מיפולער ארבעט ביים צוזאמענרופן די קאנפערענץ און פאר דער גאסטפריינטלעכקייט פון דעם ה׳ מאנדרי און זיין מיטהעלפן דערצו. דאס שלוס־הארט באקומט פרל. גליקסבערג, וועלכע דאנקט די דעלעגאטנס און געסט פאר זייער באטייליקן זיך אין דער קאנפערענץ און ווינטשט דערביי ערפאלג אין דער ווייטערדיקער ארבעט פאר אונדזער באוועגונג. א. נ. פון פולטוסקער „בנות" דאנקט דער מלאווער „בנות" פרל. שטערן פאר זייער הארציקער און ווארימער אויפנאמע. אלע פארזאמלטע ווערן דאן איינגעלאדן צו א רייך־סערווירטן טיש, וואו מע פארברענגט ביז שפעט אין דער נאכט. ביי א געהויבענער שטימונג פארלאזט דער עולם דעם זאל.

די רעזאלוציעס זענען פאלגענדע:

1) אויפצופאדערן די ארץ־ישראל צענטראלע דורכצופירן א ברייטע אקציע פארן קרן־הישוב ביים נגידישן ארטאדאקסישן עולם. צו דעם צוועק זאלן די אויטאריטעטסטע אגודה־פירער באזוכן פערזענלעך די ארטאדאקסישע מנדבים.

2) דער צ. ס. זאל זיך ווענדן צום קרן־הישוב דירעקטאריום וועגן דערמעגלעכן אנ־עלי׳ פון „בנות" קיין ארץ־ישראל.

3) עס זאלן ענדלעך איינגעפירט ווערן די ספעציעלע קרן־הישוב־קארטן פון בנות.

4) צו אנערקענען דעם צ. ס. פאר זיין מיפולער ארבעט און גלייכצייטיק הערט באגריסט דאס ארויסגעבן דאס בוך הועג־וויזער פאר „בנות".

5) צו באגריסן פרוי שענירער צו איר 50 געבוירן־טאג און אויפצופאדערן אלע חבירות פון „בנות" זיך צו פארשאפן די גיזאמלטע שריפטן פון שרה שענירער.

הרה״ג ר׳ טובי׳ הארוויץ איבער־גינומען דאס כסא הרבנית אין סאניק

אונדזער חשובער מיטארבעטער הרה״ג ר׳ טובי׳ הארוויץ איז אויסגיקליבן גיווארן אלס סאניקער רב און דעם היינטיקן חודש איבערגינומען דאס כסא הרבנית. הרב הארוויץ גיהער צו די ערשט־קלאסיקע רבנישע פערזענלעכקייטן אין אונדזער צייט. הרב הארוויץ איז פון די ערשטע פאגערן פון דער אגודת־ישראל און האט שטענדיק פאר־נומען בכבודע אמטן אין דער הנהלה פון דער אלוועלטלעכער אגודה־ארגאניזאציע. גאר באזונ־דערע פארדינסטן האט הרב הארוויץ פאר דער בית־יעקב־באוועגונג. ער איז געווען ממש דער ערשטער, וואס האט דערציילט דער גרויסער וועלט, ווי אין ענגלאנד און אמעריקע וועגן דער באוועגונג „בית־יעקב".

אלס גדול בתורה, פון גרויסן יחוס, אדל־מענטש און אקטיווער עסקן פון ארטאדאקסישן יידנטום איז עס דער שטאט סאניק גישעען א גרויס גליק מיטן ארויפזעצן הרב הארוויץ אויף איר כסא הרבנית.

פון אונדזער זייט ווינטשן מיר אונדזער חשובן פריינט און מיטארבעטער פון אונדזער זשורנאל דעם סאניקער רב א הארציקן מזל־טוב און זאל ער מיט זיין בני־בית זוכה זיין צו זעען ישועות ונחמות ביי יידן.

מזל טוב!

מזל טוב און פיל גליק ווינטשן מיר אונדזער ליבער פארזיצערן **צירל גליקסאן** (ווארשע) צו איר חתונה מיט ה׳ **מאיר פלינקער** (מיר). זייט זוכה צו בויען אייער הויז אין אונדזער גייסט אויף די בערג פון ציון ירושלים.

ווארשע **בנות אגודת ישראל**

די שטאלצע טרעגערן פון אונדזער אידעאל, די פארזיצערין פון ב. א. י. אין ווארשע פרל. **צירל גליקזאן** דעם הארציקסטן מזל־טוב צו איר חתונה ווינטשט

לאדזש תשרי תרצ״ד **צענטראלע „בנות אגודת ישראל" אין פוילן**

א כתיבה וחתימה טובה און א גוט געבענטשט יאר ווינטש איך דער שעפערן פון ב״י־גידאנק פרוי **שרה שענירער**, דער ב״י־צענטראלע אין קראקע, דער ווארשעווער בנות־ארגאניזאציע ווי אויך מיין פריינדן **ב. ווייסקאל.**

זאמאשץ **ל. ראזנבלאט**

א כתיבה וחתימה טובה און א סך הצלחה ווינטשן מיר די טריי־איבערגעגעבענע בנות־פירערן, אונדזער ליבע גרופע־פירערן **מרים בערגמאן.** זיי זוכה צו פארווירקלעכן דיינע הייליקע אידעאלן אין ארץ־ישראל.

קאליש **דיין טרייע יוגנט־גרופע**

צום אנקומען פון נייען יאר ווינטש איך א גמר חתימה טובה מיין ל. גייסטיקע מוכער פרוי **שענירער** מיינע אלע געטרייע לערערנס צוזאמען מיט מיין הארציקסטן מזל־טוב וואונטש מיינע ל. לערערנס: פרוי **פאס** צו געבורט פון איר זון און מגר. פרל. **גראסס** צו איר חתונה. אויך אלע מיינע אידעען־שוועסטער ווינטש איך א גח״ט און א גוט געבענטשט יאר.

דווארט **לערערן רייזל גרינבא**

א כתיבה וחתימה טובה, א שפע ברכות און כל טוב דער שעפערן פון ב״י פרוי **שענירער** צום נייען יאר. זאל זי זוכה זיין צו זעען גרעסערע עליות פון אונדזער באוועגונג.

דאברי ביי טורעק **לערערן שרה גוטבראוויץ בנות אגודת ישראל**

דעם הארציקסטן מזל־טוב מיינע תלמידות: **ביילא גראס, חנה שפירא, ג. קיוועלעוויטש** צו זייער חתונה. **ר. וואידיסלאווסקא און קריפלאנסקא** צו זייער תנאים שרייבן. זאל אייך השי״ת בענטשן מיט א סך הצלחה.

קראקע **שרה שענירער**

א הארציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער געטרייער סעקרעטארן **שרה זאטארסקא** (ווארשע) צו איר תנאים מיט ה׳ **פרידמאן** (פראגע)

ווארשע **בנות אגודת ישראל**

מזל־טוב הי־טשן מיר אונדזער ל. פארוואלטונגס־מיטגלידערן **רחל קלאשצר** (ווארשע) צו איר תנאים מיט ה׳ **ליפשיץ** (ווארשע).

ווארשע **בנות אגודת ישראל**

אונדזער געליבטע גייסטיקע שוועסטער און אונער־מידלעכע קעמפערן פאר דער בנות־אידעע פרל. **ביילא פירער** צו איר תנאים מיט ה׳ **שלמה פירער** ווינטשן מיר א הארציקן מזל־טוב. זאל דער אלמעכטיקער אייער צוקונפט מיט שטענדיקער צופרידנהייט און הימלישע ברכות בענטשן.

רימאנאוו **דנה פלוהר, שוועסטערן מארגולעס און גינצבערג.**

מזל און ברכה צו דער פארלאבונג פון פרל. **י׳טע רויזע לערער** און פרל. **ביילא פירער,** די געטרייע בנות־חברות און שטאלצע קעמפערנס פאר אונדזער ה. אידעע, ווינטשט

רימאנאוו **חוה גאלדשטאף**

מיר קינדער פון בית־יעקב־שול און מיר בנות־מיטגלידערנס ווינטשן אונדזער ליבער, גייסטיקער מאמע און אונדזער אנפירערן פרוי **שרה שענירער** א גוט געבענטשט יאר. א כתיבה וחתימה טובה.

פשעמישל, תשרי—תרצ״ד.

פון טיפן הארצן ווינטשן מיר א כתיבה וחתימה טובה און א גליקלעך געבענטשט יאר אונדזער גייסטיקער וועג־ווייזערן און געטרייער ל. מוטער פרוי **שענירער.**

זשיטיק **לערערן שרה בוים בנות 4 קורס און בתי׳־גרופן**

פיל גליק, א בליענדע צוקונפט און גייסטיקע פארגעניגנס ווינטשן מיר די גיוו. לערערן פרל. **בלומע אונגער** (ווייערושאוו) צו איר חתונה מיט ה׳ **זילבער** (שעברשין). איר זאלט זוכה זיין צו בויען אייער צוקונפט אויף די בערג פון יהודה און ירושלים.

פארטשעוו **לערערן יאבלאנאוויטש פאמיליעס: עלענבוים, בראנד, שעכטער, טייבלום**

אונדזער גייסטיקער מוטער פרוי **שענירער** און אונדזער ל. לערערן פרל. **לובארט,** פרעזעסן פרוי **בלוזייד,** פרוי **שאבמאן** און פרעזעס פון בית־יעקב־שול ה׳ **מינצבערג** ווינטשן מיר צום נייען יאר א כתיבה וחתימה טובה און ערפאלג אין זייער ווייטערדיקער ארבעט.

לובלין **בנות אגודת ישראל**

בברכת מזל־טוב אנו מברכים את חברנו הנכבד מר **יוסף פראק** לנשואיו. יצליח ה׳ דרכו ויזכה לבנות ביתו בית־נאמן לתורתינו הקדושה.

זשעלעכאוו **המברכים אלתר וויינטרויב, שלמה אלימלך נירנבערג**

א כתיבה וחתימה טובה ווינטשן מיר אונדזער ח גייסטיקער מוטער פרוי **שענירער** און אונדזער ל. לערערן פרל. **באגוכוואל.**

ראדאם **בתיה־גרופן.**

הודפס מתוך הארכיון היהודי

רשימה פון ביכער וואָס איר קאָנט באַקומען אין דער רעדאַקציע „בית יעקב" אין לאָדזש

שול־ביכער און קינדער־ליטעראַטור:

	פרייז — נעטא
„יידיש־לשון" — ערשטער באַנד	0.95 — 1.25
„יידיש־לשון" — צווייטער באַנד	1.40 — 2.00
„יידיש־לשון" — דריטער באַנד	2.00 — 3.00
„יידיש־לעבן" — ערשטער באַנד	1.50 — 2.00
„עברי אנכי" —	1.25 — 1.50
„ראשית־חכמה" —	0.90 — 1.20
„לשון־עבר" — ערשטער טייל	0.95 — 1.30
„לשון־עבר" — צווייטער טייל	1.60 — 2.30
יידישע געשיכטע לויט מסורה 1 באַנד	3.00 — 4.20
בוימבערג — געשיכטע 1 און 2 באַנד	1.00 — 1.25
בוימבערג — געשיכטע 3 טייל	1.25 — 2.00

שול־ביכער ווערן פאַרקויפט צו נעטא־פרייזן פון 10 עקז. אָן. מען קאָן אַ מין און נאר געגן פריערדיגע געלט. אויף נאָכנאַמע ווערט געשיקט נאר ווען דער סכום באַטרעפט מינימום 20 גילדן.

פאַרשידענע ביכער און בראָשורן:

געזאַמלטע שריפטן — שרה שענירער	2.25 — 3.50
די העלדין פון געטא — ש. ראטשטיין	2.00 — 5.00
צו זאַטע און הונגעריקע — י. ל. אָרלעאַן	0.80 — 1.20
בעש"ט סימפאַניע — ש. נאַדלער	2.75 — 3.50
פּראָבלעמען פון אַרבעט אין ליכט פון תורה און תלמוד *	1.25 — 2.80
וואָס לערנט אונדז קהלת	2.00 — 3.50
דער ערשטער מאַי — ל. שטשעקאַטש	0.30 — 0.50
וואָס וויל „בנות" — א. מ. ראַגאַווי	0.30 — 0.50
גאולה פון לשון — ד"ר ש. בירנבוים	0.30 — 0.50
„בית יעקב" (פּויליש) — הרב לעווין	0.40 — 0.50
פּסוקים אין משלי אויף יידיש	1.00 — 2.00
ביאָגראַפיע פון הירש און הילדעסהיימער	0.60 — 1.20
יידישקייט און לשון — ד"ר ש. בירנבוים	2.25 — 3.50
יידישע גראַמאַטיק און ווערטער־ביכל — ד"ר ש. בירנבוים	1.00 — 2.00
ד"ר בירנבוים און מלחמה פאַר עלי' — א. שינדלער	0.30 — 0.50
תורה און גערעכטיקייט — ד"ר וואָלגעמוט	0.60 — 1.70
קר"ש און שמונה עשרה אין יידיש — יואל אונגער	0.40 — 0.75

דערציילונגען

„געזאַמלטע דערציילונגען" — ד"ר לעמאַן	2.00 — 3.00
„פּאַראָיסגיזעען" — "	1.50 — 3.00
„ווטער און טאָכטער" — ד"ר לעמאַן	2.00 — 4.00
„כוואַליעס" — ש. ראָטשטיין	2.00 — 3.00
„די צוואה" — ד"ר לעמאַן	1.25 — 2.50
„צווישן גליק און אומגליק" — ד"ר לעמאַן	1.10 — 2.20
דער 30־יעריקער קריג — "	2.00 — 3.00
„אין פאַרצווייפלטע מאָמענטן" — "	2.00 — 3.00
„דער יידישער אָפיציר"	1.00 — 2.00
„דאָס גרויסע געווינס" — דר. ערמאַן	0.50 — 0.90
„דאָרפישער שתדלן" — דר. ערמאַן	0.70 — 1.20
„שומר ישראל שלאָפט נישט" — דר. ערמאַן	0.60 — 1.00

בוסתנאי — ד"ר לעמאַן	2.50 — 4.00
קידוש־השם — "	2.50 — 4.00
געפּערלעכע וועגן — דר. לעמאַן	1.80 — 3.00
דער יידישער מיניסטער — "	2.50 — 4.00
רבי עקיבא 2 טיילן — "	2.60 — 4.00
שפּאַנישע אינקוויזיציע "	2.50 — 4.00
אויף מלחמה — "	0.85 — 1.25
יידישער מאַגנאַט — "	1.50 — 2.50
גיהיים ראַט — ד"ר פיליפּזאָן	0.85 — 1.50
גזירות און רדיפות "	0.85 — 1.50
קדוש פון טירנא — ש. ראָטשטיין 2 טיילן	3.50 — 7.00
דורך בלוט און פייער 2 טיילן	3.00 — 6.00
חנוכה און חשמונאים — קאַמינער	0.70 — 1.20

קאָמפּלעטן „בית יעקב" און „ק"ג"

גימישטער קאָמפּלעט, 30 העפטן, דערונטער יובל־אויסגאַבעס און דער נומער 100 — צוזאַמען 600 זייטן

אַנשטאָט 26 גילדן — נאר 6 גילדן מיט 30 גר.!

פּולער קאָמפּלעט „בית יעקב" פון יאָר צ"א — 7 גילדן

פּולער קאָמפּלעט „בית יעקב" פון די יאָרן, געבונדן צ"א, צ"ב, צ"ג — 20 גילדן.

גימישטער קאָמפּלעט „קינדער גאָרטן" 25 העפטן וואו ס'געפינען זיך חוץ דעם לייען־מאַטעריאַל און לידער אויך די פאָרשטעלונגען און דיאַלאָגן: א) „ווען איז ווידער שבת", ב) „ל"ג בעומר", ג) „דריי פאַרלאַנגען", ד) „וואָס איז דיר ליבער חנוכה צי פורים", ה) „דער אַלטער און יונגער שוואָם", ו) „מכירת יוסף", ז) חמשה עשר בשבט שמועס, ח) „אַ פּורים־שמועס", ט) „דער קליינער ייד", י) „חמשה־עשר־באב אין די צייטן פון בית שני".

פּרייז פון דעם קאָמפּלעט נעטא 4 גילדן מיט 60 גר.

קאָמפּלעט „קינדער־ביבליאָטעק" 12 העפטן, דערונטער 5 פאָרשטעלונגען אויף חנוכה און פורים

פּרייז נאר 2 גילדן מיט 25 גר.

פּראָפּאַגאַנדע־בראָשור פאַר „בית יעקב" פון שרה שענירער

100 שטיק 5.60 — 50 שטיק — 3 גילדן

פּראָפּאַגאַנדע־פּלאַקאַט פאַר בית־יעקב שולן

10 שטיק 4 גילדן — 5 שטיק 2 גילדן

אַכטונג!

אַלע אויסגאַבן ווערן געשיקט נאר קעגן פריערדיגע געלט — פון די נעטא־פרייזן גייט נישט אַראָפּ קיין שום ראַבאַט!

די קלענצטע באַשטעלונג מוז זיין נאר פאַר 1 גילדן

אַדרעס:
Red. „Bajs Jakow" Łódź, Kilińskiego 44
P. K. O. 67.795

בנות־זשעטאָנען

אַ שטיק 75 גר. — 10 שטיק נאר 5 גילדן!

אָן געלט ווערט נישט געשיקט און נישט געענטפערט אויף אַזאַ באַשטעלונג!

יידיש לשון

דריטער באַנד

נאָך פאַר ראש־השנה איז שוין אָפּגעשלאָסן געוואָרן די רעדאַקציע פון דריטן חלק „יידיש לשון", כמעט אַ גאַנץ יאָר צייט איז געקליבן געוואָרן דאָס מאַטעריאַל פאַר דעם בוך. רעדאַקטאָר א"ג פרידנזאָן און דירעקטאָר ג. י. בערלינער האָבן כסדר געאַרבעט ביי דער רעדאַקציע פונעם בוך. עס זענען אויפגענומען געוואָרן אינעם בוך פראַגמענטן פון די בעסטע שאַפונגען פונעם אָרטאָדאָקסישן שרייבער. אַ שפע מיט נייע מאַטעריאַלן קומט אַריין אויפן ערשטן אָרט פון אליעזר שינדלער. נישט געקוקט אויפן געפינען זיך פונעם לעצטן אין „גלות" האָט ער דאָך אונדז געדינט מיט זיין קינסטלערישער פעדער, און צוגעשיקט נייע לידער און דערציילונגען. אַ השוב אָרט פאַרנעמען אין בוך אַ ריי דערציילונגען און שירים פון ש. נאַדלער. אַ באַזונדער חשיבות האָבן די ארץ־ישראל שילדערונגען וואָס קומען אַריין אין בוך פון בנימין מינץ. אַ גאַנץ בכבודן צושטייער פון פיינע געלונגענע לידער קומען אַריין פון ישראל עמיאָט. גאָר אַ נוצלעך מאַטעריאַל האָט געגעבן צושטייער פאַרשידענע איבערזעצונגען ה' העשל קלעפּפיש. אויך א. שטייערס געלונגענע אַרבעטן פאַרנעמען אַן אָנגעזעען אָרט אינעם בוך. אַ ריי לעבעדיקע שילדערונגען פונעם קינדער־לעבן גיט צושטייער דער באַרימטער קינדער שרייבער ה' ה. שוואַב. 32 זייטן פאַרנעמען אין בוך גראַמאַטישע לעקציעס, אַלס המשך נאָך די אָרטאָגראַפישע שיעורים אין צווייטן חלק „יידיש לשון".

איבערן בוך איז אויך צעוואָרפן אַ ספּעציעלע אַרבעט „טאָג־בוך פון אַ שילערין" און עס נעמט אַרום דאָס לעבן פון אַ בית־יעקב־שילערין במשך דעם גאַנצן יאָר, סיי די פריידיקע, סיי די ערנצטע מאָמענטן פון יאָר.

אַ שלל פון מאַטעריאַל געפינט זיך צו באַאַרבעטן פאַר די שילערנס אויף פאַרשידענע אינטערעסאַנטע טעמים.

עס קומען אויך אַריין אינעם בוך מאָנאָגראַפיעס פון יידישע גדולים פון אַמאָל און פון היינט.

דאָס בוך, וואָס האַלט פולע 200 גרויסע זייטן שטעלט מיט זיך פאַר ממש אַ קלאַסיש לייען־בוך פאַר קינדער פון 10—13 יאָר. עס וועט זיין פשוט אַן אוצר פון געקליבן באַלערנד לייען־שטאָף פאַר די רעליגיעזע שולן און אויך נוצלעך פאַר די חדרים, וואָס האָבן איינגעפירט דעם לימוד פון יידיש.

דאָס בוך וועט אויף סוכות אי"ה שוין זיין אין גאַנצן אָפּגעדרוקט און אין קומעדיקן נומער „בית יעקב" וועלן מיר פאַרעפנטלעכן דעם פולן תוכן!

4 בילדער אויף זייד־געוועב

1) ר' שמשון רפאל הירש.
2) חפץ חיים.
3) גערער רבי.
4) ד"ר נתן בירנבוים.

פּרייז פון אַלע 4 בילדער — 4 גילדן!

אַן איינצל־בילד קאָסט 1.25 גילדן נאר געגן פריערדיגע געלט. פ. ק. א. 67.795

הודפס מתוך הארכיון היהודי

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem

פרייז 70 גראשן

BAJS JAKOW | ŁÓDŹ, 29 września 1933 r. | **zeszyt 108**

Adres Redakcji: BAJS JAKOW Łódź, Kilińskiego 44. Telefon 109-77. P. K. O. 67,795.

א כתיבה וחתימה טובה ווינטשן מיר אונדזערע מיטארביטער, לייענער, פריינט און דעם גאנצן כלל ישראל.
רעדאקציע „בית יעקב"

מזל־טוב און א גליקלעכן עתיד
ווינטשן מיר אונדזער השובן פריינט און מיט־ארביטער ה'
העשל קלעפפיש
צו זיין חתונה מיט פרל.
רייזל ווידנפעלד
רעדאקציע „בית יעקב"
א"ג פרידנזאן

די הארציקסטע מז"ט ווינטשן

גיבן מיר אונדזערע חברות לערערן **הינדע פאזנער** צו איר חתונה מיט ה' **ישעי' דוב ניימארק** (לאדזש), לערערן **פרומיט אסתר צוקערבראט** צו איר חתונה מיט ה' **נחמן רובינפעלד**, לערערן **פראצל** (קאליש) צו איר תנאים מיט ה' **ראט** (טורעק), לערערן **שידלאווסקא** צו איר תנאים מיט ה' **דאבינסקי** (שערפץ) און פרל. **בירנצווייג** צו איר תנאים מיט ה' **ראזנבערג** (אזשאראוו).
צענטראלע
בנות אגודת ישראל
אין פוילן

צו דער פארלאבונג פון דער בנות־חברה **חוטשע בראנער** (קראשניק) מיט ה' **זילבערבערג** (סאנדאמיעזש) ווינטש איך א הערצלעכן מזל־טוב און א גליקלעכע צוקונפט.
סאניק — **ב"י לערערן ש. בלוט**

א זייער הארציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזערע איבערגיגעבינע חברות צו זייער חתונה, **ביילא צפורה גראסס** (קראקע) מיט **חיים בנימין יחזקאל פאסטאג** (לאדזש) און **פרומיט אסתר צוקערבראדט** (קראקע) מיט **נחמן רובינפעלד** (קראקע). דער באשעפער זאל אייך געבן ווייטער כוח איר זאלט קענין פארזעצן אייער ארביט און איר זאלט זוכה זיין צו בויען אייערע הייזער אויף די בערג פון ציון און ירושלים.
קראקע — **בנות אגודת ישראל**

אונדזער לערערן פרל. **פראצל** ווינטשן מיר א הערצלעכן מזל־טוב צו איר תנאים שרייבן מיט ה' **משה נ"י ראטה** פון טורעק. מיר ווינטשן א גליקלעכע צוקונפט און ווייטער פארטצוזעצן די הייליקע ארביט לטובת אונדזער אידעאל.
קאליש — **פארוואלטונג פון דער „בית־יעקב" שול**

די הערצלעכסטע מזל־טוב וואונטשן צו דער פאר־לאבונג פון פרל. **ה. שידלאווסקא** מיט ה' **דאבינסקי.** איר זאלט ז"ה זיין צו בויען אייער עתיד אויף די בערג פון יהודה.
דראבין — **בנות אגודת ישראל**
גאלדע ערדינאסט

א מזל־טוב דיר **שרהלע זאטארסקא** מיט ה' **ישראל פרידמאן.**
ווארשע — **איטא גאלדקנאפף**

צו דער פארלאבונג פון אונדזערע גיטרייע בנות־חברות און מיטארביטערגס פרל. **ט. גערשטנ־בלוטה** מיט ה' **ח. ע. פולפוס** (קראשניק) און **ח. בראנער** מיט ה' **זילבערבערג** (סאנ־דאמיעזש) ווינטשן מיר א הערצלעכן מזל־טוב, אייביק גליק און צופרידנהייט.
קראשניק — **לערערן ש. ווינפעלד**
בנות אגודת ישראל
פריינדנס: **א. הארענבוים, ח. וויינבערג און א. לערנער.**

א הארציקן ברכה־פולן מזל־טוב ווינטשן מיר צו דער פארלאבונג פון אונדזער ח' בנות־פירערן פרל. **חי' בירנצווייג** מיט ה' **יעקב ראזנ־בערג** און די גיטרייע בנות־חברה פרל. **חי' שערמאן** מיט ה' **חיים פלאם.** איר זאלט זוכה זיין צו בויען אייער עתיד אויף די בערג פון ציון און ירושלים.
אזשאראוו — **בית־יעקב־לערערן ר. לויפער**
בנות אגודת ישראל

מיין ל. גיוו. לערערן פרל. **ביילע צפורה ראסס** (קראקע) מיט ה' **פאסטאג** (לאדזש) ווינטש איך דעם הארציקסטן מזל־טוב צו זייער חתונה.
ווארקי — **לערערן מרים ליפשיץ**

א הארציקן מזל־טוב ווינטש איך צו דער פאר־לאבונג פון מיין ל. קוזינע **הינדע אייזיק** (ליפנע) מיט ה' **צירקוס** (ליפנע) ווי אויך מיין ל. חברה **לאה סאלניק** (וולאצלאוועק) מיט ה' **פריזאנט** (וולאצלאוועק). זייט זוכה צו בויען אייער עתיד אויף די בערג פון ציון גיקרוינט מיט גליק און אייביקער הארמאניע.
וולאצלאוועק־בלוינע — **אסתר פוקס**

א הערצלעכן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער ליבער און גישעצטער לערערן און פירערן פרל. **פ. פראצל** צו איר פארלאבונג מיט ה' **משה ראטה** (טורעק). זאל איר ערשטער לעבנס־שריט באצירט ווערן מיט גליקלעכע צוקונפט שטראלן און זי זאל זוכה זיין ווייטער צו זיין די גייס־טיקע רעפלעקטארין פארן יונגין פרויען־דור אינים גייסט פון אונדזער ערהאבינים אידעאל מיר ווינטשן איר אויך א כוח"ט.
קאליש — **פארבאנד „עזרה" ביי ב"י בתיה, פיפטער און זעקסטער קורס בית־יעקב**

א ברכה־פולן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזערע ל. חברות: פרל. **טויבע וויינבערג** צו איר חתונה מיט ה' **געלבארט** (קאליש), פרל. **רחל רייך** צו איר חתונה מיט ה' **לאבערשטיין** (זד. וואלע), פרל. **דבורה קאץ** צו איר חתונה מיט ה' **לעווענבערג** (לאדזש), פרל. **ראצע ביילע ליימער** צו איר פארלאבונג מיט ה' **גראנעק** (זד. וואלע), פרל. **רחל קלעט־שעווסקא** צו איר חתונה מיט ה' **שטשע־רײנסקי** (זגיערזש) און פרל. **מלכה זאלץ** צו איר פארלאבונג מיט ה' **יוסף נאמבערג** (זד. וואלע).
שעראדז — **בנות אגודת ישראל**
לערערן ר. קיימאוויטש
פארז. א. הענדעלעס

א הארציקן מזלטוב ווינטשן מיר צו זייערע פאר־לאבונגען פרל. **חי' בירנצווייג** (פארזיצענדערן פון בנות אגודת ישראל) ווי אויך די גיטרייע בנות־חברה פרל. **חי' שערמאן.** דאס אויפ־גייענדע ליכט פון בית־יעקב און בנות זאל שיינין אויף אייער צוזאמינבונד.
אזשאראוו — **פארוואלטונג „בית יעקב"**

א הארציקן דאנק דריקן מיר אויס די זייער ח. **פרוי שענירער** פאר איר באזוך ביי אונדז אין דזיאלאשיץ, מיר ווינטשן דער ח' שעפערן פון בית יעקב פול הצלחה אין איר ווייטערער ארביט לטובת אונדזער הייליקן אידעאל.
דזיאלאשיץ — **בית־יעקב־פארוואלטונג**
לערערן ח. בראנדוויין
בנות אגודת ישראל
און אלע בית־יעקב־תלמידות

א כתיבה וחתימה טובה ווינטשן מיר דער זייער ח' **פרוי שענירער** ווי אויך דער ח' צענטראלע.
דזיאלאשיץ — **בית־יעקב־פארוואלטונג**
לערערן ח. בראנדוויין
בנות אגודת ישראל
און אלע ב"י־תלמידות

פון טיפן הארצן ווינטשן מיר א כתיבה וחתימה טובה דער ח' שעפערן פון ב"י פרוי **שענירער** אונדזער יעצטיקער ליבער לערערן פרל. **ר. לויפער**, ווי אויך אונדזערע גיוו. לערערנס פרל. **ש. הערשבערג** און פרל. **ג. לויפער**, מיר ווינטשן אייך אלימין א גוט גיבענטשט יאר.
אזשאראוו — בנות־חברות: **רייזל ארענשטיין, חי' רעכל בירענצווייג, חי' בערנצווייג, חי' שערמאן און חנה בירנצווייג**

א כתיבה וחתימה טובה פיל גליק און צופרידנהייט דערפאלג אין דער גייסטיקער ארביט אונדזער ל. לערערן פרל. **שרה גוטבראט** ווי אויך אונדזער גיוו. לערערן פרל. **חי' שרה בעם** און בכלל אלע עסקנים ועסקנות פון אונדזער באוועגונג צום נייען יאר ווינטשט
דאברע ביי טורעק — **בנות־אגודת־ישראל**

א כתיבה וחתימה טובה צום נייען יאר אונדזער ליבער **פרוי שענירער** ווינטשט
כענטשין — **לערערן ר. שיטקא**
יוגנט־קרייז, בתי־פארבאנד

א כתיבה וחתימה טובה ווינטש איך די ג' או ליבע פרוי **שענירער** מיינע גיוו. לערערנס, חברות, ב"י־קאמיטעט, שילערנס ווי אויך פריינט און באקאנטע.
קראסניסטאוו — **לערערן חי' מאלין**

כוח און קראפט אין דער ווייטערדיקער ארביט פאר אונדזער אידע. און א כתיבה וחתימה טובה ווינטשן מיר דער ח' פרוי **שענירער** ווי אויך אונדזער ל. לערערן פרל. **פאמעראנץ.**
מאגעלניץ — **בנות, בתיה, אחדות, השמש, חבצלת, פרויען־קאמיטעט — א בית־יצקב־שילערן**

א כתיבה וחתימה טובה און א גוט גיבענטשט יאר ווינטשן מיר אונדזער ליבער לערערן און פירערן פרל. **ר. שיטקא.**
כענטשין — **בנות אגודת ישראל**
יוגנט, בתיה־פארבאנד

א כתיבה וחתימה טובה ווינטשן מיר אונדזער גיטרייער וועג־ווייזערן און שעפערן פון ב"י באוועגונג דער ח' פרוי **שרה שענירער**, ווי אויך אונדזער ל. לערערן און דערציערן פרל. **שרה בלוטה**, מיר ווינטשן אייך הצלחה אין דער ווייטערער ארבים און כל־טוב צום נייען יאר.
סאניק — **בנות אגודת ישראל**

כתיבה וחתימה טובה!

דער שעפערן פון אונדזער הייליקן ב"י־גידאנק דער ח. פרוי **שענירער** ווינטשן מיר צום נייען יאר עס זאל דערפילט ווערן איר שטרעבן: ויעשו כלם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם ד' יברך אותה שתחי' עד מאה ועשרים שנה בברכה והצלחה.
יאווארזשנע — **בית־יעקב, בנות־אגודת־ישראל, חי' גאלדפאדן**

צו דער תנאים פון דער לערערן פרל. **ה. שיד־לאווסקא** (ווארשע) מיט ה' **דאבינסקי** (ריפין) ווינטשן מיר פיל גליק ושיזכו לבנות ביתם בית־יעקב ברוח ישראל סבא על הרי ציון וירושלים.
ראציאנזש — **לערערן פרל. שרה מערזער**
בנות אגודת ישראל און ב"י־שילערנס

לכל מורותי, חברותי, תלמידותי, ומכירי, הנני מאחלת כתיבה וחתימה טובה, ושנת גאולה שלמה לעמנו.
זהזולה־גונאנדו — **חוה שלמוביץ**

אכטונג!

אלע אנאנסן, וואס זענין דערהאלטן געווארן אלס באגריסונג צום 50 גיבוירן־טאג פון שרה שענירער וועלן זיין גידרוקט אינים ספעציעלן שענירער־העפט פון בית־יעקב־זשורנאל נומער 110.

טיף דערשיטערט זענין מיר גיווארן פון דער מרויריקער ידיעה, וועלכע מיר האבן באקומין פון ווארשע, אז אין א דארטיגן שפיטאל איז גישטארבן אין דער סאמע מיט פון איר בליען אונדזער ליבע חברה **ביילא גליקסמאן** ע"ה, מיט דער פארשטארבינער איז פון אונדז אוועקגיריסן גיווארן איינע פון די שענטסטע בלומין פון אונדזער באוועגונג, א שטאלצע טרעגערן פון אונדזער פאן, איר אומער־מידלעכער ארביט פאר אונדזער הייליקן אידעאל וועט זיין פאר אונדז א ביישפיל און וועט קיינמאל פון אונדזערע חברות נישט פארגעסן ווערן — תנצבה"ה.
שעראדז — **בנות אגודת ישראל**
לערערן ר. קיימאוויטש

אבאנאמענס־פרייז
א יאר — 7 גילדן. א האלב יאר — 4 גילדן
א פערטל יאר — 2 גילדן.

אנאנסן־פרייז
א גאנצע זייט — 200 ג. א האלבע זייט — 100 ג.
א פערטל זייט — 50 ג. א אכטל זייט — 25 ג.

דער אבאנאמ. מוז גיצאלט ווערן פריעראויס
געלט שיקן לויט פ. ק. א. 67,795
א גראטולאציע ביז 20 ווערטער 3 גילדן
געלט פאר אנאנסן פריעראויס.